

Р. ШЛЕЗІНГЕР.

Проклятий Цісарський Рід

— АБО —

ТАЙНИ ЦІСАРСЬКОГО ДВОРУ У ВІДНИ

(СЕНЗАЦІЙНИЙ РОМАН)

Переклав Т. Л...й.

— ТОМ V. —

НАКЛАДОМ "КАНАДИЙСКОГО ФАРМЕРА".

120 Кінг Стр.

Вінніпег, Ман.

— "Я є лиш бідна графиня, Ви є наслідник престола. "

— "То нічо не шкодить, для папи все можливе."

— "Я також вірю, що вірність святій церкві, більше помагає чоловікови в добрі, ніж королівське уроджене. Я щоденно молю ся до Діви Марії, щоби вам привернула здоровля."

— "Я також радо молю ся до святого Йосифа, щоби тої гіркої медицини більше не брати."

— "Лиш її беріть. Обое можуть помочи у добрім висліді."

Франц Фердинанд приобіцяв, що буде дальше пити рибячий тран а медицина почала від того часу доказувати чудес. Більше і більше скріпляв ся, легки почали йому гоїти ся, ліпше віддихав, аж цілком виздоровів.

В домі Габсбургів повстала з тої причини велика радість, всі архикнязі і всі архикнягині желали йому добра і рівночасно заявили признане графині Хотековій, що вона так переконуючо піддержувала раду лікарів.

Найвдячнійшою була архикнягиня Ізабелля своїй придворній дамі, що з таким успіхом удало ся її загально звісний спротив Франца Фердинанда до його медицини перемінити так сказавши в натхнене уживане.

Старій архикнягині ані не сніло ся, щоби рибячий тран міг бути посередництвом і злукою сподіваного її зятя з серцем графині, бажуючої любови і слави. Але се було так в дійсности.

У тім часі, коли архикнягиня Ізабелля високо поважала такт своєї придворної дами, що її вдало ся намовити Франца Фердинанда до заживання медицин, не знала вона сего, що сей такт був о много успішнійшим, як вона могла оцінити, бо в тім же часі, коли думали, що наслідник трону залицяє ся до дочки архикнягині, щоби з нею оженити ся в дійсности його серце прихияло ся більше і більше до її придворної дами.

Франц Фердинанд не тільки заживав совісно три рази на день рибячий тран з волі тактовної графині, але обіцяв їй, що коли вона вилічить його, то він буде чути себе звязаний з нею своїм житєм а з вдячности буде її просити, щоби злучила своє жите з його житєм.

А графиня згодила ся, що як він буде жадати її руки, то

вона також згодить ся. Тимчасом все мало полишити ся закритим мовчанкою.

Однак тайна виявила ся перед часом через забудьковатість наслідника престола і незручність його слуги.

Підчас одної візити у архикнязя Фридриха, Фердинанд постановив собі, що перед відїздом вкраде поцілунок у його надвірної дами. Було се для него велике підприємствє, бо був дуже несмілий взглядом женщин.

Коли вже всі чекали в головнім сальонї, щоби з Францом Фердинандом попрощати ся, пригадав він собі, що щось забув в своїй спальні. Але замість до спальні вбіг до графинї Хотекової і в зворушеню впалив її такий поцілунок в лице, що вона так почервонїла як индик.

Поцілунок подїлав так успішно на його, що в дійсности забув на столї в своїй спальні декотрі свої дорогоцінності а між ними золотий і діяментами виложений медалїон, в котрого лискучій серединї була фотографія графинї Хотекової.

Франц Фердинанд пригадав собі за фотографію аж тоді як вже був досить далеко від замку. В одній хвилі післав свого слугу назад.

— "Його Високість, пан наслідник престола, забув якісь дорогоцінності на столї своєї спальні," говорив слуга панї дому і хотїв йти прямо на гору.

Однак архикнягиня з цікавості, як також з якогось дивного предчутя задержала слугу на долині в сїнях з словами: "Я сама піду на гору і принесу дорогоцінності."

А тому що з усіх женщин найцікавійші є архикнягинї, особливо де розходить ся про мужеські справи, бігла стара панї з думкою, що конче на щось трафить, що би її запевнило про певні ціли Франца Фердинанда. Передовсім рада була довідати ся, до котрої з її дочок має більшу симпатію.

Коли прибігла до стола і увидїла на ньому гарний медалїон, зашелестїло в нїй, як в старому годинникови, і як лискавка перебігла думка: "Тепер довідаю ся про все!"

І довідала ся. Дрожачими руками отворила медалїон, а там — — фотографія... її надвірної дами!

Архикнягиня попала в шалену злість. Пальці її стискали

ся як пазурі кані і мала охоту побічи до надвірної дами і видрапати її очі.

Про слугу, котрий стояв на долині і чекав цілком забула а хопивши за дзвінок, всею силою задзвонила на свою слугу.

— "Скажи графині Хотековій, нехай в тій хвилі прийде до мене."

Графиня Хотекова нічого злого не сподіючись, з блаженим почутем поцілунка її пацієнта, Франца Фердинанда на лиці, прибігла до архикнягині.

— "Домагаюсь, щоби ви дали мені в тій хвили вияснене, як ваш портрет дістав ся до медаліона Франца Фердинанда."

Графиня Хотекова здивувала ся, але як жінка незвичайної сили волі і великої самосвідомости не стратила притомности духа але певним голосом відповіла: "Про се булоб ліпше спитати Його Високости, пана наслідника престола самого."

Спокій графині, котрий так помітно відрізняв ся від зворушення архикнягині, так подразнив послідну, що кинула ся на графиню і випхнула її за двері.

В замку повстало величезне замішанє, все збігло ся до спальні улюбленого Франца Фердинанда.

Графиню Хотекову її викинене видно зворушило. Почала плакати. Але ледви побачила слугу свого милого, приступила до него і сказала: "Скажіть Його Високости, наслідникови престола, що мушу в тій хвилі опустити замок і що його прошу щоби післав мені який повіз.

Від того часу датує ся неприязнь між угорською лїнією Габсбургів і малярською шляхтою з одної сторони, а наслідником престола з другої сторони.

РОЗДІЛ III.

МорганаТичне Супружество і Його наслідки.

Між Францом Фердинандом а прочими членами габсбургського дому одімкнула ся по події з графинею Хотековою величезна пропасть.

Всі чекаючи на видане архикнягині з своїми матерями і батьками зіхали ся до Відня і підприняли спільний атак на цїсаря. Один з архикнязїв пішов так далеко, що грозив цїсарови, що буде інтернований в своїм замку, як се стало ся баварському королеви Людвикови. Інші грозили, що або панї Шратову мусить вивестись з краю або графиню Хотекову. Ще інші знаючи слабї сторони цїсаря вказували, що вуджене мясо шкодить цїсарови і що його не мав би більше їсти.

Подія була нежиданою. Незнаємо в дійсности, що зробив цїсар на свою руку а що зробила двірська камаріля за него, але річ мусїла дійти дуже далеко, коли часописи могли писати, що Франц Фердинанд наміряє зречи ся всіх своїх архикняжих прав і привілеїв і що графиня Хотекова опустить Австрію і замешкає в Вілля д-Есте в Римі.

Графиня Хотекова справді на якийсь час замешкала в Римі в резиденції так званого чорного папи, як загально називає ся генерала всіх Єзуїтів.

Відомим є, що генерал Єзуїтів має у своїх руках всі політичні нитки, о скільки се дотикає католицької церкви і що папа є його звичайною лялькою.

Єзуїтська організація належить до найсильнїйших організацій, котрі працюють тайно. Від вільних мулярів ріжнить ся тим, що є багато кріпше зорганізована, що кожде средство узнає за святе, котрим може осягнути свою ціль і що її цїлюю не є добро людства і поступ, але опанованє світа і здержанє поступу людства.

Графиня Хотекова записала ся Єзуїтам кровю свого серця і вони запевнили її, що стане цїсаревою найсильнїйшої держави в світі. Про подробиці єзуїтських плянів почуємо пізнїйше.

Єзуїтські агенти з інструкціями в голові а з грїшми до підплачування в кишені розбігли ся по цїлій монархії.

Між австрійськими Нїмцями розширено поклики з гаслом: "Проч від Риму" з дійсним наміром: "Проч від Австрії."

Так станули рівночасно єзуїтські агенти по стороні проти Риму і роздували іскру революції — а тимчасом інші єзуїтські агенти висказували ся в газетах, на зборах і з проповідниць проти того поклику. вказуючи, яка небезпека грозить австрій-

ській династії і що самотня католицька церква може охоронити Австрію перед розкладом.

З тим то вислідом незгоди на всіх сторонах, до котрих і полуднево славянське і чеське питання прилучилося, почали представителі римської церковної політики працювати, щоби застрашити двірські круги. Тоді у Відні цілком отверто сказано: "Габсбурзький престол стоїть і падає разом з вірністю для церкви. Ми вас тримаємо. Мусите також і наші бажання вдоволити. Графиня Хотєкова мусить стати ся жінкою наслідника престолу.

Таким способом по численних битвах і інтригах з обох сторін прийшло до компромісу.

Згодженося на се, що графиня Хотєкова може стати жінкою Франца Фердинанда, але під певними умовами.

Одним з застережень було, що графиню Хотєкову мусить ся публично перед цілим світом а особливо перед архикнягинями упокорити, щоби показалося, о скільки вище стоять габсбурзькі принцеси над звичайними людьми, від звичайного чоловіка аж до барона а від барона аж до графа і вище. Далше, що звичайній графині, не сміє ніколи ані на гадку прийти, щоби она могла достоїнством рівнати ся з габсбурзькими архикнягинями.

По друге цісар мусів скликати спеціальну нараду, на котрій мало ся, низшости графині супроти висшости архикнягинь дати найясніший висказ.

Цісар був одітий в парадний однострій польного маршала, в руки дано йому папір, з котрого читав се, що потім ц. к. кореспонденційна канцелярія розіслала до всіх газет і по цілм світі.

Цісарська заява, котра тоді наробила тільки розголосу, була дослівно така:

"Я Франц Йосиф, з Божої милости австрійський цісар і т. д. скликав членів свого дому, архикнязів і архикнягинь, моїх тайних радників і моїх міністрів, щоби були присутні при нинішній церемонії, бо заява, котру зробить ся, має величезне значінє для цілої монархії.

"Маючи волю як найліпше дбати про членів мого високого

дому і дати мому братанцеві, Францови Фердинандови, новий доказ особлившої любови, я згодився на його супружество з графинею Хотековою. Графиня походить вправді з шляхотського роду, але її родина прецінь не належить до тих, котру ми, як Габсбурги, моглиби уважати за рівну нашому родови. Тому отже, що лише жінки з рівних нам високих родів можуть уважати ся за рівнородні, се супружество мусить уважати ся за морганатичне супружество, а дітям, котрі з Божого благословення моглиб уродити ся з того супружества, не можна дати прав членів цісарського дому. Архикнязь Франц Фердинанд, щоби справа була запевненою по всі часи, має зложити нині присягу в тім змислі, що признає супружество з графинею Хотековою тільки морганатичним, що наслідком того, згаданого супружества не сміє ся уважати як заключеного між двома рівними собі особами і що дітей, котрі би з него вродили ся не можна ніколи уважати за рівноправних з правами членів нашого дому. Взиваю міністра нашого цісарського дому, щоби прочитав присягу, котру зложить архикнязь.“

В газетах описувало ся з яким торжественним достоїнством і з яким глибоким зворушенем цісар проголосив сю заяву. Однак в дійсности цісаря вчепила ся сейчас на початку чикавка, так що заяву замість него мусів читати граф Паар.

По перечитаню тої заяви прийшла черга на Франца Фердинанда.

Поклонившись низько перед цісарем, як двірська етикета вимагала, приступив до стола, на котрім стояло розп'яте посеред двох світячих свічок. Відтак підніс праву руку з двома пальцями до гори а в лівій руці держав папір, з котрого мав читати присягу. По другій стороні розп'ятя стояв віденський архієпископ як божий заступник, що мав ту присягу прийняти.

Той історичний документ, котрий наслідник престола читав, звучить так:

”Я Франц Фердинанд з ласки божої архикнязь австрійський присягаю Богу всемогучому, що узнаю завсїгди домашні закони габсбурського дому, а при нагоді супружества з Софією, графинею Хотековою, передовсім. Дальше, що признаю за свою присягу мені читану, з всіми її клявзулями, а також, що при-

знаю, що моє супружество з Софією Хотековою є тільки моргантичне, що діти котрі з Божого благословенства могли би вродити ся з того супружества, не будуть мені рівні родом і після прагматичної санкції не будуть мати права наслідувати мене на престолі, ні в Австрії, ні в Угорщині.“

На весіле, котре в короткім часі відбуло ся, дивлено ся з погордою а графині Хотековій давано двірськими кругами найвиразнійше до зрозуміння, що є низшого стану. Навіть брат не смів прийти на весіле. В опері її не позволено сидіти в двірський льожі попри свого мужа і взагалі, нігде, ані на перегонах не сміла показувати ся разом з своїм чоловіком.

Пізнійше по довгім тяганю уділено її титулу княгині Гогенбург, чим її о стільки піднесено, що мала право займати місце сейчас по архикнягинях.

РОЗДІЛ IV.

Герр Вульфінг і Люїза Тосканська.

Чин Франца Фердинанда був чимсь до того часу нечуваним. Коли наслідник престола може оженити ся з особою, котра після Габсбурського розуму стоїть так низько що до достоїнства від него, то чому не могли би того зробити і інші. котрим рівнож прийшла охота на іншу ніж габсбургську кров.

З частійших відступлень від того, які відтак слідували, згадаємо тільки два, і то лиш о скільки з їх сторони освічує ся дальше високий рід проклятого дому.

Австрійська принцеса Люїза є зеркалом остатних австрійських прицес, лиш з тою різницею, що її помисли і поступки за згодою окруження стали більше знаними і сензаційними.

Перший, що убігав ся о її руку був Фердинанд Саксо-Кобургський, теперішній болгарський король.

Несподобав ся її тому, що мав дуже великий ніс і мав мало тіла на численних костях. Була ще молода, думала, що їх прийде більше і що вибере собі щось пікантійшого.

Другим що старав ся о її руку був Дон Педро, братанець

нещасної бразилійської цісареві. Той був знова за товстий. За такого мужа не хотіла Люїза тепер ані не слухати. Любов з таким мужем була би для неї мукою. Як і кожда з принцесн, розуміла ся добре на мущинах і через те не хотіла ні занадто худого, ані занадто животатого.

Коли по трох літах по тім Дон Педро здурів і його замкне но під надзором в котрімсь з австрійських замків, Люїза затерла руки і сказала: "Добре, що я за него не вийшла а то була би мала за мужа череватого блазна."

Третий що убігав ся о її руку був Фридрих Август — пізнійше саксонський король.

Той не був ні товстий, ні худий, не виглядав на дурного ані занадто мудрого, не був також поганий а хотів женити ся — і вона вийшла за него.

По кількох роках, коли вже мали кількоро дітей і одним другим трохи натіщило ся — повернув король, як вже у таких смертельників буває, до свого молодечого житя, а Люїзу почав забувати.

Тому що королева була з природи сильною і палких пристрастей, взяла собі примір зі свого мужа — короля і сподобала собі забаву, що зове ся польоване на чужій землі.

Королеви се не сподобало ся а у дворі спричинило злу кров.

Королевій поручено, що мусить кожного дня сповідати ся.

Королева відкликувалась на свої женські потреби, на королівський примір і на свою габсбурську достойність — що абсолютно не позволить собі чогось розказувати.

Одного дня прибігла надвірна дама до Люїзи і повідомила її, що мають її проголосити невідвічальною і вивезти до санаторії.

Люїза не чекала і ще тої самої ночі зникла з королівського замку в Дрезні. З того повстало явне замішане в цілїм саксонськїм королівстві.

Повстав недаючий ся описати скандал. На всі сторони розіслано детективів аби знайшли пропавшу принцезну.

Одні говорили, що утопила ся, інші що хтось її викрав, треті, що ховає ся десь в монастирі.

Перші донесення про її побут голосили здивованим підданим, що їх Люїза відїхала до свого батька в Сальцбургу.

Батько не знав як собі з своєю дочкою порадити і коли Люїза довідала ся, що не опирав би ся багато як би зажадали її видачі саскому дворови, вибрала ся в більше безпечне місце до свободної Швайцарії.

Але не сама. З нею їхав її брат, австрійський архикнязь Леопольд. А трохи пізнійше приїхав з Дрезна її потїшитель а її синів учитель, пан М. Жірон.

Насамперед мусимо згадати кількома словами про архикнязя Леопольда, котрий разом з своєю сестрою став героєм дня і вповні полишив позаді всі питання, що дотикали прав будучих потомків наслідника трону і його жінки, бувшої надвірної дами в Прешбургу.

Леопольда замотано в тім часі в любовні сплетні котрі австрійському дворови лиш тому були неприємні, що дістали ся між загал а решта архикнязїв цікавила ся лиш тим о стільки їх свояк переходив всі драстичности свого сватаня.

Перша отверта вибрана для Леопольда була принцезна Ельвіра, дочка еспанського претендента до престола Дон Карльоса.

Все було вже до весїля приготоване, двірські круги тїшили ся з Леопольдових мудроцїв, що бере жінку собі рівну і голосно повторяли, чому Франц Фердинанд не зробив подїбно.

В найкритичнійшій хвилі перед весїлем розїйшла ся вістка що молода десь пропала.

Насамперед про се лиш шептало ся, але відтак не вдало ся укрити, що принцезна відїхала з одним слугою від коний, котрий на нещастє лишив по собі жінку з трома дїтьми.

Леопольд розсердив ся, відїхав до дому і знайшов собі панну Вільгельміну Адамічову, дочку поштового офіціяла в Іглаві, дївчину без майна і титулу, котра нічим не могла виказати ся крім дійсно гарного лиця.

Її сестра була жінкою робітника в фабриці тютюну а друга пробувала дістати ся до театру.

Леопольда післано чимскорше до Єгипту, щоби там забув

про свою любов, але ледви вернув ся, вже знова з нею приставав і дійшов до сего, що постановив: зречи ся всіх прав архикнязя, виречи ся габсбурського походження, прийняти ім'я Герр Вульфінг, відмовити ся від особливих доходів, що приналежали до його становища, у висоті сорок тисяч корон річно і платні, котру побирав яко австрійський майор.

Серед таких обставин зіхала ся в Швайцарії дивна чвірка. Принцеца Люїза з паном Жіроном і панна Адамічова з архикнязем Леопольдом, себто паном Вульфінгом.

Стріча була радісна а оповіданням не було кінця.

— "Як ти розлучив ся зі старим?" допитувала ся Люїза Леопольда, маючи на думці Франц Йосифа.

— "Не занадто добре. Я сказав йому, нім зачне показувати тріску в чиймсь оці, щоби перше добув поліно з свого власного ока."

— "Він мусів порядно злостити ся."

— "Знаєш, що з огляду на його душевний стан я не обходив ся з ним занадто остро. Коли він почав мені говорити пане Вульфінг, а я йому на те пане Шрате і так ми розійшли ся."

Панна Адамічкова не була принцесі Люїзі особливо симпатичною. Не знала двірського заховання ся, котре у такої принцеси стали другою натурою.

Помало вдало ся однак панні Адамічовій переконати послідних, що поворот до природного житя є дорогою до правдивого щастя і незаколюченої утіхи.

Наняли великий з високим парканом сад для перших проб. Зараз при вході поставлено дві альтанки, для кожної пари одна. До альтанок входило ся в звичайній одежі, а з них виходило ся цілком "природно", тільки в однім тілеснім строю, котрий чоловік, як також і австрійська архикнягиня, приносить з собою на сей сьвіт.

Обі пари думали, що про їх новий спосіб житя ніхто не знає. Річ дійшла так далеко, що один обманщик потрафив при тій нагоді в дуже короткім часі, зложити собі гарний маєток. Молоді кавалери, котрі могли заплатити по сто франків за побут в густих галузях дерева посеред "нового раю", аж горну-

ли ся до тайної канцелярії чоловіка, котрий знав, як річ найліпше урядити.

І стало ся, що дами з високих кругів перебирали ся в мужеську одіж, аби їм вдало ся особливше диво. Декотрим се жите так сподобало ся, що бажали собі прилучити ся до адамської чвірки.

Панна Адамічова як головна пропагаторка природного життя була також дуже перенята думкою поширення кольонії нагих, але Люїза і Леопольд, як довідали ся, що їх підглядали, дуже розгнівали ся на провідницю природного життя.

Дармо панна Адамічкова радила, що моглиби перебрати ся в инше місце, наняти великий парк, почати реформу цілого людства, висвободити людство з неволі моди і з недуг, котрі повстають через неприродне жите — —

Повстав розділ і обі пари розійшли ся. Також між Леопольдом а Адамічовою від того часу повстало відчуженє, котре скінчило ся тим, що Леопольд відрік ся завзятої пропагаторки природного життя цілком і нагнав її від себе.

Пізнійше полюбив швайцарську дівчину, панну Ріттерову, вистарав ся о право горожанства в Швайцарії, там замешкав і від того часу зникає його імя з публичного життя.

З його заяв маємо два зазначеня. Про жите в дворі писав: "Жите в дворі є дурне і зігниле. Я не можу більше двірським воздухом дихати. Свобідний чоловік має світ у своїх ніг, але принц або король є жертвою свого окруженя."

А при иншій нагоді написав: "Королі є як і инші люди лиш більше ограничені. Анї один з сотки не варта нюха табаки; можливо декотрі, але і то булаби за висока ціна. Що тичить ся моєї сестри, то вона є пусте сотворіне. На свої літа могла би бути трохи обережнійшою."

Люїза стала переслідуваним звірем. Все виступало проти неї. Саксонський двір її переслідував, австрійський двір слідив за кожним її кроком а Єзуїти уживали всіх зусиль щоби дістати її якимсь способом до монастиря.

Першим успіхом того переслідуваня було, що вдало ся підплатити її потішителя, М. Жірона, щоби її покинув. Люїза

знайшла собі иншого потішителя в особі молодого артиста сігнора Тоселліго. Прийшло до весіля а недовго потім до розводу.

Дальша доля Люїзи не є для нас цікавою.

РОЗДІЛ V.

Початки конопіштської політики.

Зближаємо ся до сітей сплетень і політичних інтриг, котрих може ніколи вповні не вияснить ся, але котрі є в найтіснішій звязи з найбільшою трагедією, яка постигла горожан цілої землі і перемінила тихі ниви Європи в дике розбурхане море — море сліз і крови.

Насамперед розходило ся про синів австрійського архикнязя, як дістати ся їм на престол з поминенєм присяги їх батька — а в недовгім часі потім розходило ся вже о пятьдесят міліонів опущених сиріт, котрі з піднесеними руками кличуть: "Мамо, де пішов наш тато і коли поверне?"

Насамперед розходило ся о одну жінку з титулом княгині Гогенберг, чи має коли стати ся повноправною цісаревою великої австрійської держави — а скоро по тім грало ся вже долею двайцятьох міліонів опущених жінок, чи мають вони стати ся бідними вдовами, чи нещасними жінками калік.

Тому що міліони розумних людей дозволили опанувати себе кільком дуракам, і zdeгенерованим сотворіням, стало ся, що дальший розвій людства, не міг іти по витеченій культурою дорозі людскости, але мусів іти бродом в морі крови, теплої людської крови, крови мушин, котрі ніколи в житю нічого не провинили.

Основою так званої політики в Конопішті є умова між Єзуїтами і папською столицею з одної сторони а між княгинею Гогенберг і її мужем, Францом Фердинандом, як наслідником австрійського престолу з другої сторони.

Тому називає ся політикою в Конопішті від замку в Конопі

штї, в Чехах, котрий був власністю і осїдком наслідника престола, в котрім то замку основано головні точки тої політики.

Найголовнїйшим було те, що колиби до року не появили знаки беременности, то архикнягиня піддасть ся манїпуляції, так званій "Один за другим до висшої ціли."

Княгиня мала в тій ціли тайно перебрати ся до Білгорода і перебути там цілий місяць в приготованях.

На кожний день мала приписану купіль з вирахованим вислідом на шкірі і в обігу крови. Дві години денно мала перебувати в галерії де особливо в тій ціли були виставлені образи і статуї найгарнїйших і найсильнїйших муштин в природній одежі і в природній величинї.

До читаня дістала кілька вибраних книжок, котрі писано передовсім для сповіднків, щоби їх обзнакомити з всїлякими людськими блудами в ціли лекшого зрозуміння людської природи.

Також їди і напої вибрано передовсім після способу, який був у грецьких богинь в грецьких храмах перед їх відданєм ся службі Венері.

По скінченю всїх приготовань, один день по періодї, котрий у покоління Еви кожний місяць повторяє ся, почали ся правдиві вправи.

До головних функцій вибрано трех здорових, сильних і молодих священиків, котрі мали собі взаїмно помагати.

Штучне спанє признано за потрібне, аби при других операціях могло продовжати ся з науковою докладностию, яка у отців Єзуїтів увійшла в прислівє.

Також з Францом Фердинандом зроблено особлившу угоду що йому уділить ся пастирської поради з сторони призначеного йому духовного порадника.

Одного разу по добрій гостинї отець Ігнатій знаючи, що в такій хвилі характер чоловіка є найподатнїйший, засїв з Францом Фердинандом в його бібліотеці до розмови.

— "Говорім оба прямо і залишім все особисте на боці. Думаймо тільки про інтереси святої церкви з одної сторони і про будучність великої Австрії під вашим скиптром з другої."

Франц Фердинанд сидів згорблений в широкому кріслі і положив на хвилю своє лице в долоні, як би хотів сховати ся перед такими смілими плянами.

— "Я сего не потрафлю," сказав з покорюю.

— "Але маєте по своїй стороні воюючу церкву цілої землі а бистрий і тисячлітний досвід її представителів," відповів священник з смілим киненем руки.

Архикнязь підвів трохи голову, поглянув несміло на духовного отця і з вздохом сказав: "Колиб не міг полягати на тій помочи, то про таку велику задачу навіть би не думав."

Між тим отворили ся двері і в них показала голову княгиня.

— "Не буду перешкаджати?"

— "Противно, повитаємо вас радо, маємо дуже важну справу, допоможіть нам," звучала відповідь духовного.

Франц Фердинанд помало думав, при рішеню був дуже повільний і через те трудно було з ним дійти до ладу, але як княгиня долучила свою пречудну вимову до його бесіди, відчував всегда велику полекшу і вдоволяв ся пильним притакуванням.

Так було й тепер.

— "Про яку велику справу ви говорили," почала сейчас бесіду княгиня, "певно говорили про те, що було моєю мрією ще від дитинства. Коли нам катехит в монастирській школі оповідав, як несправедливо святого вітця обробовано з його світської влади і як Бог мусить карати краї, доки папі не вернуть знова римської держави — вже тоді почала я бажати: щоби я мала коли яку нагоду, прямувалаби з усіх сил до тої ціли, щоби церковну державу відновлено."

Піп тою мовою так зрадів, що встав, щоби поцілувати княгині руку з вдячності за її слова. То, до чого він звільна прямував і що було його наміром в тій хвилі, впало йому словами княгині так сказавши на коліна.

— "Ви є найбільше благословенна між нинішніми женами, ви є першою по Діві Марії, ви є ангел, післаний Богом, щоби охоронити світ," піднесеним радісним голосом говорив духовний.

— "Але одна річ мене все турбує," продовжала княгиня.

— "Я потрафлю догадати ся, що то може бути," вмішав ся духовний.

— "Ах," вздохнув архикнязь, "до кожної чарки веселости примішано трохи горечи." — (Архикнязь по вимовленю тих слів сам собі дивувався, що щось так мудре потрафив сказати)

— "Але Господь Бог потрафить наш смуток перемінити в радість а нашу покору в вивисшене, коли дамо ся з послухом руководити добрими радами його заступників і слуг." говорив духовний.

— "Я знаю, що у Бога все можливе, але я не знаю, що зробити з присягою мого мужа," сумно додала княгиня.

Священик поклав ноги навхрест, махнув правою рукою у воздух, якби відганяв мухи і дивлячись на архикнязя питав:

— "Коли ви складали присягу, що ваші потомки не мають бути рівноуправненими і наслідниками престола, чи робились те се з власної волі чи під натиском. Я думаю, що під натиском"

— "Так, але — —"

— "Добре. По друге: ви присягали, що зрікаєтесь своїх прав, або прав тих, котрі ще не народили ся."

— "Видиш, видиш," крикнула радісно княгиня, як би її отвирав ся новий світ.

— "Я розумію все," продовжала, "ти прецінь своїх прав не зрікав ся, можеш проте робити, що тобі сподобає ся."

— "Так, так," пояснював священик, "а дітий котрі тоді ще навіть не народили ся, не можна взяти присягою, при котрій не були і з котрею не згодились. — Чи не є се ясне?"

— "Мені се приємно чути, зачекайте я задзвоню, щоби сюди принесли трохи вина і яку закуску, бо чи тоді не буде вам приємнійше курити ся? На мене не оглядайте ся, мені то не шкодить — а будемо продовжати."

Принесено вино і цигара. Всі троє випили, мушкетери закурили важкі гавани а дама лиш так в товаристві взяла легоньку турецьку папіроску і настрій ставав дуже веселити.

— "Я маю ще цілком інші штучки, котрими можемо кождо присягу повалити і зістати вірними синами святої церкви,"

вимовив ся духовний дорадник а очи йому при тім засвітили ся як два огники.

— "Ви є як ангел Гавриїл, як зявив ся Діві Марії," тїшила ся княгиня, "я не знаю як вам належито відвдячити ся."

— "Отже послухайте," продовжав священик, з певностию як би розходило ся о найсправедливійшу річ на світї.

— "Чи папа не має ключів від царства небесного? Чи не була йому самому дана власть звязувати і розвязувати? Чи папа не має права розвязати і то що на небі було звязано, тим способом що заключено було на землі? Він одинокий може увільнити котрогобудь чоловіка на землі від яких би не було зобовязань, в яких би небудь обставинах зроблених."

— "Се є правда," помало і з задумою сказала княгиня а архикнязь притакував киванєм голови, як би йому прояснювало ся.

— "Або," продовжав духовний з облудою, "не можна би сего так зарядити, щоби так в Угорщинї як і в Австрії склика но такі парламенти, котрі би такої папської диспензи прямо домагали ся.

РОЗДІЛ VI.

Житєвий сон цісаря Вільгельма.

До судьби габсбурської династії почав в тих часах вмішувати ся дуже рішучий робітник, на котрого мусимо звернути трохи уваги.

Є то німецький цісар Вільгельм II.

Аж до вибуху найбільшої світової війни Вільгельма більшість його сучасників фальшиво осуджувала.

Не будемо згадувати тих, котрі на основі давних пророцтв видять в нїм до тепер втіленого дїтька і антихриста. Обставина, що має одну руку значно коротшу і що його ліва нога є викривлена і має якусь форму кінського копита, були сильною підпорою сего віреня, рівнож і багато інших важних обставин

в його життю дуже помітно годять ся зі всім, що в пророцтвах про втіленє дїдька і антихриста від соток лїт предсказувано. Зрештою всі ті обставини в американських і французьких журналах досить обширно описано і нема потреби над ними тратити часу.

Ще менше можемо інтересувати ся тими натхненими прихильниками цїсаря Вільгельма, котрі в нїм видять втіленого архангела Гавриїла, котрий втілив ся в тіло жени в тій цілі, що би приготувити велику армію і огненним мечем покарати всіх грішників а праведних надгородити.

Богато говорило ся про малярський талан цїсаря Вільгельма. При помочи двірського маляра Вайнербаума вималював образ, на котрім лютий звір чигає лакомо з Азії на Европу і грозить знищити європейську культуру.

Напроти того звіра по європейській стороні стоїть з блискучим оружєм в руках німецький цїсар і кличе до помочи європейських союзників. Напись: *Veolker Europas wahret Eure heiligsten Gueter!* (Народи Європи хоронїть своє найдорозше майно.)

Якийсь драбиско при поглядї на образ сказав неосторожно: "злодїй кричить: ловїть злодїя." За те дістав ся на пів року до в'язниці.

Також в різьбярстві пробував німецький цїсар осягнути вінець слави.

Одна з його величезних статуй дістала ся аж до Америки, яко дарунок. Представляє одного з його славних предків, бо королївські предки, як нам відомо всегда славні.

Робленє статуй скоро йому надокучило і почав виробляти черепицю, котра стала ся звїсна по цілїм світі. Хто думає, що то є жарт най запитає людей лїпше поінформованих.

Одного разу цїсар Вільгельм соперничив з поетами про пальму успіху. Коли вже мав добре число поем приготовлених до друку, пораджено йому, що не випадалоби найціннїйші плоди його королївського духа дати на невдячну ласку звичайних людей.

Найбільше слави і неприємности стягнув на себе цїсар Вільгельм своїми промовами.

Були часи, коли кождий читаючий газети, як тільки взяв їх до рук, насамперед дивив ся, що і де говорив цісар Вільгельм і чи то не буде мати за наслідок уступлене котрогось відвічального за його промову міністра.

Забрало би то багато часу і місця оповідати, з яким успіхом працював цісар Вільгельм в ролі священика, любовника, спекулянта на біржі, уділовця німецьких і американських підприємств вироблювання амуніції і т. д.

В остатній і для Австрії найгрізнійшій ролі виступив як "божий знаряд", як сам себе назвав.

Одного дня цісар Вільгельм скликав своїх державних і тайних дорадників, скликав також своїх улюблених двірських мудрців і свою найблизшу родину до своєї посілости в Чарльоттенбургу, коло Берліна.

Одітий в парадний однострій пільного маршалка засів після звичаю на підвищеному місці і по звичайних церемоніях коли все притихло і очі всіх цікавих присутних звернули ся на Його Величество отворив свої уста і почав говорити:

"Я мав сон, котрий мене дуже зворушив. Відріжняє ся так багато від інших снів, що не можу його інакше позбутися. Я скликав вас, щоби ви допомогли мені зрозуміти його значінє."

"Снило ся мені, що з брандебургських пісків несподівано вибухла струя води, котра підносила ся і розширювала ся, аж довкола зробило ся велике озеро. Се озеро було таке велике, що я не міг оком засягнути. Я приказав щоби приготовлено корабель, і поїду подивити ся, як далеко розіляла ся вода.

"Корабель плив і плив і нігде не було видно берега. По довгій плавбі увиділисьмо вкінці землю — але на моє велике здивованє не була вже то Німеччина, але Італія.

"Відтак ми звернули ся і плили в иншу сторону і по довгій плавбі ми знова дивимо ся на землю, але се була Азія.

"Тоді ми вернули ся назад і плили ще багато довше ніж перед тим, але воді не було кінця. Ми стрітили ся з иншим кораблем і питаємо, де ми є? Відповіли нам, що на північній Океані.

"Отже скажіть тому панове, що думаєте, що сей сон може означати?"

Оден з присутних, старець около сїмдесяти лїт, поважного вигляду, підвів ся і сказав:

— "Маю лихе предчутє, що нещастє постигне німецьку державу і розїллє ся як вода по всїх дооколичних краях і розломить їх зі собою.

Докінчив і тихо сїв в задумі.

Вражіне, яке його коротка але поважна промова зробила, впало як оловяна хмара на всїх присутних.

Нараз вискочив инший мущина, середних лїт, острого погляду і нервових рухів і сказав так:

"Я осудив цілком противно з мови його Величества."

— "Вода означає політичну силу і вплив гогенцолерського дому. Як струя вибухне і розїйде ся від моря до моря і підїбе цілу Европу.

— Як скоро встав так з поспіхом знова й сїв бесїдник, оглядаючись з певностию себе кругом, яке вражіне зробив його виклад.

Цїсарєви Вільгельмови прояснило ся лице, котре перед тим захмурило ся, і зі зворушенєм відповів:

— "Який би то був красний ідеал, дати Европі в подарунку німецьку культуру!"

— "Було би то тяжко, так ріжнородні народи злучити під одним скиптром," несміло натякнув один з дорадників.

— "Все є можливе," замітив сейчас другий. "Памятаєте як ворожо відносили ся до себе німецькі краї перед війною з Францією 1870 року, а як гарно злучили ся всі німецькі народи в одну державу," — — —

Цїсар від того часу не переставав радити ся з своїми воєнними знатоками і державними мужами, які кроки підприняти, щоби ціль, яку йому, як він казав, висша сила представила осягнути як найуспішнійше.

Плян, котрий відтак цїсар Вільгельм зі своїми дорадниками виробив і якого придержував ся, є нині відомий цілому світови аж до Австрії.

Тяжко було рішити, як далеко сей со цїсаря мав вплив на німецьку дипломатію. Певним однак є, що цїсаря Вільгельма опанувала мегальоманія, або великансьтво, що окружає себе

такими дорадниками і провідниками, котрі його в його стремління до опановання цілого світа утверджують а проганяє від себе всіх, котрі його остерігають перед упадком.

Від того часу стали пляни німецького цїсаря відомі і відкриті цілому світу крім заслїпленої Австрії.

В тих плянах було таке приятельське і стисле привязанє Австрії до опанцерованих грудий німецького мілітаризму, що мало в ній всі кости самостійного істнованя не потріскали, щоби відтак можна було лекше цілу перед і Транслїтанію пілкнути

При помочи австрійського війська під головною командою німецького цїсаря мало пробити ся дорогу через Сербію щоб забрати і оволодіти цілим Балканом і Туреччиною.

А через Туреччину мало ся зробити дорогу до Азії і Єгипту.

Всьо мало ся закінчити в Єрусалимі славним віздом цїсаря Вільгельма на гору Сіон, де заступники Магомеданів, Жидів і христіян мали проголосити його князем і головою жидівсько-магометансько - христіянського союзу і володарем найбільшої світової держави.

Само собою розуміє ся, що перед тим послїдним актом мав відбути ся славний візд до Парижа і Лондону, до Петрограду і Риму, все при помочи великих цепелїнів і далекосяглих канон, при ужитю трійливих газів і підводних суден і інших просвітних средств німецької культури.

РОЗДІЛ VII.

Тайна армія.

Передовсім в Америці є відомим, що німецький цїсар має попри інфантерію, кавалерію, артилерію, воздухоплавство, підводні і інші судна ще одну велику армію, про котру ми до сего часу дуже мало знали, а в плянах оволодїня пруського мілітаризму займає ся армія перше місце.

Ся армія воює в часах найспокійнішого мира майже так

завзято як і підчас війни. Воює так в краях, з котрими Німеччина є в приятельських зносинах, як і в тих, на котрих готується напасти або з котрими вже є в отвертій борбі.

Згадану армію найліпше оплачує ся і рекрутує ся тільки з добровольців.

Лиш найбистрійші голови полишать ся на пересівачу рекруцької комісії.

В протиставленю до других армій "працює" тота головна в чужих краях а є так велика, що після остатного здогаду тільки в Злучених Державах Америки видало німецьке правительство на ту свою екстра армію сто сімдесять мільйонів марок в двох роках! Може й більше.

Також сю армію поділено на корпуси, з котрих кождий має визначену певну часть земної кулі.

Найбільші військові корпуси тої армії удержувано аж доси на Балкані, в Туреччині, в Росії, Хінах і Північній Америці.

При помочи тої армії дістав ся на болгарський престол німецький король.

В Румунії стало ся подібно а жінкою грецького короля є одинока сестра німецького цїсаря, жінка незвичайної сильної волі і зарозуміла.

Велику побіду віднесла ся армія головна в Туреччині, де спричинила у своїм часі державний переворот в спілці з Молодотурками, який відтак цілковито віддав Туреччину на услуги німецькому цїсареві.

Ся армія поробила величезні шкоди великій російській державі, нїм про її войовничі полки почасті довідано ся.

Про її опановуванє Австрією і допоможенє до сповненя проклону над Габсбурським домом почуємо в найблизших розділах.

Діяльність згаданої армії в Злучених Державах признало само правительство, що вона уживає як оружя не лише підплачених газет і людських язиків, що не лише працює у військових і дипломатичних канцеляріях при збираню всіх можливих плянів, що не заспокоює ся убийством в малім числі, на одній або двох особах, хочби і княжого походження, але коли признасть за відповідне, сягає до динаміту і до інших найпо-

губнійших вибухових матерії і висаджує в повітрі не тільки великі фабрики, але і кораблі переповнені невинними жінками і дітьми.

Се є армія німецьких шпівнів, найліпше і найдокладнійше зорганізована з усіх які є на світі.

До тої армії належав також Клінгерман.

Як дістав ся за особистого слугу австрійського наслідника престола, Франца Фердинанда.

Мабуть поручено його, як доброго Австрійця, завзятого католика і незвичайно чесного, осторожного і інтелігентного слугу першої кляси. Гроші і цілий ряд всіляких і любовних прислуг допомагали йому у тім.

Однак пан Клінгерман не був ані Австрійцем, ані католиком ані слугою по занятю а також його правдиве імя не було Клінгерман, тільки Герц.

Дійсний Клінгерман, під котрого іменем і особою Герц укривав ся, перед своїм відїздом до Бразилії, спродав все, що до тотожности його особи приналежало і з паспортом та службовою книжкою і посвідкою тайної німецької канцелярії за дві тисячі марок.

Таких "запомог" для так званого "Intelligenz Abtheilung" в Берліні є великий вибір.

Пан Клінгерман брав тоді подвійну платню. Платня за службу, котру діставав від Франца Фердинанда, була лише додатком до того, що на його правдиве імя виплачувано в однім з дрезденських банків.

Наслідник престола з своєю жінкою виділи в Клінгермані найідеальнійшого слугу, якого можна собі представити.

Думали, що той чоловік був готовий і жите за них віддати.

Була се ходяча покора. Ніякої роботи не стидав ся і нічого йому не було тяжко робити. Як увидів де порошок, сам її сейчас чистив а не кликав сейчас послугача умисне до сего призначеного, як другі слуги робили.

А попри те який був інтелігентний! Всего зараз догадав ся, все його цікавило, і було можна з ним говорити про найтяжші політичні питання з великим зрозумінем з його сторони.

А який був чесний і повний поважання до її Високости княгині!

Всі ті прикмети запевнювали йому щораз більше довіря у його хлібодавців, котрі пізнійше не мали перед ним ніяких тайн.

Архикнязеви наприклад і на думці не було, замикати або ховати чого, коли нікого иншого не було коло него крім його вірного Йогана, як звичайно називали Клінгермана.

Покоївкою княгині Гогенберг була Мариська Саршальонка, котру вона знала ще від свого побуту на Угорщині.

Мариська була інтелігентною Мадяркою. Була трохи палка, але уміла знаменито собою володіти. Її густі як уголь чорні кучері гарно відбивали від її білого, широко запалого чола. Уста її були як червоні вишні а її тіло середньої величини, було повне гарних форм і гармонійних ліній.

Нема дива, що пан Клінгерман дуже радо з Мариською приставав і лиш де незаметно вдало ся, там з нею розмовляв і жартував.

Попри те говорив до себе: "Не є дурна, і моглаб в моїх плянах бути помічною."

РОЗДІЛ VIII.

Нічний зудар двох шпівнів.

У замку в Конопішті очікувало ся дуже незвичайної візити. Служба з початку догадувала ся, що розходить ся лише про одну з звичайних гостин, в злуці з малими ловами і короткою прогулькою. Але пан Клінгерман відгадував відразу щось цілком иншого.

Поведенє його пана було цілком инше і в протиставленю до инших гостин, держав ся Франц Фердинанд сим разом у та кій резерві перед Йоганом, що цікавість послідного зросла аж до неможливого напруження нервів.

"Не сміє перед мною затаїть ся ані слівце, сказав до себе

Клінгерман,“ а можливо, що ”то буде одинока нагода до бога тої добичі і знаменитої надгороди.“

— ”Дістанемо якесь незвичайне паньство,“ заговорив Йоган до Мариськи, коли її стрінув принагідно коло веранди в саді.

— ”Чи знаєш про те щось близше, пане Йоган?“ з шельмівською усмішкою питала вона.

— ”Так трохи догадую ся,“ відповів він. ”Але жінки є більше говірливі, хотяй є й княгинями, тому сподію ся, що ви знаєте трохи більше.“

— ”В часті маєте слухність, але то є того разом так мало, що лише може викликати у чоловіка цікавість.“

— ”Чи має се що з політикою до діла?“

Мариська крутила ся і вагала ся і було видко, що не хоче сказати всего, що знає.

”З мене був би нездалий мущина, як би того з жінки не витягнув на верх,“ подумав собі Йоган і почав з іншої сторони.

— ”Вірите панно в амулети?“

— ”Чому таке питанє ставите?“ зі здивованєм відповіла вона. ”Я ніяких амулетів не ношу.“

— ”Я також ні, але догадую ся, що кождий чоловік має свої слабі хвилі, коли більше або менше підлягає пересудам?“

”Чому ні, коли йому ті пересуди бода йтрохи осолоджують жите, то нехай собі їх має. Я вже кілька разів завидувала людям котрим їх пересуди більше уприємнили жите, як іншим без глуздим надія.“

— ”З вас є знаменитий філзоф панно. Я вам признаю ся, що я справді прихиляюсь так по трохи до пересудів. Хотів бим свого щастя і з того згляду спробувати.“

— ”Ви мене цікавити тими вашими пересудами.“

— ”Я був з Його Високостию в Празі і зайшов там на Панкрац до віщунки — — —“

— ”Ага“ призналась Мариська, ”се мене справді цікавить.“

— ”Я там насамперед йшов лиш так більше з цікавості,

але не знаю як то стало ся, що прецінь трохи повірив і спитав, і найлекше осягнути.“

— ”Ха, ха, ха, — —“ Мариська знов розсміяла ся на ціле горло.

— ”Я анї не думала, що ви такий пересудний. Я скорше сподівала ся того від Його Високости,“ додала півшепотом.

— ”Стало ся. Лиш не беріть мені за зле, коли скажу, що мені ся жінка порадила.“

— ”Чомуб я мала брати вам се за зле? Противно мене то незвичайно інтересує.“

— ”Ся жінка радила мені, щоби я купив собі золотий медаліоник і носив його на голій шиї.“

— ”То є справді дивне,“ зауважила вона.

— ”Але до того медаліоника маю вложити женське волосє.“

— ”То вже є цікавше. Чи не пішлисьте сейчас до вашої нареченої?“

— ”Ніякої не маю,“ сказав зі сумом. ”А ще й взагалі не любив.“

— ”І не боїте ся щобиьте не потрапили?“ Напів ущипливо а напів жартом сказала вона.

— ”Не смійте ся з мене а ліпше порадьте як дістати волосє.“

— ”Наша кухарка має фальшиву косу, з неї можна принагідно дещо втяти.“

— ”Вона має руде але я маю дістати чорне.“

— ”Тут є мало людей з цілком чорним волосєм. алеб я вам порадила.“

— ”Я буду вам вдячний.“

— ”Сюди приходять циганки, за одну корону вам кожда радо дасть, кільки будете потребувати.“

Обовязок вимагав, щоби розійшли ся, але інтелігенція і при томність духа Мариськи і її інформації з окруження княгині робили її пожаданою спільничкою і повірницею, котру треба було позискати за всяку ціну.

При найблизшій стрічі, було то під вечір на греблі недалеко ставу, стрінули ся, і з усміхом на лиці промовила насамперед вона з іронією:

— "Вже маєте се волосє?"

— "Не маю і знаю що не буду щасливий, доки його не буду мати."

— "Вірите в силу думки? Сильно за него думайте а буде вам здавати ся, що ви його маєте."

— "Я вже се роблю, але прецінь булоб ліпше якби я його мав."

— "А вірите дійсно в те волосє?"

— "В те волосє за котре думаю, сильно вірю," скорше відповів він якби порушив бровию.

— "Не знаю, чому би чорне волосє мало мати ліпшу силу від другого," промовила. вона.

— "Я забув сказати, що то має бути волосє тої особи, котра є мені з усіх найбільше симпатична."

— "Ви казали, що до сего часу нікого не любили."

— "Не так, як се звичайно розуміє ся, але чомуб я не міг мати симпатії до когось хто мене може і не знає або і до особи, котра може і не хотілаби, або може і не могла взяти."

— "Ваша мова мені сподобала ся."

— "Ви мені додаєте відваги, щоби я домагав ся від вас маленького жмутка вашого красного волося."

— "Дивіть. А то з вас сміхун. Тільки клопоту. Аж до Праги на Панкрац муїлисьте за тим ходити!"

Серце Мариськи змякло очевидно а її голос став якось чуткійший і більше довірочний.

Продовжала: "Подивляю ваші ідеальні понятя про жите. Я бажалаб собі щоби могла з вами сміло передумувати, але бою ся, що наші житєві ціли занадто розходять ся під кождим зглядом, господарським, політичним і иншим. Можливо; як би ви мене знали ліпше, то за моє чорне волосє анї трохи би не старали ся."

Нічого вже не могло збільшити цікавості Йогана як ті слова.

— "Інтересує вас політика панно?"

— "Досить; більше як звичайно буває серед наших женщин."

— "Думаєте, що тут в замку приготовляють ся політичні сходи́ни далекосяглого значі́ня?"

Місто прямої відповіди, Мариська відповіла пита́нєм: "Чи відома вам і́дея нової Великої Австрі́ї?"

— "Я не є досить обзнако́млений."

— "Я мушу йти, перепрашаю."

Слїдуючого дня ї́хало ся на ста́цію по гости́й.

Висший службовий персона́л мав наказано, ні́коли про ні́чо що в замку ді́є ся ні́кому не говори́ти. Особливо про ві́зити ма́ло ся завсі́гди захо́вувати стро́гу мовча́нку і лиш то мо́гло ви́йти на яву, що́ було в урядових оголо́шеннях і зая́вах.

Слугу або урядника, котрого в найменші́м підозрі́вано, що́ поступа́в проти́ сего́ домашнього розпо́рядже́ня, звільнюва́но зі́ служби в протя́гу годи́ни і се ді́ймаючо́ шко́дило його́ дальші́й карі́єрі.

Гості́ приходи́ли і приї́здили по́ одному і по́ двох в рі́жних пора́х дня́ а в но́чи з рі́жних ста́цій в найбли́зші́м відда́леню.

Службі́ пояснено, що́ висо́ке паньство́ приї́хало неурядо́во, тому́, не хо́че, що́би його́ непо́коєно депута́ціями, му́зикою і зая́вами льоя́льності́ зі́ сторо́ни доо́количних гро́мадських уряді́в, шкі́л і това́риств.

Йогана́ від хвилі́, коли́ про те́ почув, ці́кавила́ лиш одна́ думка́, як то́ зроби́ти, аби́ мі́г вислу́хати́ усі́х нара́д, і пі́слати́ про́ них ско́рий зві́т до Берлі́на.

В са́льоні, де, судя́чи пі́сля зроби́лених при́готовань, мали́ відбу́вати́ ся голо́вні нара́ди, Йо́ган пере́глянув ко́ждий ку́тик, але́ не́ був в ста́ні зна́йти́ місця́, де́ мі́гби́ схова́ти́ ся зі́ свої́ми у́шима.

Інформа́ції на́городжува́но ще́дрими надго́родами і підне́сенєм на́ луч́ше місце́.

Ко́ждий бо́яв ся. А коли́ за́носи́ло ся на́ яку́ бі́льшу ві́зиту і службо́ву ін́струкці́ю ко́ждому зно́ва при́гадува́но, ко́ждий ма́в повні́ очи́ стра́ху, що́би ні́хто́ не ви́читав з них яко́ї зра́ди. А́ язик у ко́ждого́ був як за́камені́лий, бо́ боя́в ся, що́ як ті́льки́ ним неос́торожно пору́шить, то́ з того́ ви́йде не́щастє́.

Найбі́льше́ е́ще ко́ждий ма́в до́віря́ до у́ший. Тому́ всі́ мали́ бі́льшу о́хоту́ про́ щось́ ново́го́ почу́ти́ як щось́ сказа́ти.

Всім впало се в очи, що з двірця привезено тільки дві дами, хочай комнат приготовано на шіснайцять гостей.

Йоган пізнавав в дамах на перший погляд перебраних муштин, бо в таких трансформаціях сам був дуже добре вправлений.

Стеля сальону була виложена деревом, яке мало форму шести гранів. Кілька отворів вдало би ся зробити непомічено — але над сальоном були комнати його Високости, тому про той плян не було чого і думати.

В лівім розі напроти дверей стояло велике зеркало, за котрим можна було досить вигідно стояти. Але насувало ся питання як дістати ся там і звідтам непостережено.. До сальону вели тільки одні на двоє розділені двері і про незамітний перехід туди не можна було і думати.

Вкінці впало Йоганови око на отверту англійську піч, котра видавала ся йому прямо ідеальним сховком до підслухування і підглядування, треба було лиш розвідати, чи є досить простора для одної особи і куди там і звідтам незамітно дістати ся.

В замку заведено центральне ogrіванє а піч полишено більше для прикраси як для уживання. Можливо, що служила також як вентилятор, бо комин був досить просторий ведучий просто на дах, де був продовжений бляшаним комином. зробленим для охорони від дощу і вітру, щоби не затікали до середини.

До печи можна було дістати ся двома способами будьто комином з гори, що здавало ся не дуже легким до виконання або дверцятами з внішнього додаткового місця, звідки колись палило ся.

Се місце було тільки приступне з крила замку, замешкано го княгинею і дістанє ся з тої сторони могло бути зауважане і спричинити неприємність.

Рішено тоді спустити ся обережно комином.

Сю задачу улекшало се, що не треба було лізти на дах бо заяк можна було дістати ся до комина дверцятами зі споду.

Перед розпочатєм нарад Йоган дістав кілька годин вільних, що йому як раз було на руку.

Приготованя, щоб спустити ся комином вже зроблено, тільки треба було натягнути робучі штани сягаючі аж по пахи, щоби при спусканю ся не було перешкод.

Комин був досить тісний, але при терпеливості і самовідреченю, до яких шпiон є здібний, дістав ся Йоган аж до самої долини.

Здивувало його, що там найшов подушку. Хотяй при такім неприємнім напів сидженю а напів лежаню дуже нею втішив ся, не міг собі витолкувати як подушка могла до печи дістати ся.

Тимчасом через отворені двері сальону було чути, що в сїнях сходять ся товариство; було вже пять мінут перед назначеною на сходини годиною.

Йоган був вповні зайнятий своїм незвичайним положенєм і обертав ся всіляко, щоби знайти найвигіднійший для себе спiсб сидження — лежання, в котрім міг би видержати кілька годин.

Несподівано над його головою щось зашелестіло якби отвирали ся дверці і на Йогана впало м'яке женське тіло.

Дали ся чути два глухі оклики переляку!

Дражливійшiй ситуації не можна собі було представити, яка лиш трохи поліпшила ся, коли Мариська переконалась, що сидить на Йоганови а Йоган, коли переконав ся, що місто жмутка волося, про котре просив, лежала на його тілі Мариська у повній вазі свого тіла.

Гості почали розсїдатись і про зміну найкритичнїйшого спрасованя обох шпiонів не можна було і думати.

Стародавна піч, хотяй належала до найбільших свого рода і спочивала не великих кусках дерева, прецінь була за мала, аби помістити в собі триста двайцять фунтів живого людського тіла.

Також небезпека зрадження ся такими обставинами побільшала ся, хотяй віконця печи перепускали дуже мало відбиваючого ся сонїшного проміня.

До того всего почала мучити обоїх цікавість, для кого той другий вивідує і чи не слїдить одно другого в користь архикнязя.

РОЗДІЛ VIII.

Житє на нитці.

Чим більше напруженим і далекосягаючим ставав зміст на рад, тим незноснійшою ставала ситуація обох тіл, стиснених в печі.

"Німеччина не стерпить ідеї Великої Австрії. Союз з Росією був би вигіднійший," говорив поважний барітоновий голос.

Йоган рушив собою. Се був знаменитий кусок для нього.

Але його жолудок цілком виповідав службу, бо подавав ся під сильним натиском з гори аж до найскрайніших границь істнованя.

"Отворене нової полудневославянської держави з габсбурським принцом на чолі було би найсильнішим ударом проти Сербів."

— "Не розумію, чому Сербів не малоби ся собі зєднати."

— "Все прямує до того, що після моєї гадки може бути найщасливішою розвязкою проблемів і трудностей. Злучене країв великої Австрії на спосіб німецьких країв під скиптром Габсбургів. Ним все приготує ся, тимчасом доростуть видіичені сини нашого найяснійшого Франца Фердинанда і помирені народи покличуть їх за королів — —"

- "То взагалі означало би не тільки удар проти заборчих плянів Німеччини, але також проти захланности Мадярів — до обнятя провідництва — — —"

Мариська при тій замітці так собою повертіла, що Йоганови здавало ся, що мусить випустити дух в тій хвилі.

Рішив ся приложити уста тісно до її уший і слабонько прошептав:

— "Панно, я вже дальше не витримаю, не можу ані ворохнути ся і млоїть мене в жолудку."

Її відповідь була: "Я не знаю иншої ради. Сама не можу рушити ся, ані обернути ся, щоб хотяй отворити двері."

— "Се булоби чути."

— "Як не видержимо до кінця, не буде іншої ради."

— "А де втічи?"

— "Мусілибисьте скоро за мною до моєї спальні, іншої ради нема."

— "Зудар нас не мине. А коли двоє порозуміє ся, може хтось третій здивувати ся," відізвав ся сильний військовий голос з посеред присутних.

— "Колізії з Росією повиннисьмоби оминати в кождім разі," говорив голос, котрий вже перед тим згадував за Росію.

— "Я бою ся, щоби се не мало яких наслідків," шептала Мариська.

— "Німеччина повинна би йти нам на поміч проти Росії."

При тих словах Йоган собою знова сильно рушив в гору і в долину.

— "Туди воно прямує. Німеччина нам радо помоглаб —"

— "Зробити з Австрії пруську провінцію або кольонію," перебив інший.

— "Може ще на хвилю витримаєте, панно, тепер якраз найголовнійше — —"

— "Я є тої гадки, що Мадяри з Німцями в многих річах вже порозуміли ся, як ми можемо сподівати ся," говорив один з достойників коло стола.

— "Остаточно і я ще трохи видержу, а ви сказали, що вже не можете — —"

— "Не можнаб було ті дверцята потихо отворити і знов замкнути а підслухувати з вашої спальні, панно?"

— "Що собі думаєте, до моєї спальні треба йти через кабінет і коритар."

— "Я вже видержу до кінця," сказав Йоган.

— "Е" крикнула Мариська, цілком забувшись.

Присутні коло стола зірвали ся в тій хвилі на ноги.

— "Що се? Хтось підслухує."

— "В печі страшить," закликала княгиня Гогенбург ціла перелякана.

— "Якась зрада," закликав один присутний генерал і добув шаблі.

Ціле товариство обступило піч, але декотрі оглядні радили щоби лиш кількох на смерть приготованих кавалерів приступило ближше, щоби запобічи більшому нещастю, колиб прийшло до стрілянини.

Послухано його і один з найвідважніших сильним шарпне нем отворив дверцята з яких сліджено.

— "Шпіонське гніздо," закликав один з панів, котрий яко інспектор в шпігунській службі мав досить досвіду в тім напрямі.

Сейчас поручено всі входи до замку замкнути і кількох до віря гідних слуг поставити на сторожі.

Архикнязь задзвонив на свого вірного слугу Йогана але дістав відповідь, що він має бути десь в ліску на проході.

Наступило перегляданє цілого замку.

— "Ваша Високість не може мати згляду на нікого", сказано Францови Фердинандови. "Найвірніший на перший погляд слуга чи служниця може бути найнебезпечнішим зрадником і шпігуном якоїбудь сусідної держави. В такому случаю наші пляни не тільки зійшлиб на нічо, але і наробилиби нам багато иншого зла."

Піч і комин переглянено докладно.

Не було ні сліду по нікому.

Тим лиш збільшало ся занепокоєнє.

Мариська лежала саме в ліжку, коли запукано до її дверей.

— "Хто там?"

— "Її Високість жадає, щоби ви прийшли до неї."

— "Перепросіть її, я захорувала."

— "Лиш отворіть, тут є лікар, котрий вас огляне."

— "Прошу зачекати, нім дещо на себе закину, я розібрала ся."

По малій хвильці отворили ся двері і двох незнайомих панів і княгиня увійшли до середини.

Мариська сиділа на відкритій постели з завязаною головою.

Княгиня: "Перепрашаю Марисько, що перешкаджаємо. В

домі ховає ся небезпечна особа а наші гості настоюють, щоби кождий куток переглянено."

Мущини відкрили ліжко, дивили ся під него, отворили скрині, заглянули до печі, підносили коверці і заслони, однак нічого підозрілого не знайшли.

— "Не чули ви якого руху, чи не біг хто через коритар або щось иншого підозрілого?"

— "Мені здавало ся, якби хтось втікав, але через те, що мене дуже боліла голова, я думала, що то мені в голові так шуміло і що се обманчиві уроєня розгоряченої фантазії.

Її бесіда звучала дуже правдоподібно, бо Мариська була справді дуже червона на цілім лици і мала розчіхране волосє.

По переведеню безхосенного перешукування цілого замку, почали гості в своїх поглядах значно ріжнити ся.

Одні говорили, що може помилили ся, що не знають певно чи взагалі хто щось чув.

Другі були того погляду, що се певно був кіт.

Вкінци лише трьох стояло при тім, що чули людський оклик, подібний на женський.

На то їм однак відповідали зі значучим усміхом, що шпiон не кричав би.

Княгиня Гогенберг висловила свій здогад, що се якийсь знак остороги.

— "Можливо що "старий" (Франц Йосиф) скоро умре," сказав ще хтось і на тім закінчила ся дискусія про печове інтермеззо.

РОЗДІЛ IX.

Непорозумінє.

Коли в замку усе замішанє притихло і жите почало йти своєю нормальною дорогою, скинула Мариська з ліжка перину, піднесла матрац так, що лишив ся лиш сінник. Відтак схилила ся аж до сінника і сказала: "Тепер вставайте."

Сїнник почав рухати ся і з середини показала ся голова. Не тривало довго і за головою показало ся ціле тіло.

Се був Йоган.

— "Як вам там дихало ся?" питала Мариська.

— "Лїпше питаєте як я прїв," відповів Йоган цілий осломлений.

— "Але оплатило ся. Тепер щоби́сьте як щасливо дістали ся до свого покою. Але скажіть мені, на пана короля що вас завело до комина?"

— "Те саме питанє я мав і зглядом вас, панно."

— "Думаю, що пуста цїкавість булаби не вистарчила наражати ся на таку небезпеку. Мущини не бувають так дуже цїкаві," продовжала вона випитуючись.

— "Я догадую ся, що наші післанництва є однакі," сказав він.

З обох сторін були замітні домисли побоюванє ся перед зрадою.

— "Не думаєте, що чоловік чоловікови є близший як держава державі," закинула вона.

— "Хочете певно сказати, що серце чоловіка і жінки...?"

— "Як хочете. Будьте певні, що нічого не зраджу, ані колиб мав і жите дати."

— "Я є Мадярка і в службі мадярського правительства."

— "Я є Німець і є в порозуміню з німецьким правительством."

— "Отже моє становище є грізнїйше, бо між Угорщиною а Австрією панує більша неприхильність як між Німеччиною і Австрією!"

— "Я сказав би противно."

— "Так думаєте. Особливе тепер. Наслїдника стереже ся на кождім кроці. Я знаю, що я не є сама."

— "А тепер обіцяймо собі — —"

— "Чи не буде се прискорене," сказала вона.

— "Чому малоби бути прискорене, нїяк не могу зрозуміти того всего що стало ся по незабутім спітканю в печі аж до теперішної хвилі."

— "Я розумію. Властиво се є samozrozumі́ле."

— "А я вірю, що ніколи нашої стрічи не будемо жалувати."

— "А коли думаєте, щоб ми до сего приступили?"

— "До чого, я добре не розумію."

— "Себто до весіля," відповіла Мариська трохи вагаючись.

— "Перепрашаю, я за весіля до сего часу не думав, але не кажу — —"

— "Ви питали, щобисьмо собі обіцяли!"

— "Я думав мовчанку про все щосьмо зазнали в часі нашої післанництва."

Мариська зблідла і була дуже зворушена. Йоганови се не порозуміне було дуже неприємне. Мариська була йому дуже симпатичною, ало його ідеалом була ясноволоса Брунгільда в Шафгавзен, котру йому його убожество не дозволяло взяти. Тому старав ся про поплатнійше становище.

Інакше було з Мариською. Вона мала досить убігаючих ся у найвисших кругів мадярської аристократії — але кождий хотів би лиш з нею побавити ся а відтак лишити. Шпігунську службу сповняла в надії, що пізнійше осягне яке відзначене або шляхотський титул у великій угорській державі а відтак, що якийсь кавалер возьме її напавду.

Притім побоювала ся, що до того ніколи не прийде, що тимчасом буде стара — отже мала охоту взяти що трафить ся лиш коли се буде в якийсь приятельський спосіб.

А Йоган був хлопець як належить ся. Сильний, здоровий, гарний, інтелігентний, умів любити а що був Німець, — нічо не шкодило, діти могли би бути знова-Мадяри.

В серцю Йогана повсталала борба. З одної сторони стояв образ Брунгільди, від котрої не міг відорвати ся. А з другої сторони занимала його гадку Мариська, котра крім того, що була гарна, палка, інтелігентна і сподобала ся йому, а колиб її залишив моглаб на нїм мстити ся і його знищити.

Так розвинули ся між мадярською шпіонкою а німецьким шпіоном поверховно незвичайно любовні зносини з великими сумнівами, страхом і непевностями у внутрі. Правдивий образ держав які репрезентували.

РОЗДІЛ Х.

Йоган на урльопі.

Кілька днів по недокінчених сватанях з Мариською попросив Йоган у архикнязя о чотирнайцятдневний урльоп.

Було то в четвер раненько, коли Йоган тайком увійшов до комнати Мариськи з новинкою, що відіде на протяг чотирнайцять днів.

— "До Берліна?" спитала вона.

— "Лиш до Праги. Маю там свояків і маю охоту віддихнути через кілька днів свіжим повітрям, не будучи обтяжений ніякою службою.

— "Лиш там не забудьте — —"

— "За такого ангела як ви є взагалі не можна було би забути."

— "Власне доки чоловік не виставляє ся на покусу і не шукає нових ангелів!"

— "Ти ви мене ще не знаєте. Я маю нерви як дроти і не дам ся так легко скусити."

— "О, я про вас думаю як найліпше."

— "А як би що нового лучило ся — як прийду то певно мені все розкажете."

Іван удав ся дійсно до Праги, але тільки щоби там затримати ся.

Заїхав до готелю де Саксе, де дав себе записати як пан Лебмілер з Штрасбурга і махом руки змінив ся виглядом і іменем на особу цілком иншу.

Ніхто не пізнав би в панови Лебміллерови Івана з Конопішті. Під носом мав дуже зручно приліплений густий темний вус остро в гору підкручений, на руці носив делікатні рукавички, в краватці під високим ковнірцем миготів діамант а його модерний циліндер на з панська ношеній голові не позволяв догадувати ся у нїм покїрного замкового слугу.

Ще того самого вечера мав пан Лебміллер сходини з декотрими товаришами "по званю" в кавярні "Унії".

Було се дивне товариство!

Велику увагу звертало воно на молодого гарного мушину з повним заростом і густими кучерями на голові.

Очи йому іграли як зачаровані а з ким стрінули ся, то чув ся як загипнотизований.

Було то особливим, що ті з панів, котрі сиділи коло того загадочного мушину, тиснули ся більше до него, ніж до сусіда з другої сторони, а як тільки котрий на хвилюку встав, вже його місце заняв якийсь инший. Хвилями молодого мушину так обступали, що і з заду стояло двох або трех і дотикали його то за шию або клали руки йому на рамена, або навіть аж сягали до грудий.

При близшім огляненню не могло утаїти ся, що молодий мушина є округлійший, делікатнійший і формами тіла більше подібний на жінчину як инші.

— "От горячо," взихнув молодий мушина, розпинаючи сурдут і камізольку, при чім йому з великою охотою другі помагали.

Груди молодого мушину напjali ся так сильно, що здавало ся, що вже не буде міг більше запнути ся.

Коли був присутним слуга або хто чужий, молодий мушина мовчав або дуже мало говорив, але коли товариство було саме, загадочний мушина говорив і жартував і часто мінив голос, раз на грубий а другий раз на тонкий.

Всі його називали коротко Якимом.

Яким був як і всі прочі пруським шпіоном. Він був люблений так на берлінськм дворі як і своїми товаришами.

Не відзначав ся широким поглядом і проникаючим розсудком, як своєю магнетичною повагою і здібністю дістати ся до кругів, котрі для усіх инших з них були замкнені.

Між всіми уходило за отверту тайну, що Яким був жінчиною.

Здаєсь найбільшим повабом притягування його особи була обставина, що заховував ся в своїх зносінах з товаришами так свобідно, що кождий з товаришів вже тішив ся, як при

найближшій нагоді "панна Якімова" йому піддасться і впаде в обійми. Але Яким при загальнім не вязанню був під тим зглядом так неприступний, як кільський канал підчас битви — і то саме найбільше дражнило панів товаришів.

"Бувби в тім самий дідько, як би я не дістався Якимови ближше до шкіри," говорив собі сей і той. А також один другого підозрівав, що йому правдоподібно вдалося дістатися ближше до "заклятого замку."

Однак Яким взагалі жінчиною не був, хочай у него проявлялося тільки женських прикмет.

Але Яким не був мущиною в повнім розуміню сего слова.

Належав до тих у лікарських і судових кругах добре відомих осібняків з непевним двояким половим почутєм і двояким розвитком тіла.

Періодично почував себе Яким більше жінчиною а іноді знова більше мущиною і після того мінилися його наклони.

Мав хвилі, коли мусів находити ся в товаристві жінчин, хотьби не знати що його то коштувало — а були хвилі коли його від жінчин відпихало а кождий нерв його почуття тягнув його до мущин.

Такі то єства є найбільше пожаданими у шпігунській службі в тих найвисших кругах, де наслідком здегенерованя і з'ужитя і неправильного полового почуття шукає ся для грішної забавки якраз такої особи, якою був Яким.

Пани шпіони грали в карти. Говорили німецькою мовою. Хтоби з боку приглядався, не зауважив би при тім нічого особлившого. Але хто був освідомлений і прислухувався заміткам при тім робленім з цілком иншим заінтересованєм, як при картах буває.

Не потрібно перебігом і способом гри в злуці з розмовою і захованєм подрібно інтересувати ся, вистарчить для сеї сензації згадати, що кожда карта означала особу або організацію.

"Хлопець є тромф", означало, що якийсь наслідник престола дістав перевагу над дамою або королем і подібно.

Під дамою розуміло ся королів і цісарів, король означав папу або іншого церковного достойника.

Також краски карт мали своє значінє: Чорна означала Австрію.

Десятка двірську камарілю, п'ятка генеральний штаб.

Се згадане нами поступованє мало за ціль, получить і вияснити погляди а для них лучше представити се, про що довідали ся в ціли зробленя звіту.

Всі вісти з замку Конопішті, з цісарського замку, з поліційного уряду і з генерального штабу годили ся з тою гадкою що розходить ся про основанє Великої Австрії а в дальшій розвитку подумает ся про прилученє всіх католицьких країв до Австрії, іменно Польщі, Баварії і Саксонії.

В балканських краях має завести ся католицизм і мало ся їх прилучити до Великої Австрії. Папі мало привернути ся давнійшу державу а права наслідства мало ухвалити ся на ново так нійшу державу а права наслідства мало ухвалити ся на ново так щоби діти Франца Фердинанда могли засісти у своїм часі на престолі Великої Австрії.

Малий епізод бувби полишив цісаря Вільгельма без найновіших вістий від його австрійських шпівнів.

До осіб лежачого місця, в котрім находило ся товариство, впало пять тайних поліцаїв з прагського поліційного уряду.

Дійшло до їх уший що в кавярни "Унії" кнує ся якась політична тайна і тому числили, що зроблять добрі лови.

— "Панове прошу виказати ся чим хто з вас є і за чим прибули сюда до Праги," промовив до зібраних провідник тайних поліцаїв.

Декоtrim з граців стануло волося дубом а на чоло виступив холодний піт. Але другі полишились спокійними а найвідважнійший з них промовив так:

"Ми є з Берліна, подорожуємо по Австрії, паспортів нїяких не маємо, як хочете будемо телеграфувати до заграничного міністерства в Берліні або пішлемо по котрогось урядника з тутешного німецького конзуляту, щоби нам видав паспорти."

Се вистарчило. Поліцаї скорчили ся і перепрашаючи, що перешкодили і забрали ся з більшим завзятем переглядати всіх присутних у сім льокалі.

В однім куті віднайшли трох невинних сербських студентів, котрі попри то, що мали при собі паспорти і посвідки, що є записані на пражський університет, забрали їх, відвели, три дні тримали і переслухували, а відтак коли нічого на них підозрілого не знайшли, знов пустили з поученєм аби йшли собі студіювати деінде, хотьби й до Берліна.

РОЗДІЛ XI.

Цісар Вільгельм тратить голову.

Його Величество, цісар Вільгельм мав дуже страшну ніч. Снило ся йому, що був Наполеоном. Пів світа вже мав здобути того, коли його постигла програна і його брали в полон. Пробудив ся тоді як мав вступити на острів св. Олени, наражений на стид і вигнане.

В останніх часах був душевно пригноблений наслідком вістий з Балкану.

Його найвірнійші союзники Турки, по котрих плечах готовив ся колись дістатись до Азії і Єгипту, зістали соромно побиті балканськими союзниками.

При допомозі усіх дипломатичних старань і при сліпій помочи Австрії вдало ся начепурити гребінь зрадливого Кобурга, болгарського короля, аби за ціну більшої Болгарії і більших королівських доходів кинув ся зрадливо на свою союзницю Сербію.

Знова блиснула Вільгельмови нова надія, бо рахував Сербію розторощить ся, Болгарія помирить ся з Туреччиною а германсько балкансько турецьке порозумінє прискішить широко сягаючі пляни пруської великоманії (за великого думання про себе).

В тім як грім з ясного неба впала на кінчасту голову гер

манського імператора вістка, що Болгари дістали здорово від Сербів в шкіру.

Цісар Вільгельм при таких душевних зворушеннях багато їсть, не і курить. Наслідком переповнення жолудка і душевного пригноблення має тяжкі зворушаючі сні, котрих наслідки відбиваються на його міністрах, генералах, шевцях і голярах.

Того дня мав потерпіти голяр Шульце.

Нещасному голяреви прийшло на думку спитати його Величества, чи не бажає, аби трохи більше притяти кінці його вусів, що вже здавалися трохи за довгі. За те дістав по лиці і мусів лишити місце другому голяреви.

Другим нещасним був швець Фогт.

Тому що цісар Вільгельм має праву ногу о три чверти ціля коротшу а зручно зроблені чоботи мають ту недостачу закрити, мав майстер Фогт не дуже легку роботу.

Ледви його Величество надів нову пару високих їздецьких чобіт, скочив якби вколений шилом і почав проходжувати ся по сальоні.

— "Не видите, що права нога ще коротша," заговорив з гнівом до майстра.

— "Перепрашаю Ваше Величество, я того не виджу."

— "То ви сліпі і заслугуєте щоби я ті чоботи відбив на вашій голові."

Майстер цілий спітнів і мимоволі хопив ся за голову, чи ще ціла.

Ледви цілий задиханий швець опустив цісарську комнату, увійшла цісарева і з великим жалем повідомила свого мужа, що їх синок наслідник престолоа знова забув ся.

— "Що то знова за женщина?" питав розгнівано цісар.

— "Якась Полька."

— "Дати її до санаторії а тому шибеникови чотирнайцять днів домашнього арешту."

— "Справа зайшла вже за далеко."

— "То дати її відшкодованє і загрозити їй, як не буде мовчати."

— "Дівчина є якраз в шпитали."

— "Хочеш сказати в полозі?"

— "Ні, такі наслідки ще доси не появили ся."

— "Заразлива хвороба?"

— "Ні, скалічена."

— "Отже говори і не напружай занадто моєї цікавості.
Стрілив до неї?"

— "Вкусив її за груди."

— "Худоба!"

Розмову перервало принесенє пильної почти, яку було звичаєм приносити не відкладаючи на пізніше.

Були се в більшості донесеня шпiонів з Австрії.

Всі донесеня годили ся в тім, що в спілці з особою австрійського наслідника престолу поширюєть ся дуже скоро ідея Великої Австрії, до котрої має прилучити ся сильна полуднево-славянська держава.

Дописи впливали на Вільгельма як ржа, Зморщив лице так, що кінчики його вусів досягали аж до уший і скрутив ся в кріслі в пів клубок, встромив одну ногу під себе а другу витягнув як тільки міг і змінював сю позицію ще комічнійше кілька разів. Відтак затиснув кулаки, вискочив з поручевого крісла, перейшов ся кілька разів по комнаті, щось бурмотів а вкінці сам до себе сказав:

"Щоби я мав з чортом злучити ся, то не позволю щоби Австрія станула на своїх ногах і загрожувала святим інтересам моєї династії."

Тогож самого дня пополудни прибули до цісаря три найбільше довірочні його дорадники, в котрих руках сходили ся нитки всіх шпiгунських сітій.

Були се панове які ще надовго перед затопленєм Люзитанії, перед вимордованєм половини Вірменів, перед спустошенєм Бельгії і Сербії перед висадженєм в повітрі американських фабрик мали на совісти так много людського життя — бо престол Гогенцолернів так само як і Габсбурський престол спочивали на дуже глибоких сильних підвалинах, а ті підвалини не є з каменя ані з піску, але безчисленними черепами невинних людських жертв.

Перший з панів дійсний граф Гакеншверт, цілим виглядом

був втіленим дідьком. Ніс мав такий острий і кінчастий, що кождий при погляді на него мав се неприємне почуте, що міг би на нїм порізати ся. А уста мав такі сухі і вузкі, що замість них було видно тільки тонку, остру лінію під носом а тоді до перва як вже заговорить було пізнати, що се є уста.

Другий з тайних дорадників Вільгельма, пан Таненбавм, був замітний з особливої округлости своєї голови. Була се властиво побільшена голова кота крім шерсти. З його очий виходили ostrі погляди а мова його була так скоро і порожна якби горох пересївав на решеті.

Третий з них був якийсь Тайхміллер, що не звертав на себе уваги особлившою поставою відповідною до якихсь підступних цілий, як перший з них, ані своєю організаційною здібностию, як пан Таненбавм, але своїм незвичайним даром бистроти. По трафив опрацювати дуже просторий матеріал в формі звітів і в потребі подати з него докладний витяг для інформації других.

Цісар при звичаїв ся говорити з тими мужами більше отверто, як з передовими зі своїх міністрів, ба мало не так по приятельськи як з паном Крупом, фабрикантом німецьких канонів або князем Гогенльоге авторитетом в гомосексуальних справах.

Коли увійшли до його канцелярії, подав кождому з них руку предложив їм цигара, і з силованим усміхом почав говорити.

— "Ви знаєте панове, як високо цїню ваші услуги, але моїм бажанєм є, щоби я міг наділити вас найвизшим відзначенєм мого цісарського довіря. Маючи право до уділення почесний і ранг, до піднесеня до висшого шляхотського стану і заосмотреня такими грошовими средствами якіби відповідали мому довірю у вашу спосібність, все говорю для чого не мігби я зробити щоби мужі вашого типу не мали бути першими, що їх одержуть.

Граф Гакеншверт був тад зворушений, що здавало ся що йому слеза впала в хустину, котру приложив до лівого ока під моноклем.

— "Вашого величества усміх," говорив граф, звільна від

нимаючи помалу хустину від ока, "є вартнійший як нагорода за сповнене наших горожанських повинностей для вашого високого дому."

— "Так є," притакнув Тайхміллер, коли в очах Таненбавма змагався неспокій позаяк також хотів щось сказати, але йому бракувало спосібностей бесідника.

— "Що Ваше Величество прикаже, то зробимо, колиб ми мали дістати ся просто до пекла," сказав вкінці Таненбавм. Знав добре про цісаря, як дуже любить побожні вислови, тому так сказав.

— "Не бійтеся, про те я сам постараюся," з горда з надутими грудьми відповів Вільгельм і додав: "Я є божий інструмент на землі, а хто мені вірно служить на землі, буде надгороджений і поза гробом."

По тім вступі приступлено до властивої річі. Вільгельм заявив, що його приятель Франц Фердинанд стоїть йому на перешкоді, і що одна або дві особи могли би в тім случаю на многі століття пошкодити святим інтересам цілого німецького народа.

"Се є дрібниця," сказав сухо граф. "Деякі задачі що ми виконали за послідні літа були можливо ще тяжші."

Буде потрібно зложити великий театральний твір, такий великий щоби його грало кілька міліонів людей," зазначив Таненбавм, перекладаючи при тім ногу через коліно.

— "І я думаю," твердив Вільгельм, що треба буде зробити або закупити більше голов ніж було звичаєм робити до сего часу."

З опертим ліктем на кріслі а держачись за бороду рукою, відозвав ся Тайхміллер: "Вашому Величеству буде відомо, що організація нашого "Інтелігенц Абтайлунг" (Вивідного Відділу) є так далеко сягаюча, що може й не потребувалибсьмо побільшувати персонал."

— "Здаєсь треба буде купити декотрих шефів австрійських урядів," замітив цісар.

— "Вони мало не всі є самими добрими Німцями," застерігає ся граф.

— "А з доброю німецькою платнею перейде чоловік пів світа," поясняє Таненбавм.

— "Я суджу — втручує ся до розмови граф — що треба буде оперти пряму акцію на сербським народнім русі."

— "То є по відповідних приготуваннях," додав попередний бесідник.

— "Я не жалував би п'ять мільйонів марок," сказав Вільгельм.

— "На біжучі видатки вистарчить о много менше," відозвався живий акомольатор, як називали Тайхмільера.

РОЗДІЛ XII.

Шпiонська любов.

З Праги удав ся Йоган до Шафгавзен до вибраної свого серця.

Переписував ся з нею лиш через посередницю і при кождім листі йому здавало ся, що чужа рука сягає до його серця.

Брунгільду так стерегли її родичі, що не сміла показати ся на улиці з ніяким мущиною.

Одиноким прибіжищем для Брунгільди полишало ся маленьке віконце з її комнатки до города з яриною.

Дві три години шептати при віконци про любов, то було все на що могла числити.

Матері Брунгільди того дня впало в око, що її дочка наперфумувалась як на баль, що мало їла, була зворушена, дуже часто дивила ся до зеркала.

Пішла порадити ся з батьком, що могло стати ся її дитині.

— "Що иншого як не закохала ся," промовив отець.

"Щоби ми хотяй знали хто то є?"

— "Б радив би переглянути докладно її комнатку."

— "Я вже переглядала і не знайшла нічого, лиш зауважила, що приготувала собі найліпшу сорочку до убраня і причепила собі до неї на карку шовкову стяжку."

— "Однак я дійду сего. Хотяй би цілу ніч не спав."

— "Лиш прошу тебе не горячись, прецінь се є наша одинокка дитина."

-- "Не бій ся. Порядному женихови нічого не стане ся, такий прийде перше до родичів в день і то як випадає."

-- "Чи ти мужу не думаєш, що до нашої дитини хтось приходить в ночі."

-- "Се дасть ся видіти!"

Того вечера йшло ся спати як звичайно. Але мати не спала. Мучила її думка, що прецінь мала би з дочкою поговорити і її остеречи.

Йоган тимчасом наближав ся на пальцях до городу і дивив ся коли згасне послідне світло в домі.

Відтак чекав ще пів години і хотів йти. Але ноги йому якось виповідали службу, що з силою переліз через паркан і присів ще на пів години.

Тепер був певний, що все спить. Одного побоював ся, аби його потіха не заспала.

Як дух приблизив ся до віконця, приставив осторожно лавчину, котру Брунгільда умісне забула близько вікна і став на ній.

Ноги йому дрожали і думав, що не втримає ся. Серце йому в грудях било ся як молот а дух йому запирав ся.

Запукав так слабенько, що ледви було чути, але темне віконце сейчас ожило а в ній заіскрило ся двоє радісних дівочих очий.

Була се Брунгільда, його золото, його звізда, його ангелик. Ах, що йому в тій хвилі здавало ся, коли сніжнобілі ручки почали звільна отворити віконце: як би у сні, котрий не може бути правдою, отворив йому найкрасший ангел браму небес...

Ах, як довго тривали ті коротенькі три хвилини, як його королева, його серце отворала вікно!

А тепер — о солодке одурманенє, сей запах, сї ніжні ручки ті рожеві уста — —

Нараз почувись два один по другім вистріли — Йогана щось змочило і скотив ся на землю...

Брунгільда зімліла і впала як мертва на підлогу.

В домі було чути лайку, крики, замішане і хтось біг зі світлом до вікна.

Йоган скоро опам'ятав ся і переконав ся, що не є ранений, лиш страшенно поваляний і змочений — його перша думка була за Брунгільду, чи вистріли не пошкодили її бідній.

Находячись в пригнобленім стані і не маючи в серцю ні в голові, ані в печінці нічого иншого лиш Брунгільду, вскочив Йоган прямо вікном до її комнати, де мати склонена над дочкою терла її чоло і приводила її до життя.

Батько зморщив ся, якби хотів спалити пять сіл і увійшовши ані разу не поглянув на жениха.

Радісний оклик матери і ціловане чола Брунгільди означали, що дочка пробудила ся.

Ледви Брунгільда отворила очи, її перше слово було: — "Де є мій милий?"

Мати помагала підвестись на ноги дочці котра як увиділа Йогана, обіймила його кругом шиї зі спокійним окликом:

— "Нічого Тобі не стало ся?"

Для батька Брунгільди ціле положенє стало як найбільше критичне. Се був власне він, що виляв на любовника своєї дочки повний скіпець вонячого плину, а при тім на пострах вистрілив два рази з револьвера.

Хотяй на зовні зворушений і виглядаючий на страшенно загноєного, однак його серце при цілій тій сцені змякло і коли поглянув на свою жінку, видів з її очий, що в її нутрі родить ся та сама думка, що і у него.

— "Коли то вже так далеко дійшло, сказав, перериваючи тишину, то їх поблагословім. Відтак обоє родичі приступили, положили руки на голови молодих і їх поблагословили.

Страх, журба і смертельний неспокій перемінили ся в радість, в веселі оклики і солодке розчарованє всіх любовних і приятельських почувань.

Лиш одна обставина псувала ту радість, а се що всюди, куди Йоган обернув ся ширив ся неприємний запах, — не зважаючи на те, що бідак був перемочений аж до шкіри.

В такім стані не міг засісти до стола, щоби з другими випити теплого чаю.

Тому тато Брунгільди мусів позичити одежі з усіми додатками, що по тім, що стало ся, зробило справді комічне вражіне

При дальшій обговорюваню батько Брунгільди заявив, що весіле не сміє відволікати ся, що не хоче ніякого тягання а теперішнє становище Йогана йому цілком не сподобало ся. Хай возьме ся до чогось порядного і чесного і живе як порядний чоловік з чесним характером.

Йоган знова вимовляв ся представленем, що з тої причини, щоби дістати Брунгільду так поступав бо хотів ошадити собі грошей.

Йогана чекала тепер тяжка задача. Мав виповісти службу так як би самому цісареві і мав розлучити ся з Мариською так, аби вона не стала ся небезпечною.

РОЗДІЛ XII.

Ошукана жінщина.

Увільнене з шпійонської служби, хотяй получене з труднощами і переговорами, відіграло ся багато лекше, як того сподівав ся Йоган. Однак мусів обіцяти, що тайним організаціям, якими наслідник австрійського престолу був тоді окружений, буде помагати, щоби його місце обсаджено знова в інтересі пруської шпійонської системи, що він і зробив.

Гірше було розійти ся з Мариською. Вона вже мала перед очима у всіх подробицях вибудований воздушний замок родинного щастя. Йоган представляв ся перед її очима як красний принц, котрий прийшов, аби її випустити з залятого замку а привести до свого, передовсім для неї приготовленого гніздочка супружчої любови!

Йоган відповідно до свого дотеперішного покликання, котре його до сего вело, почав послугувати ся брехнею. Казав, що хоче замешкати в Німеччині а звідтам буде писати до Мариськи, аби вона за ним приїхала. Але його заховане ся було так дивне, що Мариська сподіяла ся найгіршого вислідку.

Коли Йоган пращав ся була при тім також княгиня а свої-

ми питаннями, де їде, що буде тепер робити, спричинила у него таку непевність, що попав в підозріне.

Бажане Мариськи, щоби укрити все збільшало у княгині підозріне до того степеня, що в замку в Конопішті видано відомий розказ:

Кождий мешканець мусить ходити до костела і до сповіди.

Мариська не хотіла однак зрадити що є кальвінкою і однаково у серци було їй так тяжко, що була рада висповідати ся комусь з усього, що її долягало. А коли її запевнено, що священник нічого нікому не скаже а по його розрішеню чоловік знов чує ся якби знова народив ся на світ, рішила також піти до сповіди.

Мариська, коли вклякнула коло сповідальниці перед молодим, гарним священником, котрий зараз від першої хвилі вдивив ся своїми проникливими очима у її, так що замлоїло її коло серця. Горячий піт виступив на неї почала червоніти ся, уста її замикали ся а язик був якби з олова.

Постановила однак, що висповідає ся і буде її лекше.

Виділа перед собою мушину якими є і інші муштини. Один шпіоном, другий священником, третій принцом, четвертий робітником.

Але як з того тепер вимотати ся?

Священик видів її зворушене і набрав переконання, що дівчина має щось тяжкого пікантного на серцю і що не відважить ся — —

Був вже до таких виявлень при звичаєний і старав ся додати її відваги.

— "Лиш приступи, близше, дорога дочко і скажи, що тяжить тобі на серцю."

— "Як не ошибаю ся, сказала Мариська, то прецінь малаби звірити ся — —"

— "Тяжить тобі нещасна любов?"

— "Так," шептала.

Священик трафив в те найболючіше місце в її серцю і зєднав собі рівночасно її довіре.

— "Опустив тебе твій милий?"

— "Побоююсь, що так."

— "Малась з ним тіснійші зносини?"

— "Лиш скажи все," заохочував сповідник.

Мариська мовчала а лиш уста її сильно дрожали.

— "Мала."

— "Кілько разів?"

Молодий мущина в сповідальниці не міг здаєсь від палких очий Мадярки відорвати ся. Відріжняла ся значно від дооколичних дівчат і від решти двірських осіб. Вкінці запрошав її до себе на духовні вправи. Мариська була його ласкавостію і довірочними питаннями так обаламучена, що навіть не знала, що говорить — —

— "Булась у сповіди?" питала княгиня, коли увиділа Мариську.

— "Так, була."

— "А дісталась розрішене, пів жартом спитала княгиня далше.

— "Я не знаю," вагаючись відповідала вона, не знаючи яке значіне для її пані може мати те питане.

— "Щож се? Йди сейчас до священика, а як не дістанеш розрішення, не можеш довше оставати у мене на службі."

Мариська не знала, що діє ся. Як гонена серна не знала що робити і де кинути ся і пішла до священика.

Той знова цілком інакше зрозумів її прихід і поведене його було таке, що настрій Мариськи подобав на вулкан, який кожної хвилі грозить вибухом.

Княгиня чекала на неї нетерпеливо і як тільки Мариська вступила до її кімнат, аби, як її припоручено щоби представила справу, привитала її питанєм:

— "Дісталась розрішене?"

— "Так, але про него недбаю."

— "По що говориш богохульство?"

Слово по слові, княгиня обстоювала за священиком а Мариська знова стояла на своїм, що хоче лиш такого чоловіка, за котрого моглаби як належить віддати ся і з ним чесно жити.

На другий день вибирала ся Мариська до Відня. Зненавиділа цілий світ. Ненавиділа Німців тому, що її Йоган так погано

її звів, ненавиділа малярську суспільність, через то що від неї домагалися нечесної служби і ненавиділа тепер еще більше місце і особи, де служила і шпіонувала.

Ненавиділа тепер цілий світ і проклинала день, в котрім уродилася, позаяк сей світ не був для неї нічим иншим, лиш ошуканством і інтригами.

В дорозі до Відня пригноблений настрій оволодів цілковито нею. На дворі падав дощ, ціле небо було страшно захмарене а в її душі збільшалася розпука.

Коли висіла з потягу, лишила свої пакунки на двірці і йшла прямо до Дунаю.

Там стояла хвилю на мості, відтак оглянулася і коли виділа, як кожний переходячий накритий парасолем спішить не оглядаючись ні на право ні на ліво вискочила на поруче, замкнула очі, голова її закрутилася — — в тій хвилі однак вже тримали її два студенти і вели її до найближчої кавярні, стараючись всіма силами відвернути від себе увагу переходячих, так, що лиш небогато з переходячих зауважило, що дієся, та і ті видячи молодих муштин відпроваджуючих дівчину, думали, що то їх сестра.

— "Чи ви є Німці?" питала Мариська своїх спасителів.

— "Нї"

— "Чи ви є Маляри?"

— "Нї."

— "Що ви є проте?"

— "Серби."

Дівчина успокоїлася і йшла з ними, щоби відсвіжити ся і опам'ятати ся зі страшного сну, з котрого так тяжко пробуджувалася.

РОЗДІЛ XIV.

Кайзерові пляни.

Зіставилисьмо Мариську прибуту фізично і душевно пригноблену у дивнім закуренім місці, до котрого завів її гурток

загадочних студентів, котрим стало жалко її судьби. Не повинисьмоби забути, що була якраз в драстичній стадії жінщини, коли кожде подражнене ділає на неї тим сильнійше а зворушення, гнів і жаль гонить її до найкрайнійших крайностей. В такій хвилі забуває за усю мінувшину, підпринятя, пляни і обіти і в розпуці відтручує все як би була шаленою. А Мариська, котра була Мадяркою з роду, була не тільки дуже палкої вдачі але і гістеричкою. Позаяк її женський стан не приніс їй вдоволення саме в хвилі, коли була цілком опущена, бажала собі найбільше любови, треба було цілком оправдано побоюватись, що зведе на жадобу обнять до палких синів Балкану, котрі мали їй винагородити роскоші, яких до того часу в своїм житю не зазнала, обурена як і загнівана на всіх, хто її зрадив, щось вистроїть. Нїм зіставимо її серед таких непевностей і надій її судьбі, нїм повернемо до представлення, що з нею стало ся, загляньмо до Берліна на Фридрихпляц, де гордо перед пам'ятником Фридриха Великого вносить ся німецький цісарський королівський Гофбург.

Цісар Вільгельм, якого пізнійше не називаю загально інакше як Кайзер, розложив ся лїниво на широкім, вигіднім кріслі з поручами. Був се дарунок фірми умебльовань Мавтнер і Сини, котра дала се умебльованє до замку даром разом з іншими меблями. За те їй було позволено уживати титулу двірського доставника. Як говорить ся — рука руку миє.

Вільгельмови було якось дивно. Мав всегда клопіт з ухом, з котрого йому текло. Крім того мав якусь відражаючу висипку і поганий віддих і болі в бедрах, котрі докладно купали і обмивали лікарі, але не помагало багато. А стара по батькови одідичена недуга, рак в кишках і жолудку, мучила його стало. В світ пускало ся офіціяльні лікарські справозданя про рака, однак в устних оповіданях берлінських двірських кругів ширило ся оповіданє, що тут розходить о комбінацію венеричного сифіліса з дідичною в роді Гогенцолернів хворобою рака.

Про те як ся зараза дістала ся до жил Вільгельма, оповідає баронова Гогенфельсова, котра довгий час була одною з двірських дам на німецькім дворі, такі дражливі подробиці які наводимо після її записок.

В місяці цвітні 1858 року, около девять місяців перед народженням наслідника престоло Вільгельма, його батько, Вільгельм Великий, устроїв інкогніто з своїми приятелями, канцлером Бісмарком, князем Бюловим і фабрикантом Круппом (який саме ще тоді називався Крупа а опісля знова назвиско змінив) одну зі звичайних "сделок", коли то допускали ся найгірших ексцентричностей.

В таких хвилях закутки берлінських уличок, Грінгасе, Гамбургер і Марктштрассе гуділи радостію і простацькою розпустою. Легкого веденя дами співачки з театрів, і тоді новомодних на французський взір наслідуваних кабаретів, переводили час на соблазняючих усміхах і обняттях, крутячи ся коло загадочної чвірки, яка не щадила золота, ні шампана.

Старий лис Бісмарк (котрого в деяких чеських краях з намішкою називали Дісмарк) був до непізнання. Заточував ся і бурмотів... Круппа, таксамо п'яний ледви його тримав ся.

— "Гіммельгергот, Вілі, кумма на гавз," (ходім до дому) забурмотів.

— "Я вже ледви стою," сказав Круппа. "Я є налитий як канона." Се були слова фундатора страшної фабрики, що пізнійше принесла світові тільки лиха.

Бюлов злобно усміхав ся. Мав на думці ще якусь пікантну пригоду. Не був ще так цілковито виладований, як Круппа, котрому гнули ся ноги, на котрих ледви тримав ся. Так віддавав честь Венері. Послідна дамочка чаруюча Міззі, виссала його досконало. Так, що ані кишені не жалувала.

Також і Вільгельмови не забагало ся до дому. Належав до того рода мушин, яких називають "штайгер."

— "Йдете до дому," загудів до обох дипломатів. "Ми собі ще щось знайдемо. Я вже тим солодким женським тілом цілий насичений. Хотів би щось такого простого, відповідно пікантного."

З тіни тісної улички винурила ся женська стать.

Була се як раз така, якої собі пруський король Вільгельм, пізнійше "дер гроссе", шукав під нічну хвилю.

Слово по слові Бісмарк з Крупою хитаючись і потикаючись від стіни до стіни, відійшли шукати фірмана, щоби їх завіз до

їх окремих нанятих мешкань, де непізнані висипляли ся з "малпою", або приводили жертви своїх розпусних бажань.

Вільгельм зник з незнаною жінчиною, що ніяк не заслуговала назви "красавиці".

Князь Бюлов мав вкінці інші забаганки. Скермував до господи на розі, з величавою назвою "Цум Штраммен Матрозен". Там заходили молоді жовніри і матрози.

Баронова Гогенфельс в своїх записках наводить, що розпусний король прямо з обіймів тої zdeгенерованої жінчини, вичерпаний і спитий, прийшов до спальні своєї жінки, не думаючи про ніякі гігієнічні огляди. Так поясняють ся декотрі тілесні і душевні хиби теперішнього Кайзера, його коротка рука, його окалічила нога, попри одідиченого рака і зародки сифілісу в його крові. Фізіологічним здійсненем є, що від піяків по найбільшій часті плодять ся діти окалічені, тупого ума завзяті і загонисті.

Ціле істнуванє, вигляд і темперамент Кайзера свідчать, що у тім случаю є багато правди, і що його авторка, котра попри те в других частях своїх записок подала тільки історичних фактів, їх не видумала.

Вільгельм був упосліджений тілесно і душевно. Викиди і чираки його зідали і мучили при кождім зворушеню. Крім сего був ще його ум заклопотаний послідними політичними подіями, які цілком не були радісні.

Росія вже мало не від року мала змобілізованого півтора міліона війська понад звичайну міру. Були се резервісти, котрих не пущено до дому і які служили вже четвертий рік.

Росія наслідувала просту злу ціль маючу тактику Австрії і Німеччини, котрі подібним способом удержували великі армії, аби їх мати готовими на случай підступного нападу сусідів.

У Франції не вдали ся інтриги, що виходили з Берліна, а котрих жертвою пали повні довіря французькі антимілітаристи і соціялісти. Їх пропозицію на зменшенє вооруженя і заведеня дволітної військової служби, повалив і унеможливив бистроумний Делькассе, витривалий неприятель Німеччини і її імперіялістичних плянів.

Вкінці і з Австрії не приходили дуже потішаючі вісти. Пан

Шрат, так звучало в рефератах тайної служби з Відня, був душевно цілковитий ідіот а отець Францішканець, так називано на слідника престола Франца Фердинанда, щоби ніхто не зрозумів звітів, коли би мимо всяких осторожностей попали в непокликані руки, "здаєсь спроневіряє ся своїм плянам що до згерманізованя Австрії, і кокетує з Чехами, де мешкає в Конопішті, поважно переговорює з Югославянами, і зеднує собі як будущий цісар, стало більше і більше впливу між двірською камариною, що з причини нездарности пана Шрата підлягала аж до того часу впливам і перекупству Берліна. Тільки послы Вольф і Шрайнер є стало вірні цілям Вашого Величества і внеслій німецькій ідеї і заслуговали би не тільки на моральну але і матеріальну, фінансову поміч.

То власне мав на думці Вільгельм. Його пригноблений настрій був лиш вістуном страшного вибуху пристрасти, що захоплює всегда дідично обтяжені особи, яким був саме німець. Кайзер.

Зворушений вискочив і побіг до поблизької канцелярії. Се був тайний кабінет з сталевими стінами, оббитими сильно залізним бетоном.

Ключі до того кабінету мав тільки цісар і урядучий німецький канцлер. Тоді був ним Бетман Голвеґ.

Але ані він не смів звідси винести ніякого документу. На те уважала подвійна сторожа, вибрана з найвірнійших синів німецької шляхти.

Жовнірі перелякані салютували. Знали, що цісар починає шаліти а в такій хвилі не було поради мати що з ним до діла.

Тяжкі двері заскрипіли і знов заперли ся. Внутрішні подвійні двері не були замкнені. Хтось був в кабінеті.

Зворушений впав Вільгельм до середини. Але його злість перемінила ся в сміх. Німецький канцлер, найвисший по цісареві достойник в Райху, стояв там опоясаний фартухом з мітлою і шматом до пороку в руці, стираючи якраз порошок на підлозі.

— "Робиш порядок?" засміяв ся цісар.

Так Бетман Гольвеґ, лев сальонів, пан кількох посіlostий і керманич судьби міліонів, мусів в тім тайнім місци сповняти

задачу послугачки, помивачки і щоденного робітника, ба часто мусів витирати і сполокувати виходок, бо крім ноги цїсаря і його не сміла там зайти ніяка жива душа.

Канцлер почервонїв а цїсар пішов дальше. Се місце було осередком всіх тайн інтригантської праці Гогенцолернів вже від многих літ.

В безчисленних шуфлядках находились інформації про високопоставлені особи, займаючи найвизначніші становища в Європі, звіти про військові і фльотові сили чужих держав і інші.

Для володіючих родів призначено цілі скрині. Були там зібрані евіденції про всі родинні відносини королїв і цїсарїв, не поминаючи навіть їх любовниць. Нагромаджено там більше свинсьтва, як в найпікантнійшійм заказанім романі.

Кайзер сильно зворушений приступив до великої, простої скрині, в котрій переховувано інформації про Габсбурський рід. Находилось там про него далеко більше подробиць, і багато більше описів поганих вчинків його членів як се відомо нашим читачам. Находили ся там любовні події і політичні інтриги членів Габсбурського роду в давнині аж до найдальшого покоління. Особливож перегородка Марії Тереси, з тих старих, була переповнена аж мало не трісла.

На столі найшла ся недуже повна ще шуфлядка, що мала на собі ім'я Франца Фердинанда.

З дивним поспіхом перевертав німецький цїсар пергамініві густо машиновим письмом писані листки, що містили подробиці про всі приватні і політичні довірочні справи австрійського наслідника престолоа. Були се старанно вибрані і поклясовані реферати німецьких шпїонів з усіх сторін Австрії і світа. Де якусь заяву архикнязя підслухано або вишпїоновано, се тут зазначено.

Лице Кайзера затигло ся зловіщими хмарами.

"І той тепер зраджує нашу святу всенімецьку річ," пробурмотів злісно через зуби. Перебіг ще кілька листків, злісно кинув цілу шуфлядку на землю а листи розлетіли ся на всі сторони.

Не мало натрудив ся канцлер, щоб привести се до порядку,

що його володар розкинув. Було се зрештою всегда задачею німецьких канцлерів, щоби направляти се, що довгоязикий Вільгельм наробив державі.

Побігавши хвилю як дикий звір в клітці, цісар вкінці усїв попри канцлера і почав з ним говорити.

Говорили потихо, так щоб стїни не чули.

Бетман Голвеґ як би щось страшного грозило з пристрас-
тних вибухів цісаря, підносив раменами і був неспокійний, як
би хотїв зтрясти якусь тяжку мару.

— "Але я всегда був лиш добрим приятелем Вашого Вели-
чества," промовив, якби за кимсь обставав.

Цісар дусячи в собі злість, нервово затряс ся.

— "Цум Тайфель, всі є зрадники. Габсбургам взагалї ні-
коли не повинно вірити ся."

Знова з бесїди пробивали ся замітки які можна було лед-
ви чути про Балкан, Чехи, графиню Хотекову Єзуїтів і Велику
Німеччину.

При згадці за Сараєво, Бетман Голвеґ задрожав.

— "Певно архикнязь Бедрих є жовнір що до цаля. А нам
відданий цілою душею. Я тужив би за короною, котра йому ні-
коли не дістала би ся. Дас іст кляр."

— "А хто мав би бути правним наслідником в тім случаю?"
питав кайзер, кладучи на тім слові дивний загадочний натиск.

— "Архикнязь Кароль Франц," звучала непевна відповідь.

— "Сей? Що взяв ту французько-італійську...? Ні той ні-
коли. Така женщина багато втручала би ся до ремесла. Колиб
йому так що стало ся?"

І Вільгельм зловісно засміяв ся. В такім приступі злости,
канцлер його прямо бояв ся. Ніхто не був перед ним певний.
Одним махом руки нищив свою бувшу найвірнійшу службу і
найліпших приятелїв.

— "Так, архикнязь Бедрих вдоволив би ся, колиб був ва-
салем німецької держави. Задоволив ся тим остаточно і бол-
гарський Фердинанд і Константин в Атенах, і я сподїю ся, що
можу рахувати і на свого братанця в Букарешті."

Пляни Вільгельма були загадочні і страшенно безоглядні.

Канцлер дрожав зі страху. Але перед тим божевільним на престолі не смів показати ніякого зворушення.

— "Як собі бажає Ваше Величество, котре з ласки Божої є паном судьби Німеччини і керманичем її заграничної-політики," промовив канцлер, але так, щоб ніхто не найшов іронії, що містилась в його словах.

РОЗДІЛ XV.

Печера зради і інтриг.

Нагло задзвонив в сусідній кімнаті дзвінок телефона.

Перервавши розмову, канцлер удав ся там.

Підняв сталевий гузик, котрий переривав злученє, щоби яке непотрібне ухо не вислухало телефоном дечого з важної розмови, веденої в тім місци і почув знакомий голос свого секретаря тайної служби.

— "Герр Егер є у Гасса, котрому хоче передати важний звіт. Чи не булоб інтересним для вас вислухати його особисто? Я задержав би його до того часу аж ви би прийшли. А може вистарчить писаний звіт?"

Канцлер вже хотів видати приказ, що вистарчить писаний звіт, коли цісар, що прислухував ся у другім апараті задержав його тихим шепотом "Варте!"

— "Варте! Почекайте хвильку," закликав півголосом Бетман Голвег до телефону.

"Ага буде питати цісаря," сміяв ся під вус на другім кінці телефону секретар. "Про таку перерву легко догадаю ся. Прецінь в тайнім кабінеті ніхто инший не може бути."

— "Чи се той чоловік, що був в Конопішті?" питав з напруженєм цісар, засунувши перше гузик щоби не було чути розмови.

— "Так, Ваше Величество. Якраз приніс вістку."

— "Чи досить важну?" питав цісар.

— "Так, йому приказано, щоби приїхав аж тоді як довідає ся про щось дійсно важного."

— "А полишив там сейчас заступника?" допитував ся дальше цісар, що всегда головно дбав про те, щоби шпійонська служба не переривала ся.

— "Так, Ваше Величество, пані Звотшке приділено йому під руку, щоби його заступала в принагідній хвилі. Йому остро приказано, скорше не опускати місця, доки йому не вдасть ся примістити заступника."

— "Скажи тому секретареви, що реферат у Гассе вислухаєш. Я піду з тобою, розумієш? Вже мушу і своїх шпійонів слідити," додав зідливо, "цілком не можу вам вірити."

Міжтим, як канцлер говорив з своїм повірником Вільгельм тішив ся з недовіря канцлера, яке у него викликав своєю простацькою заміткою, приглянем ся ближше панови Егрови і цілій шпійонській банді.

Герр Егер є ніхто инший, лиш відомий нам Герц, що приняв імя Клінгермана. Тут в Німеччині зробив себе Егром, щоби не сліджено його після імени.

Рівнож його ноша є цілком инша від тої у якій ходив Клінгерман.

Нема сумніву, що начальники німецької тайної поліції знають всі його імена, минувшість і гріхи, без котрих не обійде ся ніяка з тих zdeгенерованих осіб. Але ті їм прощає ся мовчки і без слів, а здобуте малого п'ятинового медалю з виробленим пруським орлом на одній стороні а з павуком на другій стороні, вистарчить, щоби шпійона увільнено, колиб його арештовано і за гірший злочин.

Де є у Гаасе?

"У Гаасе," є дуже порядна реставрація, котра містить ся в однім із блоків дому, близько замку. В дійсности має вона такі скриті місця, що є осідками найбільшої розпусти, картярства, п'ятики і неморальности. Там мають приступ освячені екзистенції ріжного рода і калібра. Попри розпустниць, віддаючих себе дипломатам або політичним урядникам чужих держав, є там і кавалери, газардові грачі, оригінальні лотри і викидки суспільства, котрі за добру заплату є готові стати ору-

дем якогобудь зличину. Кілько невинних дівчат, які упоєно і уведено, стратили свій вінець у тім домі розпусти зверха виглядаючім як невинна, добре маюча ся міщанська реставрація.

Детективи і шпіони є головними гостями сих переділених місць. Можна сказати що у Гаасе рішало ся не одно весіле князів і кувало ся інтриги проти не одного з менших, ба навіть з більших європейських пануючих.

Можна також доказати, що атентат на російського царя Александра обдумано у Гаасе.

Та господа здобула своє ім'я і розголос ще за часів Бісмарка, коли підпирала її поліція для пльоткарських цілий старого безоглядного інтриганта.

Про одну річ знає тільки трох людей, котрі зв'язані є строгою тайною мовчанки. Є то німецький цісар, урядуючий німецький канцлер і властитель реставрації у Гаасе.

В часі тої події був ним якийсь Филип Дуерле, плечистий і велечезний черевач: реставрація була в їх роді дідичною. Можливо, що Дуерле вже згинув в європейській війні, бо короновані голови найскорше посилають на другий світ людей, котрі знають про їх тайни.

Тайною тих трох мушкетерів було, що знали про тайний підземний хідник, що лучив цісарський двір з тою реставрацією.

Хідник тягнув ся під реставрацією так, що уможливлів приступ вузькими хідниками до стін кожної переділки, так більших товариських саль і замкнених кабінетів, як і до послідних печер відділеної коршми. Реставрація була так уряджена, що з одної сторони великого дому були великі комнати звернені до улиці, де зі згляду на добре ренське вино, якого не можна було дістати деінде в Берліні, заходили чужі дипломати а цілком з заду, аж через чотири подвіря від иншої улиці була печера розпусти, про полученє якої з реставрантом Гаасе знало лиш кілька освідомлених осіб. Про се, що і ся печера є злучена з замком, знало лиш трох, повисше згаданих людей.

Таким способом дало ся підслухати розмову в кожній з численних комнат.

Филип Дуерле сповняв тоту службу. Як був хто в котрім з

кабінетів, давав знак центру підслухувачів, з котрих деякий ішов сповняти свою службу.

Таким чином сліджено і власних шпівнів, щобв зловити, колив принагідно находив ся перебраний шпівн з чужої держави. Тодї горє йому!

Жєнщини шпівни радо ходили підслухувати під замкнені чамбрє сєпарє, прикрашені дорогими коверцями і софами, коли собі там котрий чужий аташе або конзулярний урядник привів красну любовницю на шампана. Тодї було богато сміху і скоботливих натяків.

Филип Дуєрлє брав добру платню за свою службу. Реставратори здивували би ся, як би знали, яку низьку ціну платив за своє знамените рєнське, на котре притягав чужих дипломатів як мухи до меду. Не коштувало його нічого, а ту ціну платив графови Зіглєрови, одному з свояків генєрала Макєнзєна.

Таке було те місце, до котрого секретар тайної служби приготовляв ся завєсти свого представитєля Бєтмана Голвєга а сєй знова німєцького цісаря. Щобв там мав сєй прийти, того повірник не знав. Подібно не знав властитєль рєставрації, скорше готєлю, з ким мати мє до діла. Між ним а повірником посєредничив щє хтось инший, що поверховно грав цілком иншу ролю. А шпівн Єгєр знав лишч рєставратора Дуєрля не знаючи котрі особи стоять на кінци його рєферату і платні. Нім пєрєйшов чєрєз тільки рук, пєвно, що і платня шпівна значно підросла.

Таким чином ніхто не знав про другого, як підчас ріжних заговорів і рєволюції. Короновані інтриганти і шпівни хотіли мати пєрєд світом чисті руки, і ніколи не зголошували ся до шпівна котрого зловлєно, ба скорше його щє позбували ся. Тому їх судьба така гірка і невдячна. Як тільки опустить службу, ніхто його не знає. Колиб умирали на улиці, їх бувший пан їх омине, як паршивого пса. Тому доки находить ся в блєску своєї слави, домагають ся доброї платні, а також її дістають о скільки є зручні у своїх доносах.

РОЗДІЛ XVI.

Реферат шпіона.

До того місця завів канцлер Бетман Голвег цїсаря, котрий хотїв переконати ся на власні уха, які інтриги проти великої Німеччини кують дипломати великої Австрії. Кайзер не вірив ані своїм найвірнійшим людям Сподївав ся, що Австрія хоче підпирати німецьких соціал-демократів, щоб зробити з Німеччини республіку і через її ослабленє помочи собі здобути бувшу славу, яку мала перед 1866 роком, як її Пруси виперли з начального становища в німецькій Бунді.

Сїли в ниші, де було досить вигідне місце до сидженя, і приложили ухо до тунельовато розбігаючої ся розколини а для ока полишено там дїрку, або дві.

Канцлер дав якимсь укритим дзвінком знак, і реставратор Дуерле, котрий також знав, що його дає німецький канцлер, почав переслухованє шпіона. До того часу задержував його під всілякими претекстами, що має ще щось числити і т. п.

— "Отже ти служив в Конопішті як льокай?"

— "Так, за платню вісім золотих тижнево, дрібні розходи і костельну датку, котрі за мене платила панї архикнягиня сама."

— "То так мало платять?" добродушно засміяв ся Дуерле.

— "Так є, пане готельник. Я хотїв більше, але панї архикнягиня сказала, що багато не можуть платити, що не є так багаті як пан Шрат. За те каже маю ту вигоду, що служу у порядної славної христїянської родини, де моя моральність не зіпсує ся і нічого злого не потерпить. До сповіди мусїв ходити кожного тижня а до причастїя раз на дві недїлі. А не вартувало се у мене ані феника."

— "З чогож ти сповідав ся?" засміяв ся злобно Дуерле.

Вільгельм задрожав у своїм укритю. Був нервовий. Та мова цїлком його не інтересувала.

Але скоро розпочала ся інтереснійша розмова а канцлер і

цїсар почали щурити уха. Більшу часть реферату вже знаємо з осьмого розділу. Однак крім сего виявилось ще багато цікавих подробиць, котрі Герц отримав в останній хвилі від панї Звотшке, котру зіставив на своїм місци, як заступницю.

— "Одного разу говорив архикнязь жінці, що Др. Адлер, провідник соціал-демократів за добру платню намовив би німецьких товаришів до революції."

Кайзером се потрясло, бо сам до того часу вірив Адлерови, а сей діставав з тайної канцелярії кілька сот тисяч марок річно на те, щоби при помочи своїх агентів і плачених газет німецької соціал-демократії посварив їх між собою, і заснував організацію славянської соціал-демократичної партії.

Канцлер також задрожав. Знав інтриги Адлера і тайно їх підпирав. Колиб в Німеччині повалено пануючий рід Гогенцолернів, мав надію, що буде першим президентом німецької республіки.

Задрожав зі страху, щоби Герц також сего не виявив. Але його побоювання не сповнили ся і тому тяжко віддихнув. "Се є страшне," додав якби для пояснення свого страху.

— "А ся говорила, що баварський король тішив би ся з повалення Прусії. Радше би прилучив ся до Великої Австрії, з котрою би Баварію вязала спільна католицька релігія.

У Вільгельмови гуркало як у старім годинникови.

— "Гогенцолерни є дуже охочі до влади і лакомі як прожори. А для здійснення своїх ненаситних плянів не щадять нікого і нічого.

— "І вір коли Габсбургам!" Кляв Кайзер, штовхаючи канцлера. "Габсбургам ще не досить того, що станули коло Королівського Городця? Але Гогенцолерни також в дійсности не будуть щадити нікого і нічого," шептав Вільгельм до уха свого товариша.

Сей задрожав якби мав невідомі, страшні предчутя.

— "Франц Фердинанд міг би тоді стати цїсарем великої Австрії і прийняти титул Цезар Августус, котрого то титулу до сего часу не уживано в Європі від часів римських цезарів," оповідав дальше шпїон.

Цісар кинув ся зі злости. При тім подумав на можливість що колись підібе собі сам цілу Європу.

— "Кароль Франц бувби дідичним королем Чех."

— "А Зита королевою, що," злісно вистогнав пруський король.

— "А болгарський король Фердинанд скоро придав би ся. Здаєсь не дуже любить Вілюся, бо дуже фукає ся."

— "Я дам тобі Вілюся," кричав розгніваний шаленець. "Будеш танцювати після німецької дудки а ні то тобі всиплю з своїх сорокдвох сантиметрівок."

При тій нагоді Кайзер по перше згадав про сей страшний знаряд заглади. Канцлєрови ніколи не говорено про те, що робив Вільгельм з генералом і паном Круппом. Тому те слово було для него новинкою.

Мовчав і нічого не заговорив.

— "Вільгельма можна булоб післати на Корфу, як колись Наполеона на Ельбу," звучало дальше зза стіни.

— "Лиш уважай аби ти не летів де на місяць, австрійська гадюко," сичав майже Кайзер.

— "Тоді не мусілоб ся платити тільки на армію, члени габсбурського роду моглиби дістати потрійнні апанажі, кілька міліонів дістало би ся Римови, трохи більше міліонів дало би ся домашнім священикам і гієрархії, нарід виховуваноби в покорі для зверхности і бувби вдоволений..."

Цісар придушено кашельнув.

— "Анархістів депортованоби до Полудневої Америки."

— "Нехай би сей Габсбурський боягуз уважав, щоби ми йому що не вистроїли, нім до того дійде," майже лепетав вже Вільгельм.

Зимно, злість і бажанє пімсти потрясали ним. Тут і там відзивав ся біль з причини його недуг, котрі збільшали його нетерпеливість. Відомим є, що хорі, або слабоумні володарі на престолі, гістєричні королеви і цісарєви були страшним прокломом своїх підданих. Тому всегда далеко користнійшою є адміністраційна републиканська форма, де нарід не потребує терпіти нападів божевілля, гніву, болю, розпусту або зависти своїх володарів. В републиці є прецінь стало більша можли-

вість, що невідповідної особи не буде вибирати ся на голову правительства, або її сейчас усуне ся.

В тій то хвилі німецький цісар кував найгрізнійший зі своїх злочинів, який коли в житю вистроїв. Міліони людей мало бути через него убитих, міліони покалечених. Міліони родин, жінок і дітей мало оплакувати своїх найдорозших, задля хвиленої забаганки, пануючого дегенерата і божевільника.

Що Вільгельм був дегенератом, є дійсностю. Плекав неприродні полові зносини з князем Мольтке і цілим рядом дворян, котрі управляли сей рід розпусти, в лікарських кругах званий педерастією. Не хочемо збуджувати відразу у читачів описуванем того звироднілого злочину проти природи, позаяк в кожній досвідно лікарській енциклопедії є він описаний. Походить з Греції і стародавнього Риму з часів, коли розпуста дійшла до найвисшого вершка. Є то надужите мушин для полового акту.

Цісар Вільгельм є педерастиком. Англійського писателя Оскара Вільде засуджено і всаджено до вязниці за таку звиродність, котрої допустив ся на молодім хлопцеві, котрого упоїв. В Празі перед літами убито властителя господи з Хебу, коли готовив ся нажити молодого жовніра.

Молоді мущини стережіть ся! Часто здиваєте ся зі старим знищеним мущиною, котрий за вас хоче платити, вас частувати, вас любить, гладить і цілує, а відтак вас покличе до свого мешканя на гостину. Не ідіть до него, бо є то одно зі звироднілих єств, котре є вповні пожалування гідне, віддане своєму гріхови проти природи у тій мірі, що не заважає ся перед убийством зі страху, щоби його не зраджено.

Стережіть ся таких людей і на них уважайте. Їх мусить ся вистерігати і хоронити ся як перед затроєною, смердячою водою.

Таким чоловіком був цісар Вільгельм. За публичне обжаловане його співтоваришів розпусників засуджено до вязниці около 1890 року німецького видавця журналу Цукунфт, Макса Гардена на кілька місяців, а відтак під натиском публичної опинії випущено.

Але ціла ганьба впала на Вільгельма.

РОЗДІЛ XVII.

Чорний плян божевільного на престолі.

Цісар видержав в своїм тайнім сховку аж до послідного слова шпіона.

Коли відходив до дому з онімілим канцлером, був смертельно блідий як стіна і повний страшної лютости.

— "Ох моя пімста буде страшна." бурмотів через зуби.

— "Того Герца мусите якось позбути ся, він знає за багато," зазначив він коротко канцлерови. "Відтак подайте мені про те реферат."

Бетман Голвеґ німо поклонив ся.

В тій хвилі підписано вже засуд смерти на Франца Герца, або Йогана Клінгермана, тепер Кароля Егера. Мав пропасти як і більше осіб в Німеччині і Австрії про котрих ніхто не знає, чи їм лучило ся яке нещастє. Звісним є, що єгипетські фараони давали ховати за життя робітників, котрі будували печери на їх каси, щоби світ ніколи не довідав ся, від котрого з них, де їх шукати.

Вільгельм сидів задуманий з понурим захмареним лицем в своїм кабінеті. Його гробового страшного супокою не смів ніхто йому перебивати.

Канцлер тимчасом взяв ся до своєї роботи. Перед дверми гомоніли тяжкі кроки переходячої сторожі.

Що діяло ся в чорній душі варята на німецькім престолі? Снували ся у ній вже постаті духів упавших міліонів невинних зведених муштин? Не були ті мглаві тіни кругом лампи зі зеленою умброю привидами дітий, невинних немовлят громадно затоплених з Люзітанією?

Що діяло ся під захмареним і зморщеним чолом Кайзера Вільгельма Другого?

Про тоту хвилю історія вже нам багато сказала і вияснить ще більше.

Перемучений зір цісарського варята скермував ся на мод-

ну велику коверту лежачу на столику. Мимовільно виняв і розвинув письмо, котре містила в собі.

"Його Високість, архикнязь Франц Фердинанд, відвідає дня 29 червня с. р. Сараєво і околицю.

Порядок гостини:

Рано о 9 годині парадна служба Божа в єпископськiм храмі св. Юрія.

Пів до десятої передполуднем відвідане будинку мiйської ради.

О десятій годині перед полуднем відїзд з мiйського будинку.

Пані архикнягиня буде товаришити своєму мужови в тій дорозі," звучало при кінци письма. Цілком проти волі випало письмо з рук цїсаря.

Глибокий віддих і якийсь тихий проклін супроводжали той не даючий ся почути упадок великих мрій цїсаря...

Нараз, якби якась думка блискавкою перебігла в його голові. В очах мигнуло якесь зловісне світло а Кайзерова рука задрожала.

Підняв тепер знова папір і уважно на него вдивив ся. Докладно слїдив рядок за рядком, як би плянував на них якийсь далекосяглий проблем. Відтак осторожно положив письмо знов на стіл, однак його очи не могли від него відвернути ся. Нагло підскочив, якби гонений бурею і почав нервозно майже летом проходжувати ся по комнаті.

— "Так, Франц Фердинанд провадив би світову війну, але ніколи в користь великої Німеччини", півголосом говорив до себе цїсар.

"Колиб то був старий архикнязь Бедрих, так, той піддав би ся. А тепер розумію..."

Цїсар говорив так тому, що Бедрих мав такі самі первісні наклони як і Вільгельм?

Тяжко се дослідити. Певним є, що мущина, котрий часто під іменем барона Гельцера приїзджав на лови в пруські королівські ліси, був Бедрих, котрий попри офіційальні приятельські відвідини, любив і неофіційальні дипломатичні інтриги. Був то уляглий пятолизник, який виповняв би забаганки Кай-

зера. Не був такий незалежний і недовірливий як Франц Фердинанд.

Тяжкі були кроки Вільгельма, коли робив такі заключення. А чорні були його думки, коли кував зраду і то наймерзеннішу зраду, яку коли світ видів. Зраду найвірнішої приязни, яку коли удавав.

Але чи була се зрада лише з його сторони? Чи не був тому винен також його приятель, Франц Фердинанд, що зраджував його перед тим?

Чейже пляни великої Австрії і великої Німеччини противорічили собі. Велика Австрія не сміла ніколи знімчитися, якби мала бути великою. Але Вільгельм під кождим зглядом мавби охоту видіти її знімченою. Хотів, щоб Австрія була слаба і безсильна.

Був то проклин, спочиваючий на роді Габсбургів, котрий рішав в тій хвилі судьбу архикнязя.

Габсбурги всегда мстили ся, інтригували і не сповняли обітниць. Знайшов ся однак більший лайдак, який мав виконати на них злочасний проклин за тоті злочини.

Був се Вільгельм, який передумував над тим, як позбутися архикнязя Франца Фердинанда.

Вільгельм тої ночі не спав. Переглядав всякі можливі викази і листи. Переглядав стан краєвої сухопутної оборони і нариси, переслані передвчера з Ессен від Круппа, що лежали на столі попри повідомлене про подорож австрійського наслідника престолоа до Сараєва.

Цісар уважно переглядав звіти шпівнів і агівтів перебуваючих на Балкані. При однім передовсім задержав ся. Се був Душан Скреблівч... Здаєсь мені, що я його колись видів. Ба, чистий демон. Сей придавби ся.

"Знає перфектно сербську і словінську мову. Знакомий між студентами а передовсім в сараєвських кавярнях низшого типу. Уходить за вічного студента. Удає холеричний темперамент. Найдено його у Відні 1882. Невідомого походження. Вихований у військовім заведенію Франц Йосифа в Загребі. На наших услугах від 1897. Довіря гідний, особисто чесний і

сталий в своїм завзяту. Космополит, без народности. Підтримує матір. Поважає німецьку культуру. Ненавидить Габсбургів. За Сербів не дбає. Жінщинам не улягає.“

Такого чоловіка потребував Вільгельм до своїх плянів.

На спілку лайдака а чесного і гордого чоловіка, котрий є кавалером і не зірве даного слова навіть злочинцеві, хочайби сей злочинець сидів на престолі.

Цісар Вільгельм вже в тій хвилі рішив ся.

За яку годину пізнійше, за надгороду десять феників, приніс якийсь хлопець, незнакомому молодому чоловікови, одітому як банковий урядник, на пошту на розі Фрідріхтрассе а Гановерської площі сю без значіння депешу:

”Батько в кількох днях поїде до них. Поговори з Бедрихом, щобисьте з ним спіткали ся. Накупіть дещо круп, а принагідно і картофель. Уважайте на батька, щоби йому що не стало ся. Оскар.“

У Відни в тім часі робили ся приготування до подорожі. В Сараєві горячково приготувляли ся до привитаня.

Тої ночі не спав в Берліні німецький цісар а в Цельовці Душан Скріблїч, котрий дістав телеграму о першій годині в ночі. Не спав людський виродок, ні знаряд його божевільних плянів.

РОЗДІЛ XVIII.

Всіми опущена.

Студенти завели Мариську до одної з вигідних господ в віденській XI. окрузі, котрі є скорше родинним огнищем родин студентів, як господами.

Мариську посаджено за стіл, принесено її підкріплене і обслуговувано її з великим старанєм.

Ніхто її про нічо не випитував, ніхто нею не інтересував ся. В гуртках сиділи довкола молоді, переважно чорноволосі мущини, порядно одягнені, заняті часом тихою і поважною розмовою, часом полемізуючи горячо з темпераментом.

Послугували ся вони мовою сербською чи то хорватською як хто собі бажає — бо хотяй австрійському правительству удало ся поділити Сербів з Хорватами що до релігії, то не вдало ся поділити їх мови, лиш з тим застереженем, що Серби уживають старої руської кирилиці а Хорвати західної європейської латинки.

Один з студентів, котрий сидів з Мариською, думав, що вона попала в роспуку з біди, не маючи гроший. Предложив її позичку.

— "То все, що на разі маю, говорив предкладаючи її двайцятькоронівку. "Але дістану знов гроші в короткім часі. Не потерплю на тім."

Мариська з поважанем але очевидно зворушена, відкинула. сю чемність. Позаяк щирість молодого, прямого муштини в дійсности не виглядала на те, щоби хотів за свої гроші якоїсь відплати, як богато дамочок у Відни звичайно відплачували ся.

Сейчас на початку зауважила, що всюди веде ся розмову стисло політичного змісту. Почула богато висказів про Габсбурський рід, незвичайно підхлібні назви для наслідника престолоа, Франца Фердинанда і за кривавого Тішу згадувано без числа разів.

Одинокий, енергічний, безоглядний вчинок може збудити дипломатів потрійного союза з летаргічного сну, себто млавого безділля, у яким спочивають," чути було від одного стола.

— "Таким чином ціла Європа зверне увагу на страшну небезпеку, що її грозить, збільшену діяльність і горячкові приготования мілітарно-капіталістичних кругів в Німеччині і Австрії," була відповідь.

— "Се що робило ся і робить ся до нині на Балкані, проти Сербії, не дасть ся вже довше зносити. Як се так дальше піде, грозить небезпекою, що інтриги Австрії удадуть ся, і як тільки німецький котел, котрий грозить безнастанно вибухом, трісне, і вибухне європейська війна, Сербія буде знищеною."

— "А Франція з Росією неприготовані тому, що завчасу не пізнали небезпеки, якою їм грозить Німеччина і Австрія, що без перестанку готовлять ся до розбійничого нападу."

— "Писання і остороги не допоможуть, вони не дбають про голоси малих людей і народів," зауважив хтось терпко.

— "Лиш тоді увірять і звернуть увагу та будуть стеречися, як зачнемо писати своєю кров'ю і своїм житєм," говорив гробовим акцентом висмуклий, блідий мущина, з чорною бородою і запалим поглядом дивного запалу.

Тон, яким висказав сю увагу приневолив більше звернути увагу на сего мущину. Робив вражінє загадочного мовчаливого сфінкса, нічо неговорячої потвори яка безнастанно таїть в глибині свого серця щось пристрасно небезпечного і злого.

Мариська вислухала ще кілька заміток згаданого около трийцятьлітнього мущину. Пробивалась з них якась укрита злоба; в його очах таїлось щось так гадючого і хитрого, як кровожадна пажерливість звірюки, що вабить свою жертву ласкавостію аж до того часу, коли дійде до неї так близько, що вже не втіче з її кігтів.

Мариська задрожала. Її здавало ся, що той чоловік хотів тих розпалених, розворушених а його слова лакомо поликаючих молодців наклонити до чогось грізного і страшного, що її женська буйна фантазія побоювала ся собі представити.

А в серцю щось її приневолювало, щоби хоронила тих молодих людей, котрі до неї так щиро віднесли ся в хвилі цілковитого вичерпаня і розпуки. Народність тут нічого не значила. Німець її зрадив, Маляри надужили, а прецінь то були люди, котрим хотіла служити і дійсно служила з повним запереченєм своєї особи, як розвідувач шпiон. . В ролі, котра була всегда з усіх інших найбільше пониженою, погорджуваною і кождим чесним чоловіком відкинутою. А тут, ті варті поважання люди, зі славянського народа, не інтересують ся звідки вона походить, чи є їх неприятелькою чи ні, чи зробила коли що для них, або проти них, уратували її жите, потішили погостили і тепер її ще гостять і взирають грішми.

Не хотіла, щоби їх хто завів в небезпеку.

Бояла ся, що загадочний мущина, котрого називали Душаном, не поступає по щирости з її сербськими приятелями.

Але в його виступах не було цілком нічого підозрілого. Говорив добре сербською мовою, і відносив ся дуже ворожо

супроти Австрії, як і другі. Може говорив менше про Німеччину? Але за те дуже завзято виступав проти архикнязя Франца Фердинанда. У всіх його висказах пробивалась підступна вовча жадоба, пімсти, завзята, неублагана жадоба крові.

Марисьці було аж майже жаль архикнязя, як його тут обчернював Душан. Представляв його як правдивого людоїда, ворога і нищителя сербських змагань.

— "Сей опис скорше би відповідав Вільгельмови," говорила до себе в дусі Мариська. Не знала, бідна, як близько находилась від знарядю сего коронованого божевільника.

Про австрійського наслідника престола знала, що се була радше його глупа незручна ограниченість, нервовість, яка була вислідом його хоріб, клерикального виховання і т. д., котрі були причиною тодішнього напряду австрійської політики на Балкані. Певним є, що заслугувала на осуджене зі сторони тих молодих людей, що віддалились гадці служити тілом і душею а в потребі і житім справі злученя сербського народа на Балкані.

— "Убийство, або усуненє його якимбудь способом було би одиноким найвідповіднійшим рішенням того питання," почувла тепер замітку, якби засичене гадюки. "Без згляду чи бомбою чи револьвером."

На лицях всіх кругом сидячих дала ся зауважити в тій хвилі як в понурім, блідавім зеркалі гробова важність сеї хвилі.

Якби велике крило смерти розпостерло ся кругом них і шукало своєї жертви. Хвилю тривала гробова тишина.

Мариська не могла повздержати свого зворушеня. Крикнула легко і покотила ся. Ся сцена в хвилі загального напруження звернула увагу всіх. Всі від сусідного стола обступили її кругом. З усіх сторін поглядали на неї перестрашені, здивовані і недовірчиві погляди.

— "Хто є та жінка?" спитав по простацьки сей незнакомий шаленець, якого Мариська знала під іменем Душана.

— "Хотіла скочити до Дунаю, ми уратували її жите і тепер є тут," відізнавалось рівночасно кілька пояснюючих голосів.

— "Се все є дуже дивне, і я не вірю в такі комедії," промовив з підозрінєм чорноволосий мущина. "Чужинців не має ся сюди вводити."

— Хто ви є? — говорив простакувато, звернувшись до Мариськи.

Огонь ненависти заблис в очах ображеної жінчини. Відчувала, що сей мущина є її смертельним ворогом і ненавиділа його з цілої душі. "Я є бувша малярська шпiонка на дворі наслідника," говорила з пристрасною гордостю. "Але я не прийшла до вас шпiонувати. Людська злоба і призначенє судьби привели мене до сего місця. Робіть зі мною що хочете." І повздержувані сльози зболілого серця виступили в її очах.

Не можна собі представити здивованя і перестрашу, який ті слова в тій хвилі викликали. Всі дивили ся на себе здивовані і перестрашені. Ніхто не сподівав ся, щоби зі звичайної пригоди уратованя кандидатки на самовбийницю могла повстати така сцена.

Посеред зворушених молодих мущин Мариська схилила голову на стіл, сперла ся на його верх і почала плакати, зворушаючим, пристрасним плачем. Сльози так довго здержувані знайшли вкінці свій опуст.

Мариська мусіла терпіти страшенно. Опущена і осуджена всіми, попала в розпуку. Тепер знайшла спасителя і починала вірити в трохи ліпше жите. Але виділа, що і ті добрі люди мусять її не довіряти. Тому що її плямила ганьба найбільше погорджуваної служби у цілім світі, шпiонське ремесло, яке продає ся на службу кому будь.

Колиб була звичайною проституткою, які сотками вмирають у Відни з нужди або самовбийством, ті молоді люди певно її пожалувалиб. Але так, як проституткою, яка продає не тіло, але душу мусіли погорджувати і ненавидіти і мусіли її стеречи ся як ненависного сотворіня, небезпечної змій.

Мариська се відчувала. Тому її плач ставав ся щораз завзятійший. Відчувала, що тут нема нікого, хтоб її зрозумів.

РОЗДІЛ XIX.

Габсбурський виродок знарядом кари.

Хто був Душан Скрблїч, з котрого незвичайною особистістю ми познайомилися в минувших розділах?

Хто був той загадочний мущина, що дістав з Берліна в Целовці сю телеграму так невинного а загадочного змісту?

Се був той загадочний діяч, що обдумав в лютім 1914 року на згаданім зібраню, атентат на австрійського наслідника престолоа, архикнязя Франца Фердинанда. Се одно в певне.

Про його дійсне походженє не буде ніколи докладних потверджаючих доказів, листи, де далоб ся знайти трохи світла про ту дивну загадочну і неясну особу, є неприступні і замкнені сімома замками. Уста осіб, котрі моглиб говорити, запечатно золотом, страхом або вже й сумною печаткою смерті. Свідки походженя тої особи вимирають і їх число щораз зменшає ся.

Дорога позістає лише здогадом і то досить недокладним.

Одного разу появил ся в їчині чоловік, котрий терпів на "ідею фікс", що його переслідують австрійські шпїони і агенти, котрі напосїли ся на його жите і хотять його згладити.

Був се якийсь хоробливий стан ума, бо той мущина, хотяй його приневолили заперестати ріжних недорічностей в службі австрійської шляхти як камердинер, представляв собі все дуже чорно. Однак знав багато річий, котрі полягали на правді і які пояснили багато загадочного і тайного.

В своїм помешканю, котре безнастанно, старанно було замкнене і стережене, мав багато списаних паперів, записок і заміток, дуже ріжнородного рода. Декотрі були вже дуже старі і вже пожовклі.

Між тими паперами, котрі були дуже інтересні, знаходили ся також записки і листи якоїсь Ірми Седельмаєрової, котра служила у одної богатої родини, замешкалої в першім віденськїм окрузї, близько величавої резиденції архикнязя Леопольда. Записки ті походили десь з 1884 року а події про які в них

згадувано, після всяких признаков могли відограти ся около 1878.

Виходить з них на яву, що в тім часі архикнязь шалено пропадав за одною гарною брунеткою, котра була кравчиною в одній модній робітні і в записках її називає ся лиш іменем Гансі.

З тих відносин народила ся дитина мужеського пола, котру якимсь незвісним способом усунено а відтак десь відведено, або забрано, або дано комусь на вихованє.

Авторка записок є того переконання, що нещасного плоду грішної любови не страчено, бо до сего не мала молода мати досить відваги.

Мимо того позбула ся дитини і провадила легкодушне і розпусне житє дальше, доки тревала її краса. Відтак падала щораз низше. В 1884 році, себто в часі, з котрого походять записки, була Гансі через кілька місяців в однім відділі віденського головного шпиталю на полові хвороби. Авторка її там відвідувала і при тій нагоді в своїх записках жаліла над її судьбою.

В протоколі поліційного уряду у Відни про знайденє немовляти, яке пізнійше названо Кароль Гільфер, після улиці, Марієгільфер Штрассе, на котрій його знайдено, зазначає ся, що дитину добре заосмотрено в білє і при тім знаходила ся значна сума гроший з просьбою, аби хлопця виховано десь якнайдалше від Відня. Як послідне поздоровленє від матери дописано: "Твоя нещасна мати Гансі."

Ті річи, спільно з поліційними репортами про всі важнійші познаки в житю молодого знахідника разом з грішми віддано до воєнно виховуючого інституту імени Франца Йосифа для опущених хлопців у Заґребі, коли його там післано як 8 літнього хлопця з одної віденської охоронки. Коли хлопцеві було 14 літ і міг рішати про своє імя приняв назвиско Душан Скрблїч.

В одній шкільній задачі в старих зошитах того інститута, знаходить ся німецька поезія, молодого Душана, яку написав в 14 або 15 році свого житя, що у вільнім перекладі звучить:

Знайденого сумна доля в світі,
Світить сонце, і кожного гріє в літі,

Але в його серци все зима тріває,
Його сумна доля кожного вражає.
Нема батька ні матери, кождий оминає,
Без любови і без втіхи по землі блукає,
Стало проклинає хвилю, коли уродив ся,
Що тут сам смутитись мусить, без любови і в
хлопотах.

Ті прості рядки свідчать, що в душі молодого хлопця було досить чуття і бажання за чимсь ліпшим. Що світ який його породив і зрадив, не дав йому нічого більше тільки біду осуджене і зробив з него викидка людської суспільности.

Ми виділи в безчисленних случаях наведених у сій книжці, як багато зла і нещастя, кілька знищення і руїни невинних людських еств спричинила нікчемність, деморалізація і розпуста габсбурських виродків. Ціле жите тим страшним проклоном, переслідованої струпишилої династії є переплітане нещастями і підлостями, які є причиною руїни тисячів невинних.

Але кожде зло в світі мстить ся. Дух пімсти живе в серцях всіх нещасних а сейчас по тім слідує ненависть. За свої злочини Габсбурги мусіли всегда терпіти на своїх потомках за жертви, котрі знищили їх похоти, розпуста, бажане пановання жорстокість і пристрасти.

Як вже сказано, нема певних доказів, що згаданий Душан Скрблїч був тайним плодом грішної любови австрійського архикнязя. Але як приглянемо ся фактови, про котрий принагідно згадано в однім з попередних розділів, мусимо того догадувати ся. В звіті про інтелігенцію Душана Скрблїча, як її представлено в заявах тайної берлінської служби находить ся, що Душан удержує свою матір, з чого також сего можемо догадувати ся.

Що пізнійше ся жертва розпусних похотий австрійського принца зійшла ся з своєю матерію. Що мати мусіла сказати Душанови правду про його походжене. Що той за нещасте цілого жите, заприсяг пімсту мерзенному габсбурському роду. Що був таким вигідним знарядом німецької політики для її інтриг проти Австрії і тому тримали його всегда під рукою, щоби могли його ужити, колиби їм се подобало ся. Що

згаданий чоловік радо сповняв ту службу, бо вдоволяв своє бажанє і при тім мав добре удержанє. А що в кождім разі був в стані викликати і спровокувати заговор і атентат проти котрого будь члена габсбурського роду, бо його бажанє пімсти було неограничене.

В жилах того виродка кружила кров Габсбургів. А тому то був сей недородок кровожадним, жадним пімсти і безоглядним. Отже того разу мала його кровожадність пімстити ся на самім членови перегнилої Габсбурської династії.

РОЗДІЛ XX.

Братовбійча війна у 1878 році.

Мусимо ще переглянути політичні події перед атентатом в Сараєві, до котрого, як читачеви відомо розвій річий вже наближає ся.

Німеччина з Австрією творять в середній Європі якісь Сіямські зрослі близнята. Німеччина є тою, що успішно процвітає, бо бере всю поживу і силу з ослабленого з собою зрослого союзника. Сей зникає, тратить животну силу і завмирає. В принагіднім часі Німеччина позбуде ся її вигідною операцією і дасть її закопати, бо тоді вона буде цілком мертвою. А Німеччина буде знова уживати свободи і розкішно дальше жити.

Такі то були, сказавши виразно пляни Німеччини що до Австрії. Німеччина в Австрії ненавиділа все то, що моглоб причинити ся до її самостійного лучшого істнованя.

Сей образ представляє нам все що було причиною, що атентат на Франца Фердинанда обдумано в Берліні.

Про виключно австрійські змаганя на Балкані можемо сказати, що Австрія все лакомо споглядала на Балкан, як на область своїх інтересів і шукала дороги до Солуня. Якби тільки запанувала над сею пристанею мала би вплив на цілий Балкан. Що Німеччина її в тих змаганнях з чисто самолюбних

причин щиро помагала, про те нема ніякого сумніву. Німеччина сама уважала себе всегда за спадкоємця Туреччини і Австрії, якби прийшов час кінцевого упадку. Тому обі держави бояли ся якогобудь союзу балканських держав. Обі хотіли слабої Туреччини, котра би охотно сповняла їх волю, але була так сильною, щоби повздержала розвиток молодих держав аж до того часу, коли будуть могли промостити собі самі дорогу до Солуня. Тому як Австрія так і Німеччина старали ся задержати ідею т. з. Статус кво, то є, щоби на Балкані полишилось все по старому. Найліпшим средством до того було впливати аби балканські держави стало між собою були в незгоді. Особливо Серби не могли погодити ся з Болгарами тому, що їх союз означав би смертельний удар для Туреччини. Тому обі німецькі держави сіяли між них стало незгоду і сварню. Головну роль грала тут Австрія, котра була більшою інтриганткою і знавцем у викликуваню роздору і спорів між народами тому що мала вже у сім вправу в протягу довгих століть.

Німеччина працювала головно в Туреччині, де через довгі літа працював її найліпший дипломат, маршалок фон Біберштайн, Австрія знову кувала інтриги в Білгороді і Софії.

Німеччина знова сучасно нищила Австрію економічно і грала ся з нею як кіт з мишею. Хотіла, щоби Австрія держала Сербію і Болгарію у борбі і таким чином будила проти себе ненависть. З тих обставин однак сама користала і забрала весь довіз збіжа до Сербії, на який Серби зненавидженій Австрії не дозволили.

Австрія була глухою на перестороги, що то є самовбийча політика. Ненавиділа Югославянів а в своїм сліпім бажаню дістати ся до Солуня, не знала границь.

В своїй внутрішній політиці всегда послуговувала ся гаслом "Дівіде ет Імпера", то є діли а відтак пануй, хотяй офіціяльне гасло Франца Йосифа є "Вірібус Унітіс", (Спільними силами).

Так наприклад, як югославянські, Словінці, Хорвати і Серби почали політично пробуджувати ся, правительства Австрії і Угорщини почали сейчас кампанію, роздуваючи чорну релігійну і політичну ненависть між ними, лиш тому, щоби їм недозволити порозуміти ся і піднести ся на висшу рівень цивілізації.

До Білгороду посилено всегда найздібніших австрійських дипломатів, себто інтригантів, котрі мусіли грати всегда дво-яку роль, підмовляючи одних проти других. Братовбійчу, сербсько болгарську війну 1865 року викликали ті самі інтриги.

Гроші грали найважнішу роль в тих інтригах. Особливо сербський король Мілян був цілком в віденських руках. Провадив сербський нарід проти Болгарів, після приказів віденського правительства. Коли його побито, Австрія зручним способом повздержала дальший поступ болгарської армії. Від того часу Сербія з Болгарією були смертельними неприятелями, з чого австрійські і німецькі дипломати сміяли ся в кулак. Тоді не було тяжкою задачію тримати їх здалека від себе і у безнастанній ненависти.

РОЗДІЛ ХХІ.

Страшний перес'рах у Відни.

Нараз стало ся щось нежданого. Прийшло до убийства послідного потомка Обреновичів, Мілянового сина Олександра і його жінки Драги. Сербам і Болгарам почало прояснювати ся, що їх братовбійча політика служила інтересам Австро-Угорщини і Німеччини.

Репрезентанти обох югославянських держав зійшли ся тайно і згодили ся на торговельну умову. Стало ся се в короткім часі перед анексією Боснії і Герцоговини. Стало маючи ся на острозі, але в тім случаю лиш на вербу виведені німецько-австрійські дипломати пробудили ся одного дня щоби довідати ся, що оба до того часу неприятельські народи погодили ся і заключили т. зв. обопільну унію.

Цілий світ тоді сказав: То є цілком природно, що ті два християнські народи, такі собі близькі що до народности, релігії, мови і історії маючи тисячі спільних інтересів, заключили

спільно митовий союз, котрий не дотикає нічиїх інтересів, а найменше інтересів австро - німецьких.

Але на німецько - австрійських дипломатів поділяло се як ледовий туш. Оголошене того пляну в заграничних урядах у Відні і Берліні викликало перестрах як вибух бомби. Шкода, що не дало ся кіноматографом і фонографом захопити тої сцени, на вічну памятку і з тими квасними мінами дипломатів у Відні і в Берліні. Коли булиб ті головні міста вилетіли в повітре, більшого перестрахи не моглоби се спричинити.

Небаром почало ся штурмувати і кликати на тривогу і сейчас всі запродані руки були готові гасити пожар, що мав знищити довголітний і гроші коштующий вислід інтриг на Балкані. Всі німецькі і малярські газети взяли уділ у тій великій кампанії і почало ся гашене огню. Сербію ганьбило ся по простацьки а на голову Болгарії висипано найстрашнійші погрози. Тимчасом заалярмовані німецькі дипломати на Балкані почали працювати підплачуванем і брехливими обіцянками. Ціла умова упала і Австрія знова тріумфувала. Показало ся, що знова австрійські інтриганти віднесли побіду над сербською і болгарською второпностию.

Серби мають для сего рода австрійських інтриг свою оригінальну назву: "Австрійське масло". Але тоді еще не розтопило ся на сонци правди. Колиб не тільки юголавянський, але і чеський та словінський народ схотіли заховати розвагу мусять хоронити своє серце перед якою будь народною ненавистію, завистію і розгоряченем. Таким чином ніколи не вдасть ся німецьким сїячам незгоди посїяти між них незгоду. В противнім случаю Німці їх подроблять і пілкнуть по кавальчикови.

Певним є, що виною тої незгоди є самі югославянські державні мужі, котрі також були відвічальні за другу Балканську війну. Більша вина спадає однак на Болгарів, або скорше на болгарського короля Фердинанда, котрий грав знова ролю Мілана, як виключний знаряд австрійських політикерів.

За всіми тими хитрими заходами і інтригами, що вели до т. зв. другої братовбійчої війни 1913 р. стояла Австрія як виконувач імперіялістичного бажання німецького імперіялізму.

Оба ті краї хотіли знищити балканський союз, хочайби виграв котрийбудь із них.

Розуміє ся, що офіційально Австрія і Німеччина були по стороні Болгарії як приятеля німецької культури за посередництвом свого короля Фердинанда, котрий є Німцем і був офіцером в австрійській армії. Болгарська перемога булаби дозволила Австрії, щоби добилася аж до бажаного Солуня, а Німеччина малаби отверту дорогу до Царгорода і на Багдад.

Одно зло спричиняє друге і австрійська дипломатія triumфувала знова.

РОЗДІЛ XXII.

Страх охоплює німецьких дипломатів.

Серби стрінули ся з Болгарами в новій братовбивчій війні. Як завзято і пристрасно бороли ся лиш для слави і успіху Австрії і Німеччини в їх Дрангу нах Остен. — Німецький похід на схід — на Росію, Балкани і до Малої Азії.

Злочинні німецькі дипломати мали се вдоволене, що знищили Балканський Союз. Але який страх їх охопив, коли показало ся, що взагалі не їх орудіє, король Фердинанд вийшов як переміжчик з тої кривавої війни, але героїські відважні Серби. Радість в Берліні і у Відні, коли Балканський Союз пірвано в куски, не мала границь. Німці чули ся вільними, що можуть зібрати всі свої сили проти Росії, яку приготувляли ся знищити. Однак на перекір тому всему мала місце грізна помилка. Відень, Берлін, Будапешт, ті лотрівські гнізда загальної ненависти проти Славян, були як громом поражені, коли виділи перемогу Сербів. Рішено воєнний похід проти Сербії. Сербію мало перевернути ся до гори корінем, знищити ся за всяку ціну, спустошити ся і винищити ся навіть колиб мало прийти до найбільше кривавої зі всіх воєн, війни світової.

Австрія і Німеччина чимскорше рішили виступити до війни і то як найскорше, бо виділи, що симпатія всіх славянсь-

ких народів в Австрії і Угорщині була по стороні Сербів. Довше відволікати було би небезпечно. Всім змаганням і аспіраціям австрійських Югославян мало завдати ся смертельний удар і спільно зі знищенням Сербів мало знищити ся і всі надії послідних Югославян. Від того часу в кожній молитві Франц Йосифа і Вільгельма замість аміні, говорило ся: "Будь знищена Сербіє.". З горячковим завзятем робило ся приготування до великої і страшної європейської різні, яка стала ся неминучою. Цілю їх було на віки недопустити до злуки Югославян а Росія щоби була на всегда замкненою в Чорнім морю. Росії не мало ся ніколи дозволити мати приступ до моря а на відворот мало поставити ся на тім, щоби також і Східних Славян привести під владу Берліна. Європейська війна мала вибухнути при найблизшій нагоді.

Над Сараєвом громадили ся чорні хмари. З них мала вилетіти іскра, котра мала спричинити величезний пожар, який трудно було би вгасити...

РОЗДІЛ XXIII.

Рівна судьба.

Мариська навіть не опам'ятала ся, як опинила ся на улиці. Зимний вітер віяв і різко переймав ціле тіло. Тіснійше і тіснійше обтулювала ся своєю одіжию, як би хотіла перед ним сховати ся. В улиці було трохи темно, на віддаленім розі блимала лампа і миготіло кілька темних сірих осіб, пізно переходячих. Мариську почав пригноблювати той самий невеселий, тяжкий настрій, який був нею оволодів, коли пробувала самовбійства.

Чи їй було суджено вмерти? Про те не питала себе самої, її думки були сумні пригноблені і неясні. Йшла куди її ноги несли і очі вели.

Думала, що вже проминула вічність від того часу, коли відійшла від суспільства, з якого її ніхто не виганяв, а яке полишила сама якраз власне тому, що відчувала, що не може своєї присутності нічим оправдати, ба що вона мусить не-

баром видавати ся докучливою і підозрілою. Думала, що найде там вкінці на хвилю спокій душі, але сей відпихаючий ворожий і проникаючий погляд незнакомого, якого називали Душаном, вигнавби і загнавби її до горючого пекла, так був злий, жорстокий і зненавиділий.

Бояла ся його як лиш перший раз побачила і утікла перед ним.

Як би щось її в душі страшило, що той ненависний чоловік є її противником на житє і смерть і що її грозить від него якась страшна, чорна небезпека, якої навіть тоді не могла собі представити. Його колючі, їдовиті проникаючі очі якби пробивали її серце і висисали з него послідну кров. Мариська бояла ся того чоловіка.

Змішана переходила просторими улицями. Несподівано видавало ся їй, що за собою почула прискішені кроки, що стало більше наближали ся і прискішували ся. Стала і оглянулася. В тій хвилі вже на неї кликав якийсь молодий, висмуклий мущина, що ішов за нею, щоби зачекала.

Мариська з розпукою остановила ся. Не знала добре чому послухала голосу незнакомого, але серце якби предчувало приятеля.

"Не переслідую вас анї не слїджу за вами" говорив висмуклий, високий молодець, якому було около двацять лїт, "але мав би охоту з вами поговорити і вас потїшити. Самий маю подібний жаль в серцю і знаю як тяжко його зносити. Ходїм, поговоримо про се. Може буде лекше вам і менї— бо коли ви видїйшли, гурток розділив ся, одні говорили, що ви дійсно нещасна жертва австрійсько - угорського уряду, як ви нам сказали, а друга часть, іменно з Скрблїчом на чолї говорила, що може ви є яка підла особа, яка лиш підслухує де що говорить ся, хто знає з якою нечесною цїлю. Коротко сказавши, мали вас за шпіона.

Мариська хотяй була подвійно нещасливою, то по тій послідній заяві молодого мущини, в котрім пізнала одного з тих, які її спасли перед скоком до ріки, бодай трохи прийшла до себе. Пізнала, що не всі з її шляхотних сербських приятелїв, яких у так короткім часі пізнала, відкинули і прогнали її

як бідне, нікчемне і zdeгенероване сотворіне, але що було між ними і кілька шляхотних осіб, котрі зрозуміли її біль і з нею співчували.

— "Дякую вам сердечно за се пояснене", шептала ледво чути.

— "Я станув у вашій обороні, бо на власні очі видів вашу розпуку, а в вашім плачі пізнав, що він не був удаваним але правдивим і походячим з глибини тяжкого болю. Я терпів те саме, що і ви, хотяй серед інших обставин, але вас розумію. Можливо, що коли собі взаїмно звіримося, то полекшає нам обом. Мало хто відчуває так як я, а се тому, що я самий страшно терпів. Ненавиджу тих проклятих Габсбургів як може ніхто инший — розумію, що ви нині так само їх ненавидите." Подібно говорив молодий чоловік ще дальше.

Мариська, що чула ся ослабленою, з довірем хопила ся рамени молодого чоловіка. Той її не відказав, але стиснув її руку ще сильнійше.

— "Не бійте ся за нічо на світі", говорив її, "тут на щасте є ще люди, котрі розуміють терпінє другого, тому що самі терпіли. Щоб не забути — своє імя ви вже нам сказали — я називаю ся Гаврільо Прінціп і учу ся тут в Сараєві в середній школі."

Мариська не промовила, але стисло і якось ніжно його обняла.

РОЗДІЛ XXIV.

Історія Прінціпа.

Студент Прінціп не попровадив Мариськи до свого мешканя, бо не був з того рода мушин, котрі використовують і надживають трудного положеня кожної жєнщини, яку стрітять і яка їм завірить. Зайшли разом до великої, просторої і ясно освіченої кавярні і сіли коло незанятого стола, де їм ніхто не перешкаджав, ані не звертав на них уваги. Там могли собі

висказати все, що кожде з них мало на серци, не страхаючись, що може їх хто підслухує.

Мариська оповіла історію свого життя, так як її вже знаємо. Пригадала проте кілька важніших подій зі своєї першої молодости найлучших хвиль чоловічого життя, що ніколи вже не верне ся. Відновлене згадки, як її жите хитростию і проворностию зруйнували австрійські і угорські шпигуни, мало не викликало знова плачу.

— "Шкода," жалував ся Принціп, "якби не було тих цїсарів і королїв; що є на те, щоб з того користали і мали всегда якийсь знаряд своєї пімсти і сили під рукою, підбурюючи народи один проти другого, тоді булоб нам тут всім ліпше. Видите ви є Мадярка, а я Серб, котрі також ненавидять ся на жите і смерть, а ми розуміємо одно другого тому, що пізналисьмо, що нашому нещастю і клопотам винні тільки ті, котрі сїють ненависть між нашими народами. Чи не булоб ліпше силою поусувати короновані голови, а тодіб народ в тій державі ліпше себе порозумів. Подивіть ся, в Швайцарії живуть Французи, Німці, Італійці і тисячі інших політичних збігців ріжних народностей разом і як гарно годять ся і розуміють ся. Чомуб таке не могло бути і в Австрії? Дійсно — щось мусить стати ся — щось страшного, хтось мусить жертвувати своє жите, може навіть міліони життя мусить жертвувати ся а тоді доперва отворять ся людям голови. Дійсно — щось мусить стати ся..."

Принціп задумав ся, а вираз його був такий дивний і зворушений, що Мариська не відважила ся його непокоїти. Виглядало якби молодий чоловік думав про те, що те щось страшного мусить сам виконати. Але мимо того тоді ще не рішив ся, хотай вже був з переконання анархістом і знав, що нічого иншого зробити не дасть ся.

По передуманю, почав оповідати Марисьці свою історію. Був зворушений і сумно щирий.

Батько Принціпа був бідним урядником, що служив за кілька корон місячно в однім уряді в Сараєві. Родина була численна, їсти хотіло ся всім, діти мали йти до школи, щоби з них щось було а мати по трохи хорувала. Батько мав пов-

но клопотів, які його пригнітали і смутили, що ледво їх зносив. Але був чесний чоловік і в дома не таїв своїх протиправительствених думок; в уряді не смів їх виявляти тому, що се булоб для него нещастем.

Одного зимового дня вернув ся о много ранше з уряду цілий зломаний. Його відправлено. Прінціп припадково почув коли батько оповідав матері, длячого його звільнено.

Начальник його канцелярії, простакуватий і злобний Мадяр домагав ся від него, щоби пішов до одної гостинниці, де сходило ся багато молодшої інтелігенції і тайно — був між ними звісний як цілком невинний чоловік — довідав ся від них про деякі політичні річі, котрі були для Австро - Угорського правительства невігідні. Старий чоловік не хотів себе понижати до такої ціли, а коли його пан почав на него злостити ся, той відповів йому: Було се перший раз в його житю, коли як чемний, тихий і боязливий чоловік поставив ся проти свого настоятеля. Розуміє ся, що розярений Мадяр в годину пізнійше його відправив і кинув йому під ноги тих кілька заслужених корон, котрі його родині вистарчили на удержанє ледви на один тиждень.

Молодий хлопець, котрому було тоді тринадцять літ, багато з того не розумів, але видів як батько бідить. Почав від тої хвилі ненавидіти Австрії і її панів, про котрих і так нічого доброго не чув від своїх співтоваришів.

Що було робити? Їсти хотіло ся а занятя не було. Батько старав ся як міг і мусів йти на стацію носити приїзджаючим куфри і пакунки до дому. Се був нужденний хліб, се є певним Молодий студент мусів ходити кілька разів денно підчас морозу і вітру з батьком на стацію і помагати йому носити тяжкі пакунки, або тягнути з ним на тяжкім візку.

Мати шила в дома для людей і ходила прати. Підупадала і простудила ся; положила ся і смертельно захорувала.

Се діялось около пів року по відправленю батька. Зрозпачений отець не знав що почати; не було на лікарства, на хліб для дітей, на кусок дерева і угля до паленя. Діти мало не ходили жебрати. В такій хвилі, коли розпука досягала вершка, лучило ся, що бувший управитель канцелярії старшого

Прінціпа, спіткав його випадково і почав насміхати ся з його нужди, з подертої одежі і попухлих почервонілих рук. Вкінці обіцяв дати йому назад давне місце, під услівем, що буде сповняти бажану шпiонську службу для австрiйського правительства. Старий чоловік гiрко і тяжко збiдований, дав ся намовити, не знаючи вже що почати. Від того часу був вже розбитою, знищеною руїною того чим був давнiйше. Очи йому запали ся, висох і пожовк. Внутрішній супокій вже ніколи йому не вернув ся.

Але його жертва була почасти вже безкористною. Мати вже не подужала з недуги, якої собі напитала в часі нужди, спричиненої родині нудженною рукою австрiйсько - угорського злочинця і плянтатора. Здаєсь, і упокорене батька мало на неї смертельний вплив — бо ніколи вже не усміхнула ся від тої хвилі, як пізнала, як її муж заробляє на-удержане... Умерла як мучениця по двох місяцях, підупала душевно і тілесно. А батько від того часу наглядно підупадав. Пригноблюче почуття вини тяжило на його душі. Як часто злостив ся і затискав п'ястуки, але не міг найти ніякого ратунку.

Молодий студент видів всі ті муки батька і починав їх розуміти. Розумів терпінє свого батька і горів жадобою пімстити ся над тим, хто їх спричинив. Одного разу пробував намовити його, щоби залишив таку нечесну і ганблячу службу. Але не вдало ся йому — батько був з'іритований, прибитий своєю власною борбою. Обійшов ся з сином майже по простацьки. А сей від того часу почав вже ставати ся анархістом. Видів, що нічо иншого, лиш насильний крiвавий вчинок може знищити причини нещастя не тільки цілої його родини але соток тисяч родин і мiліонів підданих нікчемного Гагсбурського рода. Його горяча югославянська вдача причинялась багато до того, що жажда пімсти і революційного огню горіла в нiм зі страшеною силою.

РОЗДІЛ XXV.

Югославянська Молодіж.

Прінціп, як студент гімназії в Мостарі, знав вже багато про політику. Не сміємо також забувати, що югославянська молодіж вже в наймолодшій віці бере діяльний уділ в політиці. Студенти середніх шкіл вже є тут з правила поступових поглядів, як також поодинокі дома мешкаючі дорослі інтелігенція є також обзнакомлена з політикою. Се діє ся по всіх полудневих краях а передовсім в Боснії і Герцоговині з таким одушевленням, якому нігде не знайде ся рівного.

Балканська молодіж була в часі про котрий тут згадуємо, під впливом недавніх балканських воєн і прийшла до переконання, що кождий з трьох народів, Словінці, Хорвати і Серби сам про себе мусить улягти чужим нападам і знищенню. Як Мадьярам, так і Німцям, відвічним, спільним ворогам всіх Славян. Тому у всіх поступових головах проявило ся бажане основання одної югославянської народности, котраби ті всі дрібні народи злучила в одно. Молода і одушевлена молодіж почала оминати всі неприязельські підприємства, німецькі школи, склепи а головні театри, бо з тих що найбільше виходили зухвалі і злобні пангерманські насмішки з югославянських змагань.

В цвітні 1914 р. прибула до Мостарю німецька театральна дружина, яка мимо всіх осторог зі сторони публіки того чисто славянського міста почала давати представлення і то лиш тому, щоби догодити бажанню кількох німецьких офіцерів тамошнього гарнізону. Грали найбільше простакуваті штуки, ображаючи югославянський народ, як "Весела вдова", в котрій робить ся насмішки з Сербів, Чорногорців і представлення що є переповнені зухвалими прозвисями і насмішками з Югославян. Чиж дивота, що славянському живлові видало ся се провокацією і проти сего реагувало найсильнішими способами. Як всюди деінде так і в Мостарі. найпершою була молодіж, котра дала вільний висказ своєму ображеному на-

родному чувству і демонстраційно висвистала одно представ-
лене. Зрештою, се не було послідно перший раз, бо "Веселу
вдову" з цілою її веселостию випсикано і в Празі, в Берні і
деінде.

Однак присутні в театрі офіцери — Німці уважали се
образою свого "смаку" і уважали за найлучше, коли в оборо-
ні пікантної "Веселої вдови" добули шаблі і прогнали ними
шаліючу югославянську молодіж з театру. Шкільні уряди за-
ховали ся в тім случаю, дуже ганблячо. Замість щоби загаль-
не обуренє, викликане поведенєм кількох офіцирів і їх погану
уличну провокацію старати ся яким чином ослабити, старали
ся виключити зі школи провідників демонстрації, чим лише
доливали оливи до огню. Таке ненародне покаранє виклика-
ло сейчасові заворушення між югославянськими студентами.

Такі були відносини серед югославянської молодіжи в
цвітні 1914, коли відгравали ся тут описані події.

РОЗДІЛ XXVI.

Як двоє терплячих порозуміло ся.

Коли Принціп скінчив своє оповіданє, був цілий мертве-
цьки блідий; так його обезсилило представленє його болів,
Від батька опісля цілком відчужив ся; полишив дім і заро-
бляв собі на студії приватними лекціями, котрі давав менше
спосібним ученикам. Ба був навіть приневолений, остережи
своїх знайомих перед своїм батьком, щоби не зраджували пе-
ред ним декотрих важнійших політичних справ. Так глибокий
наступив розділ серед тої нещасної родини через погорди гід-
ну підлість австрійсько - угорських нанятих шпіонів, які пов-
нили гіршу роботу, ніж підле занятє доставців дівчат до домів
розпусти. Яке було його терпіне, мігби собі представити тіль-
ки той, хто щось подібного пережив.

Мариська не могла здержати ся, щоби кілька разів не по-
гладити і не стиснути руки молодого оповідача, особливо в

хвилях, коли його оповідане було найболючійше і викликало найбільше вражіє. Оповідав з таким запалом про майже подібні муки які пережила сама, коли пізнійше пізнала, як зіпсутою була її молодість. Через тих самих людей, брутальних габсбурських наймитів, котрі кожного чесного і легковірного зручно ошукували а того хто пізнав наскрізь погане ремесло старалися сейчас усунути або цілком знищити.

Мариська була лиш два або три роки старша від Гаврила, не дивота тому, що почуте котре в ній будилося до молодого чоловіка, з котрим так порозумілася зі співчуття і подиву, почало називатися любовію. На перекір тому, що перейшла тільки ріжнородних пригод, її честь удержалася і Мариська була тепер такою щасливою, що її до сего часу задержала. Почала відчувати, що когось любить дійсно і хотіла йому віддатися з повною пристрастю своєї женської ніжності і запалу. А виділа, що і Прінціпови не була обонятною.

Ще довго говорили разом молоді люди і не могли розійтися. А коли розійшлися, сходилися майже кожного дня. Мариська мала пороблені гарні ощадности, які як женщина не могла так скоро стратити; підпомагала свого приятеля, котрий однак від неї ніколи не приймав. Належав до того рода чесних молодих муштин, котрі радше терплять голод і зносять найгіршу біду, як щоби прийняли або спімнули кому про сотик. А особливо від женщины, котру починав любити, Прінціп був би не взяв ані сотика.

Любов, котра вкорінювалася в серцю Гаврила почала подекуди відганяти його давнійші анархістичні погані погляди. Тішився більше житєм і будучністю, яка перед ним отворялася і здавалася яснїти красками гарнійшими і яснійшими. Часто говорили з Мариською про будуччину і тішилися, що буде гарнійшою як клопоти і муки минувшини. Не сказали собі про свою любов єще нічого, але вона вже була між ними і наповняла їх серця новими красними надїями.

Мариська скривала в своїм серцю плян, з яким доси не звірилася Гаврилови.

Мала в Америці свояків котрі часто до неї писали і пред-

ставляли, як гарно живе ся в тім краю свободи, де кождий працює для себе а за політичні переконання другого не дбає.

Писали їй, що там все дешеве, що кождий скорше чесно виживє і що народи між собою не ворогують але спільно гуртують ся коло одного прапора Свободи, червоно біло синого прапора Злучених Держав. Знала, що в такім краю дало би ся скорше забути за всі пережиті болі і дало б ся основати нове жите, жите щасливіше і гарнійше.

Молода женщина мала тільки зложених гроший, що їм вистарчило би на подорож і на вигідне жите через два, три роки. А в тім часі Гаврило мав вже скоро скінчити студії і колиб в Америці знайшов собі занятє, міг би з нею оженити ся і заложити спокійне родинне жите.

Але Мариська стало одного бояла ся. Зауважила що той відомий нам злий дух, Душан Скрблїч має на Прінціпа якийсь страшний, сильний вплив. Коли тільки Гаврило вертав зі сходин, на яких сей демон був присутний, його чоло було захмурене, голова повна чорних і страшних думок, так що Мариська дуже побоювала ся всего найгіршого.

Дармо заспокоювала свого любимця, дармо гладила його розпалене чоло. Думки, які під ним повстали були їдкі і повні ненависти до Габсбургів. З уриваних слів, що тут і там виривали ся з уст того зворушеного молодця пізнала, що десь приготує ся щось страшного, що Прінціп про се знає і що певно...

Що на Бога хотїв сей проклятий, підлий і зловіщий підбурювач і обманщик людей від її хлопця? Мариська як се зауважила, страхала ся, що від сего грозить загибда і знищенє всіх її плянів про красшу і щасливішу будуччину і як кожда женщина, почала ненавидіти з цілої душі того, хто підбурював і туманив вибраного її серцем.

Мариська Прінціпа остерігала; давні болі якби будили ся у него з подвійною силою, ходив частійше на сходини і вертав всегда більше захмареним і просто у страшнім настрою.

РОЗДІ XXVII.

Рішуча ніч.

Три дні перед пам'ятним атентатом зійшлися Принціп з Мариською, якби не знали що їх чекає. Мариська котра побоювалася, що її приятель піддасться пекольній підмові свого злого демона, в особі Душана Скрблїча, хотїла лише, щоби разом відїхали до Америки, де сподївалися знайти нове щастє і лїпше житє. І несподївано Гаврило не був проти сего і обоє помало докінчували приготування до подорожї. Постаранося про потрібні гроші, куфри і пакунки і за чотирнайцять днів мали вже вибрати ся.

— Настав вечер і молоді люди зійшлися в своїм покоїку.

Мариська мала нічним потягом відїхати до Відня, де хотїла вибрати кілька тисяч вложених до банку і забрати одїж та білє, що знаходилося у тамошних її свояків. Молоді люди сидїли притулившись до себе коло столика і тихим голосом говорили про своє будуче щастє.

— "Будемо мати два малі чисті покоїки і кухню, все гарно чисте, гарні меблї, на стїні самі гарні образи, а нїякого коронованого осла," говорила Мариська, опираючись о рамя свого любимця.

— "Мушиш мати також один покїй цїлком для себе," усміхнувся Гаврило, "щобись мала де подїти свою одїж і строї, знаю що маєш того на копи," жартував дальше молодець. "А рано смачно, як буду йти до працї, звариш снїданє, поставиш на стіл хлїб з маслом, поговорим собі а відтак підем кожде до своєї працї. Нїм все упорядкуєш, зачнеш варити обїд і як нам буде мило, коли будем знова сидїти попри себе і спільно тїшити ся," малював Гавріло дальший вигляд будуччини.

— "Вжеж я не буду дармувати, не бїй ся," сміялася Мариська з чаруючим усміхом на лиці. Будемо в дїйсности обоє веселі на свїті, в недїлю будем ходити на прохїд, до театру, вечером на танцї і тодї будемо мати багато добре знайомих і

товариства не буде нам бракувати. А забудемо за ті всі клопоти, котрі ми мусіли зносити тут, а як би коли схотілисьмо тут назад приїхати, приїдемо як великі пани, котрим нічого не забракне і котрі будуть мати повні кишені грошей і котрі ніколи не будуть тужити за тою нещасною Австрією, де чоловік не може свobodно ані віддихнути.“ Так представляла собі молода жінка свій будучий рай з улюбленим хлопцем.

Гаврільо почасти сумно усміхнув ся, але не противив ся тим мріям. Може таксамо тужив за тим, щоби позбутися тих тяжких думок, котрі його неначе пекольна потвора переслідували через ціле життя і не давали йому часто спати в часі безсонних ночей. Тут представляв ся принайменше вид на нове життя повне надії і сподівав ся що забуде в ній про політичні мрії і про великі пляни, в яких брав уділ, а котрі що до свого здійснення були ще так далекі. З усміхом на лиці поглянув на красне лице молодої жінки, котра обіцяла йому такі гарні вигляди в будучім життю і мовчки стиснув її руку. Мариська ніжно до него пригорнула ся.

Тої ночі лучили ся молодята спільно вічною і безсмертною любовю, котра готова посвятити для милого все, життя і усьо щастє. У тисячах поцілунків і ціловань проминали години а як вибило на вежі пів до першої, неначеби красний сон проминув... Не могли ані розійти ся — так їм було на серцю тяжко, якби розлучували ся на віки. Але нічний потяг відходив о третій годині і не можна було сего уникнути. Гаврільо відпровадив Мариську на порожню стацію, де підчас нічної тишини пригнав поспішний потяг, забрав кількох пізних подорожних і знова віддалив ся в дорогу до Відня. Мариська плакала і махала хусточкою ще з віддаленя. А молодому мушціні було так на серцю дивно, як би її видів послідний раз.

Поволи ішов до дому. В задумі ступав по темних сходах, коли проти него з гори заблисло світло електричної ліхтарки. Якось дивно задрожав Прінціп, бо щось йому говорило, що се щось недоброго. Вийшов звільна по сходах і переконав ся що його предчутє не обмануло. Там стояв мовчки, як страшний Мефістофель загорнений в свій зеленавий плащ, Душан Скрблїч, неправий син австрійського архикнязя. Понуро ди-

вив ся на надходячого Принціпа а його пекольно світячі очи якби йому грозили і щось вичисляли.

— "Думаю, що ти вже дурієш за тою дівчиною і занедабуєш свої обовязки," засичав Скрблїч як змія.

— "То є моя річ, зрештою правдоподібно вже тут довго не буду," зухвало відповів Гаврільо.

— "Се є злишне будеш чи ні," по діявольськи засміяв ся Душан, "але тут приходить черга на нас, щоби ми виконали свою повинність, розумієш? Нині є послідні сходи, на котрих має ся вильосовати з нас того, хто виконає атентат — розумієш? Ти не був на розї, як умовлено ся, тому я прийшов по тебе!"

Принціп насупив ся, але мимоволї пішов в долину за своїм злим духом, якого якась тайна сила і влада приневолювала його, щоби за ним ішов. Тихо і мовчки ішли порожніми улицями, десь далеко до послідних уличок міста, де дома стояли зрідка, були низькі, зі сходами ведучими до підземних склепінь і світличок з низкими вікнами. Вкінці, поминули кілька гостинниць в яких ще світило ся і було чути ричанє голосів і співу піяків, станули коло низького, незамітного дому, цілком темного і неосвіченого.

Скрблїч приступив до вікна і запукав два рази, потім чотири рази скоро один по другім. За кілька хвиль отворили ся двері а в пїтьмі появила ся стать, питаючи потихо: "Гасло?"

— "Смерть коронованим," засичав Душан.

— "Приятель девятьох," звучала нетерпелива відповідь. Ходїть в долину відповіла темна тїнь і як всі ввійшли, двері знова тяжко заперли ся.

Перейшли аж до задної части дому, зійшли по стрімких сходах до комнати, котра находилась при самій стїні стрімкої скальної пропасти і таким способом була цілком схована перед зором усіх цікавих. Вікна були старанно заложені темними світло не перепускаючими матеріями, щоби анї один промінь світла не дістав ся на внї, а кімната була ясно освічена.

Тим сиділо сімох молодих муштин, котрі очікували на обох прибувших. Всі були на своїх місцях і повстали в честь Душана, котрий був їх проводирем.

РОЗДІЛ XXVIII.

Рішене заговорників.

На зібраню заговорників говорив один по другім, ніхто другому не перебивав. Всі були переняті важністю хвилі і кождий здавав свій звіт. Один з перших доніс з достовірних вістей з Відня, коли архикнязь з жінкою вибересь в дорогу до Сараєва. Другий говорив, що неможливим зробити атентат на потяг в дорозі, бо залізної дороги старанно стереже ся. Інший оповідав які передостороги безпеченства підприняла поліція в Сараєві і натякнув, що є се впадаюча в очи нестача пильнованя ся на перекир сему, що сербське правительство, яке мусіло довідати ся про приготування до атентату і тому остерегло прямо австрійського наслідника престоло перед тим, що на него готується. Скрблїч загадочно усміхав ся, по заяк певно знав, чому сараєвська поліція і її начальник Потьорек поступали так безжурно. Інший з заговорників заявляв, що бомби і револьвер, які куплено за гроші доставлені Скрблїчом — ніхто не знав яким способом є на своїм місци і віддав Скрблїчови ключ до складу, щоби міг їх видати. Звісним було, що 28 червня о пів до десятої передполуднем наслідник поїде до ратуша а за яких дваїцять мінут назад.

Сю хвилю вибрано на атентат. Один з заговорників мав чекати як автомобіль буде їхати і кинути під него бомбу. Однак на случай, як би невдало ся, мав бути другий знова на своїм місци і докінчити бравнінгом, що не повело ся бомбі.

Коли обговорювано ті точки, настрій був дуже поважний. Звісним було, що приготовляють ся річи незвичайної ваги і що то, що стане ся буде мати грізні наслідки на події цілої Європи. Понурі з перестрашеними поглядами сиділи всі, навіть не відважуючи ся подивити один на другого. Але кістки жереба кинуто, жертвували свою честь і свої політичні інтереси і не було виходу.

Лиш Душан Скрблїч сидів як чортівський побідник, що

тішив ся муками тих, яких піпхнув, своїми їдовитими бесідами до непредвиджених вчинків і як підбурювач з ремесла любував ся вислідом свого діявольського знання.

Рішено, що 28 червня Франц Фердинанд невідклично має зійти зі світа через насильство.

Всі пляни вже старанно обдумані, коли вибило пів до четвертої рано. Злорадно прошипів годинник на стіні, коли трібнув ту хвилю. Бліді і з запалими очима сиділи заговорники, очікуючи послідної хвилі — льосованя.

Вкінці встав Скрблїч і поглянув грізним поглядом на присутних, почав говорити палку, побуджуючу до страшних думок і вчинків бесіду. Не дбав про безпеку, ричав і аж сичав, так зворушив ся. Говорив про жорстокість і підлість пануючих родів, про розпусту і лакімство їх голов і жінок, про жорстокий гнет, який славянські народи під ними терпіли. Се була бесіда обчислена на зроблене вражіння, а не така якаби виходила зі славянського серця, коли говорить правду. Скрблїч хотїв вплинути на молоді палкі уми слухачів, а його пекольний плян дуже йому удавав ся. Очи зразу мутні і оспалі запалали горячковим огнем і пробудившою ся шаленою ненавистою проти Габсбурських гнобителїв.

В молодих непредвиджуючих душах пробудили ся темні інстинкти ненависти а сильно розпалені лиця свідчили про те, як кождий собі бажав, бути тим вильосованим, що мавби кинути смертоносну бомбу, або спричинити рішаючу рану ненависному тиранови.

Скрблїч докінчив, а всі вискочили зворушені зі своїх місць. Щось зашелестїло, всі злякано оглядали ся. Нагло з лоскотом відорвав ся великий образ сербського короля Петра Каральордевича, що висїв над головою Прінціпа і за його плечами звалив ся на землю..

— "Ох, злий знак!" викрикнув хтось. Прінціп, якого страшенно зворушила бесіда Душана, посинїв і збілїв як папір. Якийсь тайний страх перебіг по всіх.

— "Товариші! Не даймо ся нічим трівожити," відозвав ся зухвалий голос Скрблїча, який задержав повний спокій і зло-

бно усміхав ся. "Приступім безпроводочно до вибору людей діла."

При усіх анархістичних рухах є так звані люди думки, або теоричні анархісти, а люди діла, є ті, що практично атента, або революційний вчинок виконують.

Ухвалено, що перший з вильосованих буде т. зв. стор- жию, який назначить хвилю, коли має бути виконаний атентат. Душан мав кинути бомбу, а третій докінчити діло знищення револьвером, на случай, колиб перший крок не вдав ся.

Настала грізна тишина. Принесено урну, до котрої перед очами всіх вложено шість білих кульок зі слоневої кости, а шість з чорного дерева, однакової величини. Тому святочному приготуваню всі приглядали ся з гробовою увагою. Вибила четверта година.

— "Гейже братя приготовмо ся!" загудів Душан. Надходить для нас рішаюча хвиля. Попращаймось, бо вже може не побачимо ся. Хто витягне чорну кулю, той зістане тут."

Наступило взаїмне прощанє ся і цілованє з слезами в очах. Молоді муштини прямо тиснули один другого до серця і цілували ся в лице і в уста і було їм дуже тяжко на серци. Відтак всі почали шептати якісь торжественні анархістичні за- присяженя перед рішаючим кроком. Всі станули кругом стола.

— "Пічнемо!"

На сей розказ перший коло урни витягнув кулю. Була біла. Непевним поглядом подивив ся заговірник на співтоваришів і мовчки вийшов з кімнати.

Було чути як тяжко за ним замкнули ся двері.

Другий витягнув також білу кулю. Віддалив ся в такий самий спосіб. Тевер припала черга на Скрблїча. Куля котру витягнув була чорна. Його задачію було назначити хвилю атентату і дати розказ на киненє бомби.

Всі задрожали тайним страхом. Один вже був вильосований і в найблизших мінутах рішить ся судьба усіх послїдних. Ніхто не зауважив, як діявольсько усміхнув ся Скрблїч. Колиб хто був взяв ту чорну кулю до рук і приглянув ся її ліпше, бувби побачив на ній назначений рівчик, який дав ся намацати. Скрблїч витяг проте чорну кулю навмисне.

Але чому?

Потрафимо зрозуміти, чому Скрблїч витягнув умисно чорну кулю?

Знаємо що був загорільцем, перенятим особистою ненавистію до Габсбургів, котрих кров по батькови кружила в його жилах. Але відкинули його як пса і хотїв страшно пімстити ся. Сам не хотїв свого життя стратити, але хотїв, щоби атентат за всяку ціну виконано. В рішучій хвилі проте хотїв мати тих молодих муштин, що мали виконати атентат в руках, бо знав, який має на них страшний, діявольський вплив. Не хотїв, щоби випадково не вдало ся при найкрасшій нагоді, колиб на перше місце поставлено когось комуб в послїдній хвилі забракло відваги. Хотїв в рішучій хвилі мати все в руках, так як мав від самого початку. Памятаємо про ту загадочну і таємничу телеграму з Берліна, на підставі якої упляновано цілий атентат і тепер хотїв докінчити!

Розуміє ся, що ще один діявол бувби засміяв ся, якби би був видїв ті блїді лиця сербських молодців, котрі сягненем до урни підписували свій засуд смерти, діявол берлінський, Кайзер Вільгельм другий, що сей атентат уплянївав.

РОЗДІЛ ХХІХ.

Послїдні дві чорні кулі.

Скрблїч відступив в куток з дивним усміхом на лиці. В руках тримав чорну кулю як страшний знак пімсти.

Слїдуючі дві витягнені кулі були білі і молоді муштини відійшли як привиди повні напруження, хто витягне остаючі дві чорні кулі з оставших чотирох. Але після правил мусїли віддалити ся.

На чергу прийшов висмуклий високий типографіст Недєлко Габріновіч, блїдий молодець, о́коло 21 літний. Кучері чорні як гайворон хфільювали довкола його голови. Без страху і сподїючись, що судьба його вибере для страшного піс-

ланництва сягнув з відвагою до урни. Не помилився і так сказавши втішився.

Витягнув чорну кулю і стискаючи її певно в руці, відійшов в куток, де почав говорити з Скрблїчом. Сей радїв, бо знав, що Габріновіч був відважний молодець, котрий нічого не боявся. Такого потребував до першого атак. Питаючи подивився на двох оставших мушкетерів. Були то Гавріельо Принціп і студент промислової школи, Доломар.

Черга була на Принціпа — Доломар був останній. Блідий і повен зворушення приступив до стола, давно предвиджуючи щось, що убіє всі його красні мрії. На гадку прийшла йому смерть красної Мариськи. В очах йому потемніло — відчував ще на лиці ті горячі поцілунки, ті останні при розлуці. Було йому душно, нічого не видів, не чув і ледви тримався на ногах.

— "По що чекаєш?" відізвався нагло грубий голос Душана. "Твоя черга, ріши свою судьбу."

Майже цілком несвідомо вложив Принціп руку до урни, намацав там дві округлі кульочки. Одна приплекла до його між пальців. Згадав про Мариську і пустив її з руки в тій хвилі. Що ж якби йому принесла нещастя? І механічно хопив другу кулю, котру витягнув. Се була чорна куля, темна як ніч і пекла його в руці як пекло.

Випала з дрожачих пальців на стіл і з гомоном до нього вдарила. Гавріло заточився.

— "Диви, диви, панич знаєш злякався?" понурим голосом відозвався Скрблїч. "Забувесь на присягу і на свої одушевлення над все і заклинання? Що тобі сталося, щось так нагло поблід?" докучливо випитував далі.

Мовчки і як смерть подивився Принціп на свого мучителя. Так, по його стороні була правда, бо усі були зв'язані присягою на життя і смерть, що кождий виконає свою повинність, котру йому ненарушимо льосоване призначить виконати.

Знав, що вже про все рішено останній раз і що вже не увидить дорогої коханої дівчини, що є цілком певним, що підчас атентату його зловлять і що певно сейчас і стратить життя. Знав, що вже ніколи не поїде з своєю коханою Мариською до Америки, що не будуть мати красної і вигідної газ-

дівства і гарних покоївків і що нині любував ся з нею послідний раз...

Розглянув ся кругом себе, якби пробудив ся зі сну. Так, там стояли тільки вони три, пекольний Скрблїч, відважний і втіхою зворушений товариш Габріновіч і він самий. Видїв своє пожовкле лице в зеркалі напроти упавшого образу короля Петра до того часу не повішеного.

— "Тепер порадимо ся що до подробиць," говорив Габріновіч.. "Нині четвер а за три дні архикнязь буде тут — неділя буде наш послідний день на свободі," понуро усміхнув ся.

Прінцип переняв ся своїм рішучим з'обов'язанєм. Вимовив ся перед товаришами, що в рішучій хвилі прийшла йому сумна згадка про родичів а відтак якби нічого не стало ся брав участь в приготуваннях, при закладаню кабзлів до бомби, набиваню і пробованю револьверів і читаню звітів про наради нещасного дня.

Послідних шість заговірників вже давно спало блаженним сном коли підчас білого вже дня наша трійця розходила ся. Усі непевним кроком, як упоєні своєю грізною непевністю ішли до дому. Коли змучений і вичерпаний Гаврільо впав на незастелене ліжко, подивив ся на годинник. Було близько сьмої — знав, що Мариська в тім часі наближала ся до Відня, а може й висїдала на двірці.

"Ох, дорога любко, вже не увидимо ся," жалісно вздохнув — а сон замкнув його очи, котрі вже не спали 24 години.

РОЗДІЛ XXX.

Послідний побут архикнязя в Боснії.

Відомим є, що архикнязь Франц Фердинанд відвідував Босну і Герцоговину кілька разів перед 1914 р. Від того часу коли Австрія прилученєм сильно розярила ненависть Сербів, він сильно інтересував ся згаданим краями а головного управителя Боснії, старого волокиту і розпусника Білінського, кли-

кано до него дуже часто. Всегда возив з собою якусь босняк-ко-турецьку красавицю, бо не міг без женщин обійти ся і здавав архикнязеві звіти про те, як мають ся річи в тім наймолодшій краю Австро-Угорщини.

При нагоді великих маневрів, котрі при кінці тижня перед атентатом відбували ся в Боснії і в околиці Сараєва, постановлено, що і жінка наслідника, княгиня Гогенберг приїде торжественно до Боснії. Архикнязь самий приїхав в середу рано надзвичайним двірським потягом до Періту, з великою військовою дружиною. Зараз потім вступив на парохід Вірібус Унітіс, котрим в четвер рано приплив до Метковиче в Далматії; звідтам пустив ся в дорогу до Мостару. Правительства постарали ся, щоби всюди відбували ся казочні витання і торжества хочай мешканці тих країв були би радше виділи пяти "милостивого" пана.

Коли приїхав до Мостару, урядовий попихач, посадник Комадіна, котрого мешканці прозивали "говадіна" привитав його на дворці на чолі уряду і корпорації і запевнив його про лояльність всіх мешканців. Архикнязь дякував — розуміє ся по німецьки і зашварготів кілька сербських слів, за котрі йому пару перебраних "дінстманів" закричало голосний оклик слави.

Щоби трохи посміяти ся з тої сербської нечистоти і завошіня, тому що австрійські наперфумовані офіцири інакше Сербів не називають лиш "завошавілі", відїхав до купелевого місця Ілідже коло Сараєва, де вже перед ним була заїхала змити свій найдостойніший бруд, його жінка, княгиня Гогенберг.

Також ту уроджену пані привитано загальними окликами радости і ревом турецьких підростків і подібно численними сербськими — жінками а їхала в автомобілі графа Гарраха до готелю Босна, котрий для неї вже розкішно приготовлено і прибрано з усякою можливою величавостію. Всі комнати скроплено пахощами яких один фляконик коштував тільки, що бідна робітнича родина могла би за неї цілий місяць вигідно пережити; цвіти коштували тисячі корон.

Панство барони Роос - Вольдек-ові і графство Гаррахове

услужно супроважали дружину і сікли кору красним шляхотським дамам, котрі надскакували коло архикнягині. О п'ятій годині вечером поїхав архикнязь з жінкою до Сараєва, щоби там поробити деякі покупки. Відтак вечером "страшно" змучившись і утомившись як чоловік втомить ся гарною їздою у вигіднім мягко виложенім автомобілі, приїхали до дому наїсти ся і виспати ся.

В суботу пішов наслідник подивити ся як жовніри на маневрах мучать ся і пітніють, підчас коли княгиня Гогенберг відвідала в Сараєві — після давного, похвального звичаю, каплиці і костели. Для нічого иншого не мала в своїм серци місця — позволяла обскакувати ся і кланятись товстим випасеним патрам і молодим священикам, котрі їй схлібляли і служували. Робила ся дуже побожною.

Вислідом маневрів, котрі приготовлювано на загладу Сербії архикнязь так утішив ся, що в своїм військовім розказі, висланім до пільного команданта Потьорка написав:

"Мавем нагоду приглянути ся великому числу війська 15. і 16. корпусу на маневрах підчас несприятливої погоди і невідного положення терену. Я був того переконання, що побачу самі найліпші справи і моє очікуване потвердили висліди вправ всіх командантів війська і організацій. Про те подам звіт Його Величеству цїсарю, нашому наймилостивішому і найвисшому володітелеви і висказую найсердечнійшу подяку і повне признанє іменем найвисшої влади панови військово-му інспекторови, як також всім генералам, офіцерам і мужві обох корпусів, котрі в таких тяжких хвилях недавньої минувшини знаменито вивязали ся."

Така проклямація мала бути надгородою жовнірам за знищене здоровлє, криваві, підбиті і покалічені ноги, безсонні ночі на мокрій землі, лежанє в воді і часте спанє на гноях, або серед сильної сонїчної спеки — за всю ту комедію, що називає ся маневрами...

З маневрів вернув архикнязь до Ілїдже, а в неділю після програми мав поїхати відвідати будинок мїйської ради в Сараєві. Всі сараєвські газети мали написати славословія про гостину слабовитого наслідника престолоа, а передовсім німецькі

і плачені правительством мали зазначувати що при витаню в Сараєві будуть брати участь всі Серби без різниці релігії, спільно з другими горожанами усіх народностей. Се була загальна п'ятолизна комедія, до котрої ніяке поступове товариство ні організація не прилучила ся.

В радикальній газеті "Сербський Народ" поміщено на привіт архикнязя сильно сербофільську статтю, величаючи річницю битви на Косовім Поли.

Так приготовлювано торжественне прийняте і дурійку, і поклони усюди, де мав австрійський уряд якийбудь вплив.

Мало однак стати ся, що ті дні приготовлюваних і удаваних славословій мали закінчити ся страшною трагедією, бо як знаємо, в дни відвідин будинку мійської ради кинено на архикнязя бомбу, а пізнійше дано кілька смертельних стрілів з бравнінга, молодим, завзятим студентом, котрі то вистріли потрясли цілою Європою а за ними слідувало видане найстрашнійшої звісної лиш доси на світі війни.

РОЗДІЛ XXXI.

Атентат.

Дня 28 червня зійшли ся заговірники у малій надбережній гостинниці "У Сіног Дунава." Ніхто не догадував ся в якій цілі зайшли до осібної комнати, що там робили, про що говорили і що постановили. Прийшли там вже вчасно рано і відійшли коло осьмої години. Душан Скрблїч управляв підприємством, а його приятелі розійшли ся по всіх кутах міста щоби зробити потрібні приготування. Надєлко Габрінович і Гаврільо Прінціп позістали з Скрблїчом, котрий їх хотїв мати перед очима кермувати ними аж до послїдної хвилі, щоби атентат дійсно вдав ся. Тиран мав полячи за всяку ціну а очи виродка з цїсарської крови сьвітили ся як у хижого звіря, коли чує добичу і кров.

Бомба, котру Габрінович мав кинути під повіз наслїдника,

Франца Фердинанда була так звана фляшокова, яка важила около чотири — п'ять кілограмів і складала ся з кусників динаміту, перемішаних з подробленим оловом і кусками заліза. На боках находились цвяшки, котрих кінці у середині були заосмотрені запальними кабзлями, так, що бомба мусіла вибухнути, чи упала на сю або тамту сторону. Її наслідки мусіли бути страшні, бо містила цілий кілограм динаміту.

Гаврільо Прінціп мав два бравнінгові револьвери системи Крузот, з котрих кождий мав дев'ять вистрілів калібру м. м.; оруже можна було так настроїти, що по натисненню курка можна було вистрілити за одним разом усі дев'ять куль, через що револьвер рівнав ся цілковито машиновому карабінові. Такий вистріл був так певний, бо жертва діставала цілий ряд куль рівночасно і не могла уникнути ціли, щоби її не поцілила принайменше одна куля, тому таке оруже рівнало ся метавці, розкидаючій убийчі кулі.

Діавольський аранжер атентату закурював собі папіроску як би нічого не знав. В його голові роїли ся побідні, чорні думки, бо в кількох годинах мала сповнити ся давна його мрія пімсти на Габсбургах, з котрих крови походив, але котрі його з погордою відкинули як паршивого пса. Так, так, нині мав впасти будучий носитель австро-угорської корони, а на того, що її одідичить, знова приготовлювано певні нові заговори.

Скрблїч пускав весело дим і дав своїм мовчачим товаришам знак, щоби іти. Кождий був обвинувтий в плащ, щоби закрити свій убийчий знаряд, лиш Душан був в легкій літній одежі, якби йшов на бал і веселу забаву.

Торжество розпочало ся рано о дев'ятій годині. Цілий ряд, около сто повозів і автомобілів, в яких сиділи військові достойники, в сорокатих парадних уніформах і ріжнокрасних капелюхах з перами дефілював від палати намісника Боснії і Герцоговини до храму св. Юрія. В яким десятім повозі їхали архикнязь Франц Фердинанд з своєю жінкою княгинею Гогенберг, в повозі, величаво осліпляючій від слонев'ї кости, золотих прикрас і червоно рудавого саф'яну, яку то краску княгиня передовсім любила. Повіз був повен дорогоцінних китиць цвітів, поданих княгині місцевими офіцерськими товариства-

ми і клюбами німецьких дам. По дорозі кидано цвіти, мешканцям продавано і роздавано хоруговки чорно - жовтої австрійської краски, лиш щоби настрій виглядав більше торжественний. Товпи тиснули ся головно близько Загребської дороги, де розпочинав ся торжественний похід. Тут стояли ряди дівчат приведених учительками зі шкіл, ветеранські і інші організації а ряди жовнірів стояли по обох боках улиць. Парада не мала кінця, а замовлені німецькі люди кричали безперестанно "Гох!" і "Гайл!" А також тут і там проголошеного "Жівіо!" не було навіть чути.

Наслідник і його жінка блаженно усміхали ся; дозволяли собі всегда устроїти якесь таке "торжество" щоби їх всілякими розкошами вже утомлені нерви трохи пробудились і знова розрухали ся.

Богослуженє в костелі було торжественне; відправило його сорок священиків при вісьмох вівтарях.

Вкінци все скінчило ся. Патри лиш обскакували рідких гостей, бо жертводавець обдарував їх кількома тисячами на користь святині.

Около пів до десятої похід рушив і спішив в сторону будинку мійської ради. Посував ся вздовж побережа Мілючки для збільшення торжества. Знова було всюди чути замовлені оклики радости і сипало ся цвіти. Обоє супругів гордо і надуті дивили ся на погорджувану ними товпу народа, як владитель посілости на приналежні череди худоби, з котрої жие і тягне користи. Достойники поважно і бездушно хитали своїми товстими головами, сиділи як бочки солонини в своїх повозах а офіцири їдучи на конях зарозуміло і з погордою дивили ся на народ, як на стадо волів і коров.

Але той торжественний настрій нараз перервала страшна пригода. На розі Благайської улиці, де стоїть величава палата Асекураціоні Генералі, італійського асекураційного товариства, нараз скоро вискочив з товпи молодий блідий молодець і кинув під цісарський віз бомбу.

Бомба вибухла, але хотяй не досягнула повоза її наслідок був страшний.

По страшній експльозії цілий ряд осіб вив ся в болях на

землі. Офіціал краєвого уряду. Райх зістав тяжко ранений в ноги. Й. Грінбергер лісничий радник зі Сольногорода і його жінка були поранені в голови. Попри тих зістав тяжко ранений один конципієнт сараєвського суду і кілька дам.

Їх всіх забрано. Около двайцять осіб було легко ранених і вони сами зголосили ся до шпиталю.

Архикнязь був блідий як мертвець, але ще міг над собою запанувати. Архикнягиня мало не зімліла. Її муж, закляв кілька разів через зуби і сильно та страшно зворушив ся.

— "Ловіть його! Ловіть ворога! Шляге ін тот! Забийте його!" закричали сейчас німецькі льокаї. Офіцири і достойники, коли опамятали ся з першого замороченя, всі кинулись за напасником, що сейчас почав втікати.

Був се 21 літний типографіст, що на знак даний Скрблїчем кинув бомбу. Втікав до берега Мілючки, щоб до неї кинути ся.

Не видів і не чув нічого, що кругом него і за ним діє ся. Скочив до ріки і пробував знайти собі дорогу між філями на другий беріг.

Але двох австрійських людей кинуло ся як пси за нещасним і зловили його на середині ріки. Вже там почали його товчи і копати. Витягнули його на беріг і відограло ся кроваве представлене.

Розярені поліцаї, достойники, урядники, Мадяри і Турки. кождий неначеб таким своїм геройством хотів показати як від даним є Габсбурському родови, копали безборонного Габріновіча.

Сейчас потекла кров з численних ран в голові. Волосє йому повиривано руку перебито, а одїж пірвано. Били його парасолями і п'ястуками, палками, штуркаючи в зад і в живіт. Габріновіч посинїв а кров облила йому ціле лице. Не міг вдержати ся на ногах і зімлів, впав на землю коло берега. Ще й тоді дерли ся до него жорстокі Німці і копали його, плювали на него і били непорушне тіло.

Коли поліція зауважила, що Габріновіч є непритомний, прогнала товпу і кинула неповорушне тіло на віз. Його вивезли до вязниці.

Тимчасом архикнязь трохи прийшов до себе і хотяй дро-

жав на цілім тілі, показував якби нічого не стало ся. Приказав щоби похід йшов далше до мійського будинку.

РОЗДІЛ XXXII.

Убійство наслідника престола і його жінки.

ПРОПАМ'ЯТНІ ВИСТРІЛИ.

Настрій в будівлі міської ради в Сараєві був страшний.

Під вражінем атентату всі були мервецьки бліді; дрожали по цілім тілі а урядники, що виголошували витаючі промови не відважили ся поглянути в очи рідких гостей.

Здавало ся, якби чорна буря висіла над головами усіх. Німецькі і малярські офіцери з прибічної служби зажурились і розярились; зневажливо і простакувато відносились до Сербо-Хорватів, що завчасу не уступили ся їм з дороги і обкидали найпоганійшими лайками "вошавих" Югославян. Наслідникпрестола нервозно стягнув свої уста до милого усміху роблячи кутки. Його жінка була біла як стіна. Мовчки заняли свої місця на величавих престолах у великій салі мійської ради під образом старого Франца Йосифа.

Посадник почав виголошувати повитальну промову і дрожав по цілім тілі. Коли прийшов до місця, де говорив про лояльність і вірність мешканців, Франц Фердинанд встав і перебив йому словами:

— "Се брехня. Тут мені говорите про любов мешканців, а на улиці мене витають бомбами! Не говоріть мені таких річий!

Посадник поблід і одного слова бувби навіть різанем від него не витягнув. Докінчив еще своє повитанє і скоро закінчив

Потім наступив короткий перегляд історичних памяток мійського будинку при чім наслідник престола стало будучи блідий іронічно усміхав ся, якби пригадував собі, якби то за те пімстити ся на Сербо - Хорватах. Перегляд закінчив дуже скоро і пустив ся в поворотну дорогу, супроводжений трівож-

ними поглядами усіх присутних достойників, котрі виділи, що є сильно сердитий.

Військовий командант міста, полковник Потьорек, не виповнив того, що йому власть за зле взяла, що з другої сторони не підприняв ніяких передосторог. Вкінці з того виходить, а без причини се не могло бути, що знав про плян цїсаря Вільгельма і для всенімецького добра не дуже дбав про судьбу свого будучого цїсаря.

Улиці Сараєва були в день св. Петра і Павла, 28 червня 1914 р. повні людей, жовнірів і високих достойників та сільського народа зі всіх закутин краю.

Мав приїхати на виставу, показати ся як величава престольна святість новий тиран, маючий понад 50 літ, що мав засісти на престолі і ним володіти, як старий тиран володіючий перед ним, натягне ноги.

Пестрі строї Турків, згорда проходжуючих ся в широких закрашених штанах, з цибухами в устах, Туркені в красних щовкових одежах, що їздили в повозках, ряди Босняків і Арнавтів в своїх ріжного рода народних строях приукрашували вигляд улиці. Всі, ціла тисячголова товпа, пани з урядів і від краєвого виділу, хотіли видіти те велике звіря, докладно йому приглянути ся — ну, а відтак думати за своє і поступати після свого. Ніхто не сподівав ся, як той красний літний день страшно і трагічно скінчить ся, які будуть його криваві наслідки для цілої Європи.

Повози рушили знова в мовчаливім настрою назад до палати краєвої влади. Ніхто не говорив, а смерть якби кружила довкола. Анархісти-студенти однак коли їм перший атентат не вдав ся, приготовляли ся до другого атентату.

Коли повіз з архиклязем і його жінкою звертавсь на Аппельове побереже до улиці Франц Йосифа і мусів їхати помало, вискочив нараз проти него молодий, блідий мущина і почав до него стріляти.

Був се Прінціп, що рішивсь на жите і смерть. Рішив ся на атентат, до которого так довго приготовляв ся і його праця не мала бути даремною.

Наслідки його стрілянини були страшні.

Прінціп вискочив на підніжок автомобіля, спустив свій револьвер і вистрілив всі дев'ять смертоносних куль нараз. П'ять осягнуло свою ціль, а чотири зарилося у повіз.

Смертельна куля вийшла наслідникови в карк і перейшла через хребет. Він сейчас повалився, залитий кров'ю непритомний в повозі, котрий належав до краевого начальника влади. Дві кулі трафило його в груди і в рамя.

Княгиня Гогенберг вискочила повна зворушення і хотіла свого мужа оборонити своїм тілом. Однак дісталась під стріли напасника і її влучило дві кулі.

Упала рівнож на дно повоза і зімліла.

Обоє вже ніколи не прийшли до свідомости; до повоза увійшов лікар і віз гнав з цілою силою до недалекого шпиталю, де обі жертви атентату винесено.

Розярена служба і льокаї збили Прінціпа, який ані не думав втікати так страшно, що його лице і голова були так побиті, що виглядали як нефоремна в крові намочена губка.

Бідак лиш схилив голову і терпеливо зносив страшні удари з усіх сторін; завдавані йому також шаблями.

Вкинуто його сейчас до автомобіля, вирвано йому револьвер і в супроводі шістьох вооружених жандармів, які штовхали і копали його цілу дорогу, сейчас відвезено його до в'язниці. Там його замкнули до найтемнішої, нечистої і смердячої кімнати і через п'ять днів не дали йому нічого їсти ані не осмотрено його ран. Витерпів страшні муки, цілий запухлий, збитий і щойно міг рушати ся. Однак був спокійний і вдоволений — нічо йому не докучало, нічо не гризло, а його серце було повне радости, з тої причини, що відобразив жите одному з тиранів на європейських престолах.

Одно шляхотне женське серце пукало з розпуки над його судьбою. Була се Мариська, яка дістала вістку про Прінціпів вчинок якраз тоді, коли повна надії на рожеву, красшу будучину, приготувляла ся до виїзду до Сараєва, щоби, маючи всі гроші готові, з своїм милим відіхати до Америки.

Вістка, яка дійшла до Відня пригнобила її так, що дістала помішання розуму.

Того дня пополудни блукала як не при собі по Відни —

а вечером скочила до Дунаю, з моста Франц Йосифа. Холодні, хижі хвилі скоро замкнули ся над її білим нещасним дівочим тілом і вже його ніколи не повернули назад.

РОЗДІЛ XXXIII.

По атентаті.

Наслідник престола умер по двайцятьох мінутах, а його жінка о кілька мінут скорше. Їх перевезено до палати Краєвого Виділу, де кругом них згромадили ся на погребове торжество всі генерали з своїми жінками і найвизначнійші цивільні достойники.

Перед вечером вислано спеціальний двірський потяг, в котрім перевезено тіла до каплиці у церкві св. Стефана у Відни. Була се страшна послідна їзда через альпейські гори, куда обоє убиті дуже радо їздили за життя.

Один з наочних сьвідків оповідав ще такі подробиці:

"Перший атентат з бомбою мав місце в хвилі, коли повіз архикнязя звертав коло учительського заведеня. Архикнязь сейчас по атентаті запитував про стан тяжко ранених. Першого з тих тяжко ранених Меріззого відвезено сейчас до шпиталю. Краєвий командант Потьорек домагав ся від архикнязя, щоби залишив свою подорож до мійської ради, на що архикнязь замітив і заявив, що ціла програма мусить бути виконаною.

В мійській радї зібрали ся мійські урядники. Підчас повитальної промови наслідник виголосив відомі вже слова. Архикнязь підчас промови іронічно усміхав ся. Перед відходом з мійської ради прийшов поліційний шеф і домагав ся від архикнязя, щоби вернув до конаку. Коли архикнязь заявив, що хоче відвідати в шпитали раненого Меріззія, княгиня заявила, що вона поїде з ним. Обоє відіхали з мійської ради, а в короткім часі по тім виконано атентат."

За виновниками атентату замкнули ся двері вязниці — а

почали ся страшні арештованя, при чім увязнено около дві сотки осіб. Усіх свояків обох обох винувників, людей, у котрих мешкали, знайомих і тих, придержували, сконфісковано всю їх кореспонденцію, обох вязнів мучено і вимушувано від них дальші зізнаня.

Близько місяця, де дано неfortunні стріли, найдено ще одну бомбу, котрої не ужито. На кождий случай, призначено єще Душана Скрблїча, щоби, колиб атентат не вдав би ся Прїнципови, кинув ще одну бомбу. Однак був вдоволений вислідом своєї праці і ще того дня зник без слїду, невідомо де.

Старий Франц Йосиф, коли довідав ся про атентат, незвичайно зворушений мав викрикнути: "Се є страшне! Нічого мені не ощаджують." Але говорять, що вже був такий отупілий і зідїотїлий що лиш глупо усміхав ся і питав, що то були за люди, що його убили і чи йому взяли які гроші і кїлько. Такого розумного цїсаря мають на престолї в Австрії.

Вістку про атентат дістав старий Прохазка в полудне. Їв саме тоді у панї Шратової і огризав стегно з курятка. Не дав собі переривати; але коли йому його панї мама сказала, щє повинен би плакати, тоді послушно заплакав і висказав ті пам'ятні слова.

Стара Шраттова рішила і написала, що має ся пустити до часописий. Другого дня, 29 червня для участи в богослуженнях післано старого цїсаря до Відня. Коли привели його до мертвих тїл, не знав навіть як має заховувати ся. Почав їх гладити і дотикати їх та приглядати ся їх ранам, аж йому сказали, що того не належить робити. Коли його відводили так розплакав ся, цїлком неначе дитина, коли її відберуть якусь забавку, або згадають про щось поганого.

Двірські принцеси і принци також силували ся щоби плакати а однак було їм цїлком обоятно, яка судьба стрїнула їх свояків. Декотрі жєнщини, що завидували княгинї її становища і в дусї були вповні вдоволені її судьбою.

Трагедія дому Габсбургів знова дістала кроваве освітленє. Цїсарів одинокий син не умер природною смертю, його жінку заштилєтував анархіст а його наслідника престола застрілено разом з жінкою. Прибуло нової крови, в котрій стоя-

ли стовпці Габсбурського престоло, а в тій крові бродили всі його члени. А мало проляти ся її тільки, що цілий Дунай наповнив би ся нею і розілляв ся ще до прочих рік цілої Австро-Угорщини.

РОЗДІЛ XXXIV.

Нарікання і пятолизні заяви.

Коли було по атентаті, віденська газета Цайт сейчас подала першу вістку про се. Вістка розійшла ся по Відни сейчас пополудни. В тім часі Відень був мало не зовсім порожний, бо всі Віденці забавляли ся в Пратері і по дооколичних забавових і прогулькових околицях. Автомобілі жидівських газетярських підприємств виїхали в околиці і робили зарібок зі смерти наслідника. Розпродано близько чотири міліони часописий в протягу одного пополудня. Де тільки дістались, всюди викликували велике вражіне. В прогульковій місцевості Ошпрех сейчас заперестано концертну музику в середині розпочатого кусника; так само і при інших музичних і таночних забавах. Присутні сейчас страшенно зворушились і перестрашились. Вже о третій годині зійшли ся міністри у графа Штірка а до них приїхав граф Берхтольд з Бухлова. Рада міністрів мала засіданє через цілу годину.

Посадник Праги др. Грош довідав ся про атентат в купелі в Подебрадах, де вивішено новинку редакції "Часу" скорше, як її урядово проголошено Сейчас відїхав і післав до кабінетової канцелярії у Відни заяву співчутя в котрій пише:

"В імени представительства і всіх мешканців кор. гол. міста Праги позволяю собі висказати найглубше співчуте і найвірнійшу співучасть (!) з причини трагічної смерті найяснійшого пана, архикнязя, наслідника престоло і його поважаної жени, яких незвичайно жалують (?) всі вірні народи нашої держави!"

Кілько в тім було правди, показує ся з того, що люди на улицах Праги при стрічі гратулювали собі і цілували ся, що

вкінці знова одного тирана усунено зі світа і що нічим не обмежували своєї втіхи. В Берні, де вістка прийшла о пів до четвертої пополудни, застала Чехів зібраних на злеті Соколів; поліційний комісар хотів, щоби сейчас заперестано вправ, але присутні яких було коло 80,000 не хотіли рушити ся з місця, аж вкінці голова Соколів К. Ванічек заявив, що сеї справи не може прийняти до відома аж по скінченню, а відтак по годинній павзі серед голосних оплесків жваві Сокілки знов виступили і докінчили вправи. Вечером веселили ся і шаліли ще довго підніч в танцях і при забаві з моторними моравськими і словенськими дівчатами.

В Сараєві вістка розійшла ся скоростию блискавки і викликала страшне замішанє і потрясаюче вражіне. Офіціальні звіти писали, що жаль у місті був безвиїмковий. Краєва президія вислала до кабінетової канцелярії у Відни заяву в котрій висказала обуренє горожан з причини dokonаних атентатів і запевнили монарха про вірність і переданність. Сейчас зійшла ся мійська рада і репрезентанти краєвого сойму. Усі торжественні прапори покрито чорним накритем і піднято до половини машта. Се все були урядові заяви, але з другої сторони серед мешканців панувала велика радість; за похвалюванє атентату арештовано в двох днях близько 1000 осіб.

Урядові часописи писали, що в Пешті ніхто не хотів навіть вірити сій вістці. Аж тоді, коли вістку потверджено викликала вона страшне вражіне. Сейчас вийшло спеціальне виданє часописи, котра рознесла вістку по цілім місті. Також і по провінціональних містах рознесла ся сейчас вістка про атентат і викликала неописане обуренє. Мав бути загальний жаль.

Вільгельм певно затер руки, коли його пляни вдали ся. До преси подав звістку, що як прийшла вістка про смерть Франца Фердинанда і його жінки, вернув до кільської пристані і вступив на яхт Гогенцолерн. В пристані воєнні кораблі спустили прапори до половини машта.

В Празі в Народнім Театрі грало ся представленє "Чортова тінь" Сметани. Підчас представлення повідомлено присутного поліційного урядника про атентат сей сейчас подав до відома заряду театру. Режисер Клімент проголосив зі сцени і по тій

сумній вістці преставлене сейчас закінчено. У Влтаві відбувалися великі веслярські перегони. По оголошенню вістки, сейчас перервано. На ратуші і урядових будівлях вивішено жалібні прапори. В Мор. Оставі товпи людей переходили улицями і кликали ганьба правительству аж їх розігнано військом і жандармами.

З Бенешова близько Конопішті писали, що першу вістку одержав заряд посілости наслідника в Конопішті. Коли прийшло урядове повідомлене з Праги, перервано великі торжества товариства пань і дівчат а пресідателька п. Весела заявила про се зібраним. В Бенешові вістка мала викликати великий жаль (?) бо підчас недавного отвореня конопіштских парків наступило дуже сердечне зближене мешканців Бенешова до наслідника і його жінки. Головно дуже жалувано над судьбою дітей, котрих в Бенешові кождий знав. Найстарший син наслідника, 4 тижні перед атентатом був миропомазаний разом з іншими учениками бенешовської гімназії.

Богато міст післали до Відня заяви співчутя, котрі були лиш для кота, бо горожани з ними не співчували. Навідворот звісним було, що дехто в Чехах, на Моравії і на Шлезку і де инде годив ся на сей атентат. Заяви чужих держав прийшли з Риму, Атен, Царгорода, Берліна, Лондону і Петрограду і звідки инде. Всі держави висказували обурене з причини страшного вчинку і найглубший жаль над судьбою і трагічною смертю наслідника. Однак в серци кождий з дипльоматів був холодний і лиш побоював ся грізних наслідків, які буде мати ся подія для Європи. Німецькі газети зараз почали підбурювати проти Сербії, а Герцогова кореспонденція писала, що атентат упряновано в Сербії Ще перед прибутем архикнязя до Боснії, було відомим, що великосербські круги агітували проти наслідника, котрого уважали за особу, що з поважною силою виступає проти великосербських змагань і також проти тріялістичної ідеї. Архикнязя кілька разів остерігали, але він заявив, що в маневрах візьме участь і що не дасть себе застрашити ніякими погрозами. Само сербське правительство остерігало австрійське, але воно лиш піддерло свій ніс. Вкінци можемо спитати: Пощо наслідник там їхав, коли знав, що його чекає? І хто був

винен, що не підпринято ніяких осторог безпеченства і що до атентату прийшло мимо того, що вже перша пригода була певною осторогою, який настрій панує серед мешканців?

Проклін Габсбурського роду знов сповнив ся. Син старого цісаря упав в крові, його жінка, його братанець. Він самий оставав стало і дивив за всіми до гробу. Послідний атентат уплянував його цісарський берлінський товариш. Виконав його виронок з габсбурської крові, котрий намовив невинних сербських молодців, застрілити свою жертву. Подібна судьба чекала і чекає слідуючого наслідника престола, як показало ся і ще покаже ся пізнійше. Лиш старий драбуга на австрійським престолі мусить дивити ся, як його рід морально гниє, настає на себе і взаємно мордує ся, а його члени один по другім скочують до гробу. А при кінци свого житя ще стає виновником найстрашнійшої катастрофи цілої Європи, щостала ся причиною страшної долі мільйонів а мільйонів людей.

Проклятий будь, драбуго на престолі тирана, тисяч разів проклятії нещасними матерями, жінками, сестрами і дочками! Нехай пекольні докори всіх тих нещасних погибших мучать тебе пекольним огнем на віки!

РОЗДІЛ XXXV.

Новий наслідник Габсбурського престола.

При кінци хочемо ще познакомити читачів з новими відносинами, які наступили в Австрії дотично наслідства на престолі.

Погибший деспот, Франц Фердинанд був братанцем цісаря Франц Йосифа. Братанцем погибшого був знова архикнязь Кароль Франц Йосиф, котрий сейчас став новим наслідником престола. Сей молодий принц виріс в трохи інакшій атмосфері як його стрий. Уродив ся 1887 р. і має тепер 29 літ житя. Є сином архикнязя Оттона сего спортсвця що наробив тільки любовних і свинських авантур у Відни і був всім звісний зі своєї вдачі. В

тим часі, коли наслідник Франц Фердинанд, його брат був хорий, Отто самий уважав себе за наслідника і будучого цїсаря, і жив та уживав розкошій півсвіта з розпустницями до того степеня, що вкінці заразив ся такою мерзкою недугою, що дослівно за життя зігнив і умер в силі мужеського віку на затроєнє крови сифілісом. Про його молодогосина ширились всілякі оповідання вже в хвилі, коли думано, що архикнязь Франц Фердинанд умре, а також коли кружили найдивніші поголоски про його непорозуміння і суперечки з цїсарем, або його братом Оттоном. Тоді головно старий дегенерат і звідник та доставець дівчат всім членам цїсарського роду, віденський архієпископ кардинал Груша мачав пальці в тих інтригах на дворі, про котрі багато згадує ся і в сій книжці.

Цїлком певним є, що молодий наслідник жив серед інших обставин, як померший. В молодих літах був майже стало під доглядом своєї матери, архикнягині, Марії Йосифи, сестри саксонського короля, а коли Франц Фердинанд заключив морганїчне супружество, молодий син Оттона став дійсно будучим наслідником і вже тоді став на чолі загального заінтересованя.

Молодий Кароль Франц виріс у Відни і був вихований майже в цілком горожанський спосіб, кождий його знав коли їздив до схолястичної гімназії на студії, або як їздив на відвідини до старого зідіотілого цїсаря, котрий його любив і незвичайно ним тішив ся. Коли померла цїсарева Елисавета, а наслідниця принцеса Стефанія стала жінкою графа Льоняй, мати молодого наслідника стала після всіх двірських постанов і ранг першою дамою на дворі, на всіх двірських балях і торжествах ходила під руку з цїсарем; ті репрезентативні обовязки були причиною, що архикнязь Кароль Франц виховував ся майже стало у Відни. Коли йому було сімнайцять літ, молодого хлопця взято до армії і від того часу перебув більшу часть свого молодого віку в Брандисі над Лабою при "семих драгонах". Під час того побутя архикнязь часто заїздив до Праги, іменно на виставу, де чеський загал мав нагоду з ним познакомити ся. Молодий наслідник став ся досить любленим, ба й популярним, бо мав без сумніву одідичену по батькови добродушність і ве-

селість, а його дійсна проста щирість і отвертість і при неурядових нагодах приєднувала йому багато симпатії.

В Празі знали, що архикнязь дуже інтересувався виставою торговельною у 1908 р. і бував сталим гостим декотрих забавових місць на виставі. Що там бавився цілком свobodно і весело, можна собі легко представити. З Брандиса охотно доїздив до Праги автомобілем, котрим самий кермував. Одного разу зударився коло Вінор з сільським возом селянина В. і офіційно оголошено, що зістав легко ранений на усі; в дійсності зудар був дуже тяжкий, бо архикнязь через кілька мінут був цілком без пам'яті.

Як молодий поручник слухав в Празі різних викладів: Браф учив його народного господарства, Галь історії, а Отт церковного права. Німці Ольбріх і Пфаф решту правничого знання. Військовій службі позістав наслідник вірний і сповняє її як здається з правдивим замилованем, як колись його батько, архикнязь Отто, котрого висказаним бажанем було, щоби його несли до гробу жовніри а не двірські достойники, ані льокаї.

РОЗДІЛ XXXVI.

Родинне життя нового наслідника.

Архикнязь Кароль Франц оженився, коли йому було 24 роки. Його жінкою стала принцеса Зита з Парми, дочка князя Роберта з Парми. Рід Пармів є бурбонським і походить з найстаршої галузі колишньої французької королівської родини, від Филипа V. внука Людовика XIV. Потомки Филипа V. були еспанськими і сицилійськими королями і пармськими князями аж до 1859 р. Парма була самостійним князівством в Італії, котре підчас повстання 1848 проголосило свою злуку з Сардинією. Повстання здавило австрійське військо і князям з Парми повернено володіння. Підчас австрійсько-італійської війни Парма була нейтральною, однак 1860 по утечі правительки Люїзи прилучено її до Італії. Рід Пармів має в Італії свої маєтки а зимова

посілість їх є Вілля Піяноре в провінції Люцца; там уродилась в році 1892 принцеса Зита. Її виховано в конвікті салезіянських сестер в Занберку в Баварії, в інституті, в котрім виросло велике число дочок католицьких пануючих родів, а пізнійше в монаст. Бенедиктинок в Риді на острові Уайт, де була монахиною її бабка, колишня португальська королева, Аделяйда. Батько принцеси Зити умер 1907 р. а її мати живе до нині. В короткім часі по відході Зити з монастиря запізнав ся з нею Кароль Франц Йосиф в Купелях Франца у архикнягині Марії Анунціяти, куди часто доїздив з Брандиса. В 1911 році оженив ся з принцесою Зитою; оповідають що перед тим, підчас одного двірського баяю цісар, коли увидів як разом танцювали, сказав: "Ті надають ся до себе." Мусимо згадати, що в Зангберськім монастирі кладуть велику вагу на науку танців, а принцесу Зиту уважали за найліпшу танцюристку. Говорять також, що дуже радо грає на органах. З мов володіє попри італійську, котра є її матерною мовою, також німецькою, французькою і англійською. Ще перед весілем на цісарське спеціальне бажане почала вчити ся також малярської і чеської.

Справу женячки молодого архикнязя кілька літ перед тим часто обговорювано і кружили найріжноріднійші оповідання. Одного разу говорило ся поважно, що оженить ся з дочкою німецького цісаря, принцесою Вікторією Люїзою, теперішною княгинею Брунсвітською. Твердять до нині, що такий плян був саме підчас анексії Боснії, коли вінчанем мало ся задокументувати союз з Німеччиною. Той плян розбив ся о спротив цісаря Вільгельма проти переходу його дочки на католицизм. За те цілком недорічністю було оповіданє, що колись мало ся думати про його женячку з дочкою бувшого наслідника престола Рудольфа; принцеса Єлисавета була пять літ старшою і давно перед тим віддала ся за принца Оттона Віндішгреца. Тоді також дуже впевнювано, що цісар бажає собі тако го подружа, щоби престол дістав ся його прямому потомкові. Се оповіданє можна уважати за правдиву недорічність. Коли вкінці офіційально проголошено подруже архикнязя з принцесою з Парми, вістка викликала правдиву сензацію, бо

принцеси майже ніхто не знав. Було се подружжя з любови а мимо того принцеса походила з рівнорядного пануючого дому і також стала будучою цїсаревою.

В зимі 1911 р. відбуло ся в Шварцав весіле і то з великими і величавими торжествами при участі цїсаря, котрий, як ми чули, був сему подружжю дуже прихильний, і архикнязя Франца Фердинанда. Молоді супруги мешкали в Брандесі, де архикнязь був з гарнізоном а з початку говорили, що не в щасливі, що очікувана радісна подія не сповнилася і ще де-що. Одного дня півурядова В. Аллг. Знтг. оголосила, що архикнязь вибере ся — в подорож довкола світа, а його жінка перебере ся на сей час до вдовичої оселі своєї матери, до італійського замку Піяноре. Пізнійше показало ся, що ті всі оповідання були видумками, але цікавою була поява вістки про подорож довкола світа. Архикнязь мусїв забирати ся з полком до галицької Коломиї і трохи неосторожно висказав ся, що мусить їхати "до Азії". Те висказанє кольпортовано тут а там, аж з него повсталася вістка, котра в першій хвилі викликала правдиву сензацію. Кінець кінців принцеса товаришила таки своєму мужови в подорожі його полку від одної галицької стації до другої, що тревало шість неділь.

Молоді супруги мають сина, котрому було в 1916 році чотири роки, і котрий мавби стати новим наслідником Габсбурського престолу.

Однак надлетіла чорна буря подій, і закрила непроглядними, зловіщими хмарами вигляд на цілу будучину держави, яка нині є цілком непевною. Також тепер є непевним, чи взагалі австро - угорська держава буде ще існувати і чи котрий з пануючого Габсбурського роду засяде на престолі.

Проклін Габсбурського роду зачинає вповні сповняти ся. Архикнязь Бедрих головний командант австрійської армії зненавидів свого свояка, Карла Франца, завидуючи йому престолу і в часі європейської війни кнує проти него всеможливі інтриги і робить заходи щоби його позбавити життя. Бедрих є сином архикнязя Карла Фердинанда, а внуком умершого архикнязя Карла, брата бувшого цїсаря Франца І. Архикнязь

Бедрих є тішинським князем, (уродив ся 1856) має шість дочок і одного сина Альбрехта.

В осени, в жовтні 1915, вже підчас війни, одної ночі мало приїхати до Конопішті багато паньства в кількох повозах і привезли тяжко раненого молодого наслідника престола Карла Франца. В який спосіб його ранено про се ніхто не знає, зі згляду на велику тайну в якій се держить ся, так, що мало хто про се чув.

Бедрих кровожадна войовнича бестія, не відріжняючись нічим від замордованого Франца Фердинанда, умовив ся з Вільгельмом, щоби йому припав габсбурський престол через позбутє ся його свояка. Тому старає ся о його усуненє і в тій цілі не вагає ся уживати як найбільше ганблячих средств.

РОЗДІЛ XXXVII.

Початок страшної світової війни.

Сейчас по атентаті Прінципа і товаришів почали всі німецькі і малярські газети страшно підбурювали проти Сербів і почали ся переслідування Сербів по цілій Боснії і Герцоговині. Арештовано около 600 осіб як підозрілих в співучасті в атентаті і жорстоко обходжено ся та мучено в в'язницях в Сараєві, Загребі і Реці. Цісар Вільгельм горячково приготовляв ся на се, що вже в найблизших днях вибухне пам'ятна війна, до котрої Німеччина приготовляла ся вже через сорок літ, згромаджувала гармати, оружє і амуніцію. Підчас кількох тайних нарад з австрійським цісарем і архикнязем Бедрихом умовив ся, що підуть війною проти Сербії а в разі потреби проти цілого світа. Австрійських і німецьких принців називано вже як корликів і кождому мав ся дістати якийсь край, щоби платив йому апанажі і піддержував його величавість, жінку, коханки, коні, льокаїв і дворянство. Плян добре обдумане і Німці вже острили зуби, що вимусять від Франції нове воєнне відшкодованє, то в вкрадуть від неї, або зрабують і то не як в

1870 р. п'ять мільярдів марок, але 25,000.000.000.00 марок! Від Росії мало відорвати ся великі частини землі — цілу Польщу, Україну, Литву і Бессарабію, а до кожного краю мав дістатися якийсь Габсбурзький або Гогенцолернський принц; землі мало поділити ся на менші краї, подібно як є поділеною Німеччина, а у кождім з них мало поставити ся меншого принца з короною на сорочці. Так вираховано і до того мало прямувати ся.

І так стало ся, що Австро - Угорщина навіть не питаючи парламенту, післала дня 23 липня 1914 р. малому сербському королівству о 6. годині вечером ультимат такого змісту. Відповідь мало одержати ся в протязі двох днів.

"Ц. к. австро - угорське правительство домагає ся:

1) Щоби сербське правительство формально заявило, що осуджує сербську пропаганду проти монархії. — Сербське правительство то услівє прийняло.

2) Щоби заяву такого осудження надруковано на першій стороні сербської урядової часописи слідуєчої неділі. — Принято.

3) Що заява має також висказати ж а л ь, що сербські офіцери і урядники брали участь в протиавстрійській пропаганді. — Принято.

4) Що рівночасно видасть ся подібну заяву сербським королем до армії як денний приказ і надрукує ся його в військовім вістнику. — Принято.

5) Що всі сербські друковані заяви, викликаючи ненависть проти Австрії будуть сконфісковані. — Принято.

6) Що сербське правительство виступить з крайною строгостию проти всіх, котрим докаже ся участь в сараєвськім атентаті. — Принято.

7) Що товариство Народна Обрана, яке обвинювано, що в його центрі упряновано атентат розв'яже ся, а його майно сконфіскує ся! — Принято.

8) Що наукові і виховавчі средства і методи стремлячі до протиавстрійської пропаганди усуне ся. — Принято.

9) Що представителі Австро - Угорщини допоможуть Сербії здусити пропаганду проти територіальної цілості подвійної

монархії і будуть брати уділ в сербським краю при судових розправах проти осіб, обвинених за сараєвський злочин. — Сему услівю за радою Росії Сербія, що в нїм видїла посягнене на свої права відмовила, і то не зівсїм, але услівно.

10) Що всі сербські офіцири і урядники, признані винними пропаганди проти Австрії усуне ся зі служби і що австрійське правительство застерігає собі право їх імена і вчинки інтерпретувати Сербії. — Принято.

11) Що Сербія виявить Австро - Угорщині всіх правительственних урядників в Сербії і за границями, котрі похваляли атентат (!!!) — Услівно також прийнято.

Сей ультимат викликав вершок напруження, європейські держави взялись до роботи, щоби недопустити до вибуху війни. Однак німецький цісар, котрий вже бачив себе на чолі побідних військ, вступаючих до Парижа і до Петрограду і до роздавленої Сербії, псував все. Росія заявила, що стоїть при Сербії і в обороні її прав витягне меч. Німеччина однак стояла при своїм, що Австрія має пімстити ся на Сербії і що буде Австрії помагати. Німецький цісар власноручним письмом повідомив царя, що **смерть Фердинанда мусить пімстити ся!** Коли Росія не відповіла на домагане Німеччини, то Німеччина сейчас 1 серпня виповїла їй війну. Австрія вже була в війні з Сербією від вечера 26 липня і так через Німеччину ввійшла до війни з Росією. Небаром Німеччина виступила також проти Франції і післала на неї свої війська. Також кинула ся небаром на безборонну Бельгію де проводирі її армії страшенно кроваво знущали ся над населенєм, яке цілком без причини по хижацьки нападано і убивано.

Італія сейчас відрекла ся своїх союзників, позаяк їх поступованє було зачіпне, а вона заключила з ними союз лиш для оборони. Англія на велике здивованє Німців прилучила ся до їх неприятелїв, відтак Японія, котра сейчас почала здобувати їх кріпость Кяв-Чав; але Німці думали в своїй лютости, що розібють цілий світ. Мали нові страшні гармати 42 см. калібру, і при їх помочи спустошили цілу Бельгію і здобули її сильні кріпости. Відтак мали цілий ряд підводних суден, котрими почали топити англійські торговельні кораблі. Думали

що виграють війну за пів року; але в міжчасі перечеислили ся. В лютім 1915 до них прилучила ся Туреччина, а за те до союзників 23 мая Італія. Німці позискали в падолисті 1915 поміч зрадливої Болгарії, а союзники знова Португалію, котра прилучила ся до них в лютім 1916. Через свої інтриги в підбурюваню в Мексику і Японії і через викликуване динамітвоих вибухів, дальше через затоплене кораблів з американськими горожанами, викликали гнів проти себе серед цілого американського загалу і в часі, коли ся книжка кінчить ся, є найліпші надії, що і Злучені Держави Америки виступлять до борби з німецькими розбійниками. Німецьке бажанє панованя є одним з найбільше смілих і гордих способів розтрубленя по цілім світі, не боїть ся ніяких злочинів, кровопролитя, мученя своїх бунтуючих ся підданих, стріляня до безборонних женщин і дїтий, лиш щоби свої забаганки панованя осягнути. Але вкінци прийде і на неї справедлива відплата, навіть колиб війна мала ще тривати три роки або і пять лїт. Союзники не заперестануть, доки не осягнуть того, що було вже віддавна їх наміром, то є знищення німецького мілітаризму і всіх злочинних пануючих родин, в першім ряді Гогенцолернської і Габсбурської.

РОЗДІЛ XXXVIII.

Закінчене.

В сій книжці подалисьмо читачеви все, що на початку книжки заповідали. Наведені тут події оброблено на підставі історичної дійсности, після книжок, що описують закуліса європейських дворів і після оповіданя наочних свідків ріжних подій а вкінци після часописних новин. Була се трудна праця зібрати і вишукати тільки інтересного матеріалу і ту і там авторова фантазія не ограничувалась цілком в представляваню сцен кругом Габсбурського престола, стараючись лише проте, щоби всі представлення годили ся з історією і доповне-

но недоказане про річи, про які не довідає ся ніколи ніякий, а ніякий смертельник.

Чеський нарід має право і повинен ненавидіти і проклинати рід Габсбургів, котрі спровадили на наш нарід всеможливі нещастя, через те, що чеських жовнірів женуть прямо на різню за річ, котра для них є нещастем — себто дальше підтримуване хирляковатої Австро - Угорської монархії. Її кати засудили на смерть до січня 1916 4000 цивільних осіб за державну зраду а сотки тисяч найліпших словацьких провідників і послів вкинули до вязниці на ціле жите і на довгі літа. Народ бунтував ся, і до него стріляли в Празі, Пільзні, Пардубіцах, в Берні і деінде, як доносили справоздана в цвітні 1916. Також дочка проф. Масарика, котрий перебуває в Лондоні, на чолі чеського революційного комітету, мала бути арештованою. Але ті всі убивані, вішані і мучені люди, коли не стане що їсти і попадуть в розпуку, вкінци пімстять ся на мерзенних проклятих габсбурських катах міліонів нещасних людей. Тих принців, архикнязів і всяких інших коронованих заговірників колись поубиває і повивішує розлючений нарід, котрий як тільки дістане ся до оружя, піднесе бунт проти своїх тиранів. Тоді доперва настане у нашій вітчині і по цілій Європі час волі і свободи; тоді бодай будемо в Чехах, коли там поїдемо на відвідини, будемо вільнійше дихати і будемо радувати ся з освободження народа.

Тоді як проклін на Габсбурськім роді сповнить ся до послідної точки і зігніла Австро-Угорська держава розлетить ся на кавалочки, краї корони св. Вячеслава засіяють в повнім блеску самостійности, будучого щастя і благословенства.

К І Н Е Ц Ь.

КІНЦЕВЕ СЛОВО ВИДАВЦЯ.

П. Т. Читачі, які уважно перечитали цілу сю займаючу і на дійсних фактах оперту повість, переконують ся наглядно, як до слова виповнило ся прокляте графині Карольової, кинуте на цілий габсбурський пануючий рід. Цісар Франц Йосиф, що слухаючи своїх нерозважних дорадників і дипломатів, виповів війну Сербії і тим самим дав товчок до світової війни і знищення, яким ще доси нема кінця, умер 21 падолиста 1916 року не дочекавши кінця війни і не побачивши страшних її наслідків для Австро - Угорщини. Як деякі подають, не вмер він природною смертю, лиш повісив ся, передвиджуючи трагічну долю Австро - Угорщини і злі наслідки програної війни для пануючого дому Габсбургів. Досить могуча колись австро - угорська монархія розпалась на кілька менших держав а з самої Австрії повстала маленька австрійська республіка, обнимаюча лиш кілька бідних під зглядом матеріяльним, чисто німецьких країв зі столицею Віднем.

Від многих століть пануючий австрійський рід Габсбургів пійшов в забуттє. Послідний австрійський цісар Карло разом з жінкою, бувшою цісаревою Зитою і дітьми коротає свій вік у Швайцарії. Усе його майно сконфісковано, полишилось йому лише те, що за добрих часів успів переслати за границю. Доля инших членів проклятого габсбурського роду мало нам відома. Знаємо, що корона пануючих усунулась на всегда з їх голови. Один з того роду, Вільгельм Сальватор, син архикнязя Кароля Стефана пристав доУкраїнців, змінив своє ім'я і назвиско на Василь Вишиваний, боров ся в рядах петлюрівської армії та тепер перебуває у Відни і надіє ся що стане українським королем!

Оттака сумна і незавидна однак вповні заслужена доля стрінула славний і могучий колись рід Габсбургів.

ЗАМОВЛЯЙТЕ СЕЙЧАС КНИЖКУ

„Борба Українського Народу за Волю і Незалежність.“

ТОЧНИЙ ОГЛЯД ВОЄННИХ І ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ НА
УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЗА РОКИ: — 1918, 1919 І 1920.

Книжка обнімає 160 сторін друку. Є се одинокий, най-
новійший і найточніший опис подій з нашої новішої
доби на Україні, поданий знатоком і очевидцем сих подій
Д. Долиньским.

Книжка ся є багато ілюстрована фотографічними зним-
ками українського війська, українських вождів і україн-
ських політиків з теперішньої нашої доби.

Коли хочете знати і бачити що діялось на широкій Україні
так галицькій як і на наддніпрянській, Ви мусите замовити
собі сейчас сю велику ілюстровану історію
**БОРБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЗА ВОЛЮ
І НЕЗАЛЕЖНІСТЬ.**

Ціна сеї книжки лише 75ц.

Замовлення з грішми шліть на адресу: —

Ruska Knyharnia

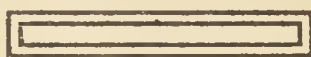
850 Main St.

Winnipeg, Man.

**Замовляйте сейчас нову
книжку**

„ГЕРОЙСЬКА УКРАЇНА“

Інтересні ілюстрації воєнних і державних змагань українського народу за пам'ятні роки 1914—1920.

Книжка "Геройської України" буде першим свого рода виданем в Америці яке містить найновіші ілюстрації Українського війська, Січових Стрільців, Українських Легіонів, Військо Директорії, Війська Армії Петлюри, Провідників української ідеї і української державности. З ілюстраціями будуть описані важніші історичні події на Східній Україні, житєписи українських провідників, отаманів, вождів і дипломатів.

ГЕРОЙСЬКА УКРАЇНА є скарб для кожного свідомого Українця. Історія як Укр. Січові Стрільці провадили борбу за волю і самостійність України.

Ціна сеї вартісної книжки \$1,50

Ruska Knyharnia

850 Main Street. — — — Winnipeg, Man.

